

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1922. Första kammaren. Nr 24.

Onsdagen den 5 april e. m.

Kammaren sammanträdde kl. 8 e. m.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 11, i anledning av väckt motion med förslag till lag om folkomröstning angående rusedrycksförbud. *Folkomröstningslag ang. rusedrycksförbud.*

Uti en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 131, vilken behandlats av första lagutskottet, hade herrar *Sävström* m. fl. hemställt, att riksdagen måtte för sin del godkänna framlagt förslag till lag om folkomröstning angående rusedrycksförbud.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen i anledning av ifrågavarande motion måtte för sin del antaga 1:o) lag om folkomröstning angående rusedrycksförbud; 2:o) lag om ändrad lydelse av 2 § 1:o) i lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt, båda så lydande, som utlåtandet visade.

I fråga om motiveringen till 7 § i utskottets förslag till lag om folkomröstning angående rusedrycksförbud hade reservation anmälts av herrar *K. G. Westman* och *E. I. Lindley*.

Vidkommande utskottets hemställan hade envar av herrar *Pers*, *Lindqvist* i Halmstad, *Jacob Larsson*, *Sandegård*, *Edw. Larson* och *af Ekenstam* avgivit reservation.

Herr *Pers* hade av vissa i den utav honom avgivna reservationen anförda skäl ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen i anledning av ifrågavarande motion måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t an hålla, att Kungl. Maj:t täcktes låta överse och, där så erfordrades, omarbete det av utskottets majoritet nu uppgjorda förslaget till lag om folkomröstning angående rusedrycksförbud samt därefter för 1923 års riksdag framlägga ett i huvudsaklig överensstämmelse med nyssnämnda lagförslag utarbetat förslag till lag med bestämmelser om anordnandet under år 1923 av sådan folkomröstning.

Herr *Lindqvist* i Halmstad hade yrkat, att utskottet, i enlighet med

Folkomröstningslag ang. rusdrycksförbud. motionärernas hemställan, bort föreslå, att omröstningen måtte äga rum först år 1923.

(Forts.) Herr *Jacob Larsson* hade ansett, att utskottets utlåtande från och med första stycket å sid. 6 med kantrubrik "Bör folkomröstning anställas i förbudsfrågan?" bort hava den lydelse, reservationen utvisade, och att utskottet bort hemställa, att riksdagen ville i anledning av den i ämnet väckta motionen besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte, så snart ske kunde för riksdagen framlägga förslag till lag om sådan allmän folkomröstning angående rusdrycksförbud, som omförmäldes i § 49 regeringsformen samt §§ 1 och 38 riksdagsordningen.

Herr *Sandegård* hade, på sätt hans reservation utvisade, i fråga om motiveringen anført, att han

dels, så vitt anginge spörsmålet, huruvida folkomröstning borde anställas i förbudsfrågan, godkände utskottets utlåtande i denna del,

dels vidkommande frågeställningen samt beträffande frågan om anordnande av objektiv upplysning ansåge, att utskottets uttalanden i dessa delar bort hava viss ändrad lydelse,

dels ock i fråga om motiveringen i övrigt instämde med herr *Jacob Larsson*, i vad denne uti sin reservation under rubrikerna "Tid för omröstningen", "Skrivelseförslag angående folkomröstning" och "Uppdelning av rösterna" anført.

Vad angick utskottets hemställan hade herr *Sandegård* i likhet med herr *Jacob Larsson* ansett, att utskottet bort föreslå, att riksdagen ville i anledning av den i ämnet väckta motionen besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte, så snart ske kunde, för riksdagen framlägga förslag till lag om sådan allmän folkomröstning angående rusdrycksförbud, som omförmäldes i § 49 regeringsformen samt §§ 1 och 38 riksdagsordningen.

Herr *Edw. Larson* hade av angivna orsaker ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen i anledning av motionen nr 131 i andra kammaren måtte för sin del antaga lagar uti ifrågavarande ämnen, så lydande som hans reservation utvisade.

Rörande sättet för utlåtandets föredragning yttrade

Herr *Hederstierna*: I avseende å föredragningen av första lagutskottets utlåtande nr 11 hemställas,

att detsamma må företagas till avgörande på det sätt, att utskottets två lagförslag föredragas vart för sig, det första, där så erfordras, paragrafvis med ingress och rubrik sist;

att sedan båda lagförslagen blivit genomgångna, utskottets hemställan föredrages;

att vid behandlingen av den paragraf, varom först uppstår överläggning, denna må omfatta utlåtandet i dess helhet;

att lagtext ej må behöva uppläsas i vidare mån än sådant av någon kammarens ledamot begäres;

att för den händelse det med 1:o betecknade lagförslaget kommer att

i en eller annan del återremitteras, utskottet lämnas öppen rätt att, vid ärendets förnyade behandling, i avseende å de delar, som blivit med eller utan ändring godkända, föreslå sådana jämkningar, som kunna föranledas av ifrågasatta ändringar i återförvisade delar; samt

att utskottet lämnas öppen rätt att i avseende å nummerbeteckningen av paragrafer och moment vidtaga sådana ändringar, som påkallas av kamrarnas beslut.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

I enlighet härmed föredrogs nu

Utskottets förslag till lag om folkomröstning angående rusdrycksförbud.

1 §.

Denna paragraf lydde sålunda:

Under år 1922 skall genom sådan allmän folkomröstning, som i § 49 mom. 2 regeringsformen omförmäles, folkets mening inhämtas angående införandet av fullständigt rusdrycksförbud.

Den, som önskar, att en lag om fullständigt rusdrycksförbud i riket måtte antagas, röstar därvid ja; den, som icke önskar detta, röstar nej.

Med fullständigt rusdrycksförbud förstås i denna lag förbud mot att framställa, innehava, införa eller överlåta spritdrycker, vin, öl, pilsnerdrycka, som innehåller mer än 2 1/4 viktprocent alkohol, eller annan dryck eller vara med högre alkoholhalt, än nu är sagt, med mindre det äger rum för vetenskapligt, medicinskt, farmaceutiskt, tekniskt eller industriellt ändamål.

Herr H e d e r s t i e r n a: Som jag tillhör den majoritet inom utskottet, som framlagt detta förslag, må det tillåtas mig att öppna debatten. Jag skall bli så kort som det är möjligt, icke minst därför att jag befarar, att mitt exempel i detta avseende icke kommer att följas i fortsättningen. Jag skall emellertid be att få redogöra något för de synpunkter, som hava legat till grund för mitt deltagande i framläggandet av detta förslag.

Jag har själv, alltsedan folkomröstningsinstitutet fördes på tal i riksdagen och allt intill slutet, röstat emot folkomröstningsinstitutets införande i vår författning. Jag har gjort det därför, att jag ansett det vara ett bihang till vår författning, som är ägnat att lösrycka författningens grundvalar i visst avseende. Folkomröstningsinstitutet har den olägenheten, att det lockar dem, som deltaga däri, till att tro, att resultatet av omröstningen är avgörande, och att det givetvis skall bli så, som denna folkomröstning giver vid handen. Därjämte kan det locka riksdagen till att anse, att den icke har det ansvar, som den faktiskt fortfarande har. Den nuvarande folkomröstningen är uteslutande konsultativ. Den giver en viss ledning för huru folk tänker i en viss fråga, men ansvaret för hur det sedermera skall bli ligger allt fortfarande på riksdagen. Riksdagen representerar allt fortfarande det svenska folket,

*Folkomröstningslag ang. rusdrycksförbud.
(Forts.)*

*Folkomröst-
ningslag ang.
rusdrycksför-
bud.*
(Forts.)

och riksdagen är ensam den, som bär ansvaret för vad som beslutes. Det står i grundlagen, att folkomröstning skall kunna beslutas, när ett ärende finnes vara av den särskilda vikt och beskaffenhet, att man anser, att en folkomröstning om det ärendet bör vidtagas. Jag förstår mycket väl, att det finnes personer, som anse, att den fråga, som nu föreligger till avgörande, icke har den särskilda vikt och beskaffenhet, att man bör rösta om den. Den åsikten har jag icke kunnat omfatta. Vi veta säkerligen alla, att folkomröstningsinstitutet har blivit infört i vår grundlag just för att man skulle få anställa en folkomröstning angående förbud eller icke förbud. Jag har då ansett det vara lojalt från min sida att böja mig för denna statsmakternas åsikt. Det är en fullkomlig konsekvens av den åsikt, som kommit till synes genom institutets införande i grundlagen. Jag har således i enlighet med denna åsikt, som statsmakterna omfattat, ansett, att det är i sin ordning, att man går till omröstning i förbudsfrågan. Jag måste dock ännu en gång inskräpa, att denna omröstning är konsultativ. När man ute i landet redan driver den åsikten, att här gäller det att avgöra, huruvida förbud skall införas eller icke, så för man folket bakom ljuset. Det är icke så. Här är uteslutande en konsultativ omröstning, en omröstning som i visst avseende skall komma att hava sin stora betydelse. Det bör dock än en gång påpekas, att det uteslutande är riksdagen, som sedermera skall fatta beslut i frågan.

Vad skall nu bliva föremål för omröstning? Det är ju klart, att man kan hysa olika meningar om vad man skall rösta om. Det finnes en reservation vid detta betänkande, där man framkastar tanken på att det skulle uppställas olika förbudsfrågor till omröstning. Man skulle säga: vill svenska folket hava ett förbud, som innefattar allting, eller vill det hava ett förbud, som innefattar något mindre och som således medger vissa alkoholdrycker. Till en början vill jag emot den åsikten säga, att folkomröstningen naturligtvis bör göras så enkel som möjligt. Det bör bliva klart för hela det svenska folket, vad det är man skall rösta om, och folkomröstningsfrågan skall således vara så klart framlagd, att folket verkligen förstår, vad det röstar om. När det vidare sedan gäller, huru mycket som skall bliva förbjudet, har jag även i detta avseende lojalt böjt mig för förbudsvännerna. De hava velat, att omröstningen skall innefatta förbud på allting, som kan rubriceras under alkohol. Det har inom utskottet höjts röster för att man skulle undantaga t. ex. pilsnerdricka, funnits några ledamöter, som ansett, att man skulle undantaga vin för kyrkligt bruk, och det har även funnits sådana, som velat undantaga *innehav* av sprit. För min del har jag dock ansett, att när nu nykterhetsvännerna, som drivit fram denna folkomröstning, vilja hava förbudet så allmänt, att det omfattar allting, de skola få sin vilja fram beträffande frågeställningen. De skola icke kunna få komma efteråt och säga: detta är icke, som vi ville hava det; vi ville hava förbudet vidsträcktare. Folkomröstningen bör därför få omfatta allt, vad de vilja hava under förbudet. Denna fråga tror jag icke kommer att vålla mycken tvist inom riksdagen.

Men jag går nu in på en annan fråga om vilken motsatsen gäller, och det är frågan om, vilket år omröstningen skall företagas. I stort sett gäller det väl, om omröstningen skall företagas i år eller nästa år. Jag vet visserligen, att det finnes ledamöter även i denna kammare, som anse, att det skulle vara lämpligt att vidtaga en utredning, som skulle kunna bli så lång, att man icke kunde vara säker på att vara färdig till omröstning nästa år, och som alltså skulle vilja hava omröstningen uppskjuten en längre tid. Detta kan jag icke vara med om. Jag har i likhet med utskottets majoritet ansett, att man borde verkställa omröstning i år. Anledningen varför jag velat det har naturligtvis varit den, att det synes mig vara lämpligt, att svenska folket så fort som möjligt slipper ifrån all den agitation, som säkerligen kommer att följa och kommer att fortfara ända tills omröstningen har ägt rum. Vi skola icke inbilla oss, att vi kunna slippa ifrån denna agitation, utan såväl förbudsvännerna som antiförbudsvännerna komma att driva sina åsikter. Förbudsvännerna komma att framhålla de olyckliga följderna av alkoholen och motståndarna skola framhålla de enligt deras åsikter olyckliga följderna av ett spritförbud. Vi hava i detta land under de senare åren varit så besvärade, om jag så får uttrycka mig, av agitation, att jag tror det vore synnerligen lyckligt, om någon gång det svenska folket kunde få leva i lugn. Det lugnet kommer dock ej, efter vad jag kan förstå, förrän denna omröstning har ägt rum.

Ser jag nu på, vad man anfört som skäl för att uppskjuta omröstningen till år 1923, skall jag för min del närmast söka de skälen i en reservation av en ledamot av denna kammare, vilken anfört som skäl för sin önskan om uppskov, att det icke blir så lätt att finna de bästa reglerna för omröstningen, att lagen nog kan behöva justeras, samt att dessutom regeringen vore närmast till att utreda frågan och se till, att omröstningen anordnas på ett så lyckligt sätt som möjligt. Detta, som anförts av denna ledamot, är, så vitt jag kan se, icke åtföljt av något bevis. Han har bara utslungat dessa påståenden, att det förslag, som är framlagt och utarbetat inom utskottet, icke är klart och icke så bra, som önskligt vore. Men han har icke kunnat peka på någon enda punkt och säga: det här är galet och icke så, som det bör vara. Vi hava inom utskottet verkställt denna utarbetning av lagen, och oaktat vi naturligtvis hava fått ligga i ganska ordentligt för att få fram den, vill jag ändock säga, att så svårt har det i alla fall icke varit. Vi hava kunnat följa lagen om val till riksdagen och således haft fördel av att det redan finnes en lag utarbetad för tillämpning på ett liknande område. Därvid har tillika vunnits den fördelen, att de valmyndigheter, som vi få anlita här, äro samma myndigheter, som skött valen till andra kammaren, och de äro således vana vid att tillämpa detta förfarande. Jag har mycket svårt för att förstå — åtminstone måste jag kräva bevis därför — att utskottets förslag är i något avseende oriktigt, eller att de myndigheter, som skola förrätta omröstningen, skulle på något sätt behöva ytterligare vägledning. Innan något bevis i det fallet är förelagt, kan jag icke godtaga de skälen för att uppskjuta omröstningen till 1923.

Folkomröstningslag ang. rusdrycksförbud.
(Forts.)

Folkomröst-
ningslag ang.
rusdrycksför-
bud.
(Forts.)

Det har vidare sagts i denna reservation, att det borde vidtagas en ytterligare utredning angående kostnaderna. Nu vill jag förutskicka detta, att skulle detta utskottets förslag gå igenom, skriva vi ju och säga, att vi taga för givet och utgå ifrån att regeringen omedelbart kommer att framlägga en proposition med begäran om anvisning till täckande av de utgifter, som för omröstningen krävas. Inom utskottet hava vi inhämtat uppgift om vad tryckande av sedlar och kuvert och allt sådant skulle kosta, och det stannade vid en siffra av 35,000 kronor. Sedermera har jag hört, att man sagt, att denna siffra är en försvinnande del av alla kostnaderna. Det skulle bli så förfärligt dyrt att trycka kungörelserna. Kungörelserna i tidningarna skulle bli så förfärligt dyrbara, att man därför skulle hesitera och försöka bringa ned kostnaderna. Jag har icke på den korta tid, som stått mig till buds, sedan jag fått höra detta, kunnat skaffa mig upplysning från alla län om kostnaderna för kungörelserna om riksdagsmannavalen i höstas. Det är tidningskostnaderna framför allt, som i det avseendet spela någon roll. Jag har anlitat riksräkenskapsverket och bett det giva mig stickprov från olika län. Jag har då fått uppgift om följande kostnadsbelopp: i Uppsala län 1,043 kronor 32 öre, i Kristianstads län 1,482 kronor 75 öre, i Älvsborgs län 1,698 kronor 30 öre samt i Västernorrlands län 4,618 kronor 65 öre. Jag har vidare själv skaffat mig uppgifter från tre håll, enligt vilka kostnaderna för kungörelser i tidningarna utgjort: i Hallands län 2,214 kronor 43 öre, i Stockholms stad 2,390 kronor 80 öre samt i Jämtlands län 613 kronor 40 öre. Summan av kostnaderna i nämnda sex län jämte Stockholms stad uppgår sålunda till 14,061 kronor 65 öre. En privat uppgift till mig talade om den alldeles fantastiska siffran av en halv miljon kronor. Det är alldeles uppenbart, att fantasien här fått spela en avsevärt stor roll. Att det skulle bli några kostnader, som äro att räkna med, kan väl icke bli tal om. Därjämte vill jag säga, att om kostnaderna också skulle bli vida större än beräkningen givit vid handen, så kunde det icke avskräcka mig, ty icke får svenska folket till följd av ett bristfälligt kungörande sväva i okunnighet om vad omröstningen gäller.

Det har också anförts, att det skulle vara olämpligt att i år sammanföra de kommunala valen och folkomröstningen. Jag har även svårt att förstå den invändningen. Jag tycker tvärtom, att det vore mycket lämpligt att bestämma, att de kommunala valen och denna folkomröstning skola äga rum i år. Det blir i alla fall skilda saker. De kommunala valen äro en sak för sig och försiggå först. Sedan kommer förbudsomröstningen som en sak för sig. Ett sådant arrangemang hade den stora fördelen med sig, att 1923 skulle bli ett vilolår för svenska folket.

Det har vidare anförts, att det skulle vara lämpligt att under halvtannat år få driva en objektiv upplysningsverksamhet. Så vitt jag förstår och vågar antaga, vill jag se den man, som här kan driva en sådan objektiv upplysningsverksamhet, att ej från motsidan påstås, att han färglägger. Båda parterna se saken så bestämt från sin synpunkt och komma säkerligen aldrig att erkänna, att det finns något, som heter

objektiv upplysningsverksamhet i den här frågan. Vill man ha exempel på försök i den vägen, må man gå till nykterhetskommitténs betänkande, där man tydligt strävat efter att vara objektiv.

Slutligen har anförts, att det här förslaget från utskottets sida skulle vara ett hastverk. Detta vågar jag också bestrida. Vi hava försökt att göra så gott vi kunnat, och jag vidhåller mitt påstående, att jag icke kan medgiva, att det är något hastverk, förrän det föreligger bevis, att så är förhållandet.

Det är således uteslutande ur den synpunkten, att man i vårt land i möjligaste mån skulle kunna slippa ifrån den ivriga och heta agitation, som i den här frågan kommer att fortsätta, tills folkomröstning ägt rum, som jag för min del har påyrkat, att man skulle få omröstningen redan i höst. Det är väl den ena frågan, om vilken striden kommer att stå här i kväll: skall omröstningen äga rum i år eller 1923?

Den andra tvistefrågan gäller det särskiljande av mäns och kvinnors röster, som enligt första lagutskottets förslag skulle äga rum. Jag skall genast förutskicka den anmärkningen, att när det från de håll, där man icke vill hava ett sådant särskiljande, påstås, att detta skulle innebära tillerkännande av mindre värde åt kvinnornas röster, så är det naturligtvis icke förhållandet. Förhållandet är tvärtom det, att det, som har största betydelsen i en sådan här omröstning, är att få klart för sig, huruvida man kan hava förhoppning, att om man inför förbud, detta förbud verkligen komme att upprätthållas. Det är ju klart, att någon farhåga för att kvinnorna icke skola upprätthålla förbudet lär icke finnas. Frågan är därför uteslutande: finns det tillräcklig majoritet av män, en majoritet så stor, att man kan hoppas på att det icke blir brott emot den förbudslag, som man vill införa? Jag skall nämna, att första gången min uppmärksamhet fästes på denna sida av saken — som jag förr icke vidare tänkt på — var då nuvarande statsministern talade i frågan om folkomröstningens införande i andra kammaren i fjol vår. Herr Branting sade då följande: "Men jag vill tillägga i det sambandet — och det har ju något sammanhang med just vad som här så mycket berörts, nämligen frågan om förbudet — jag vill tillägga, att då bör det vara, såsom herr Edéns ord föll i en passus i hans anförande, en undersökning på rama allvaret av folkmeningen i förbudsfrågan. Och då måste jag säga, att en sådan undersökning på rama allvaret i förbudsfrågan den skall inte väja för att t. ex. taga reda på en för bedömandet av den verkliga folkstämningen och av möjligheten att uppehålla ett förbud så avgörande faktor, som huruvida en eventuell majoritet för förbudet består till mycket övervägande del av kvinnor eller av män. Jag hoppas, att vi inte skola komma någonsin dithän, att vi sätta könen mot varandra i en sådan fråga. Men vill man ha reda på, hur det verkliga läget är, så bör man också ställa så till, att man får veta i detta avseende, hurudan ställningen är i en så ingripande fråga, som det här gäller. Detta i förbigående. Men jag har ansett det vara lämpligt att säga detta redan nu. Ty det är klart, att, om detta nu beslutas, så blir det nästa års riksdags uppgift att söka formulera en sam-

Folkomröst-
ningslag ang.
rusdrycksför-
bud.
(Forts.)

*Folkomröst-
ningslag ang-
rusdrycksför-
bud.*
(Forts.)

lande formel, hur dessa frågor skola ställas. Och då kan det bli delade meningar om *hur* man skall få fram den riktigaste och verkligt sanningsenliga undersökningen av hur folkmeningen djupast inne tänker i dessa saker."

Således, för ett år sedan pekade den nuvarande statsministern på att man vid omröstningen skulle undersöka, huru många kvinnoröster och huru många röster från män, som avgåvos vid omröstningen, och så vitt jag förstår, är detta en alldeles riktig tanke. Faran med ett förbud är naturligtvis den, att det kan locka till ett kringgående av lagen, till ett brott mot lagen, och det kan, att döma efter de minnen vi ha från kristiden, alstra en laglöshet, som i första rummet går ut över förbudet, men sedan även sträcker sig in på andra lagar. Det må vara tillåtet för en gammal domare och den som numera i första hand är ansvarig för ordningens upprätthållande i landets första stad, att han fäster ovanligt stor vikt vid att man icke inför ett sådant förbud, som icke kan upprätthållas, och det är därför nödvändigt, att man får klart för sig, huru många män vilja vara med om förbudet och huru många icke vilja det.

Nu har det även framställts den önskan, att man skulle göra andra skillnader. Man skulle t. ex. skilja mellan olika åldrar, mellan dem, som vore över 35 år, och dem, som vore under 35 år. Jag vill erkänna, att det ur statistisk synpunkt kunde vara av stort intresse. Jag antager för övrigt, att de förbudsvänner, som vilja ha denna skillnad på åldrar, tänkt sig, att de yngre, de som vore under 35 år, skulle mera gouter ett förbud än de äldre, men även om det skulle bli en mycket stor majoritet bland dem, som vore över 35 år, mot förbudet, så synes det mig, att det borde göra en kommande riksdag betänksam att införa ett sådant förbud. Det går icke an att bara skilja åldrarna åt, utan man får lov att se till att man icke lämnar ur räkningen dem, som äro över 35 år, ty så som jag ser saken, kan det ha sin stora betydelse, hur de ställa sig till förbudet. Därjämte vill jag säga, att särskiljande av olika åldrar naturligtvis gör hela omröstningssystemet svårare. Dessa omröstningsförrättare ha icke så lätt att sköta en sådan här omröstning, och jag tror, att det blir mycket nog ändå. Väl tror jag, att det kan anförtröas dem att stämpla på röstsedeln ett M eller ett K, allteftersom det är man eller kvinna som röstar, men att de därjämte skulle stämpla på den röstandes ålder, befarar jag skulle vålla ganska mycket trassel.

Därjämte har man tänkt sig, att man skulle kunna få fram ur omröstningen, vilka yrken som röstat för eller emot. Men att möjliggöra en åtskillnad på den punkten skulle göra saken mycket krångligare. Dessutom vill jag erinra, att man utan vidare får ganska klart reda på folkomröstningens resultat i de olika distrikten, och då kan man ju lätt draga slutsatser: i det distrikt äro industriarbetarna i majoritet, och där röstade man så, i ett annat distrikt är lantbefolkningen i majoritet, och där röstade man så, i det länet röstade man så, och i den landsändan röstade man så. Jag tror därför icke, att det behöves vidare skillnad mellan olika röstande, än vad som är föreslaget angående särskiljande mellan

män och kvinnor. Ja, det blir väl den andra frågan, varom striden kommer att stå, huruvida man skall göra skillnad mellan könen.

Härmed tror jag mig nu hava vidrört de spörsmål, som komma under debatt, och hur jag ställer mig till dem. Såsom herrarna hört, har jag försökt ställa mig lojalt till förbudsvännernas begäran att få omröstningen verkställd på visst sätt, och min enda önskan har varit att få omröstningen till stånd så fort som möjligt för att slippa alltför mycken agitation, samt att få fram ett resultat av omröstningen, som verkligen blir vägledande för riksdagen. Det är dessa synpunkter, som för mig varit avgörande i denna fråga, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den föredragna paragrafen.

Folkomröstningslag ang. rusdrycksförbud.
(Forts.)

Herr Larsson, Jacob: Herr talman! I likhet med utskottets ärade vice ordförande skall även jag tillåta mig att till den nu föredragna 1 § knyta några betraktelser över frågan i dess helhet. Jag kan därvid icke undertrycka ett beklagande av det i viss mån ovisa nit, som drivit nykterhetsgruppen och motionärerna att redan vid denna riksdag vilja forcera fram ett krav på anställande av förbudsomröstning. Det har icke i motionen anförts något enda plausibelt skäl, varför man skulle gå så brådstörtat till väga med denna förbudsomröstning. Det såges visserligen i motionen, att man förvissat sig om, att en proposition från regeringen icke var att vänta vid denna riksdag, och därför har man ansett det påkallat att hos riksdagen anhålla om initiativ i frågan. Det hade tvivelsutan varit på sin plats, att motionärerna, då de anfört detta skäl, också upplyst om, av vilken anledning man icke kunde vid denna riksdag vänta en proposition från regeringen. Jag har skaffat mig upplysning om dessa skäl. Det meddelades den delegation från nykterhetsgruppen, som uppvaktade vederbörande departementschef, att nykterhetskommitténs betänkande med därvid fogat förslag var utremitterat till myndigheterna, för att dessa skulle avgiva sina yttranden däröver, och att så snart yttrandena inkommit och ärendet föreläge i sådant skick, att frågan kunde upptagas till prövning, regeringen oförtövat skulle upptaga denna sak till behandling, men att det var tydligt, att detta icke kunde medhinnas till denna riksdag. Det förefaller mig, som om de skäl, som anförts från departementschefens sida, äro så förnuftiga och så riktiga, att nykterhetsgruppen bort betänka sig mer än en gång, innan den lade fram denna motion.

I motsats till utskottet har jag ansett, att en folkomröstning i förbudsfrågan icke bör komma till stånd i år. Först och främst därför att det icke finnes någon anledning att anordna denna vidlyftiga apparat tidigare, än motionärerna själva begärt — jag vill nu ingalunda binda mig vid att omröstningen nödvändigt bör ske 1923. Men jag har också andra skäl. Grundlagen anger tydligt den rådgivande folkomröstningens statsrättsliga plats. Det heter, att folkomröstning kan beslutas i ärenden utav den vikt och den betydenhet, att folkmeningen anses böra inhämtas *före* avgörandet. Därmed är också alldeles bestämt angivet, att folkomröstningen är att anse såsom ett led i ärendets *förbere*

*Folkomröst-
ningslag ang.
rusdrycksför-
bud.*
(Forts.)

behandling. Men då är det alldeles uppenbart, att innan en fråga uppställes till besvarande genom folkomröstning, en utredning först måste föreligga, så att icke någon tvekan finnes om vad man bestämmer sig för genom att vid omröstningen lägga sitt ja eller nej. Utskottet har också insett detta delvis, men icke fullständigt. Utskottet har i sitt förslag till 1 § i lagen angivit, vad som enligt denna lag menas med totalt rusdrycksförbud, men det är icke nog, att man vet, vad som menas med ett totalt rusdrycksförbud, ty för att taga ställning till förbudsfrågan måste man också på något sätt kunna överblicka de konsekvenser, som röstgivningen i ena eller andra riktningen medför. Jag vill blott peka på en enda sida av saken. Huru många av vårt lands medborgare ha den allra ringaste aning om vilka medel nykterhetskommittén ansett det vara nödvändigt att tillgripa för att kunna upprätthålla rusdrycksförbudet? Se på det kapitel, som handlar om ansvarsbestämmelserna i nykterhetskommitténs förslag till lag om alkoholvaror, där, som påföljd för överträdelse av lagen, i nästan var och varannan paragraf är föreslaget frihetsstraff, icke blott fängelsestraff utan även straffarbete intill ett år, och det i en sådan omfattning, att inför den allmänna meningen ett överträdande av förbudslagen skulle komma att sidoställas med ganska grova förbrytelser efter allmänna strafflagen, exempelvis grova miss-handelsbrott, bedrägeri, åtskilliga fall av förfalskning och andra! Jag undrar, om det icke är nödvändigt, att en upplysningsverksamhet, för att bibringa allmänheten kännedom om vad man uttalar sig för genom att lägga sin röst för ett totalt förbud, bör föregå omröstningen.

Nu är nykterhetskommitténs betänkande utremitterat till myndigheterna, och det är alldeles uppenbart, att de yttranden över förslaget, som från myndigheterna inkomma, skola innebära ett rikhaltigt material just för en sådan upplysningsverksamhet. Därför är det enligt min mening icke riktigt att ställa till med en folkomröstning, förrän saken föreligger fullt förberedd. Nu mena motionärerna och i likhet med dem utskottets majoritet, att striden ju hela tiden stått för eller mot totalförbud. Ja, men då utgår man ifrån att här endast finnas två kategorier av medborgare, den ena, som vill ha totalförbud till varje pris, och den andra, som inte vill höra talas om förbud under några förhållanden. Men man har glömt, att mellan dessa båda ytterlighetsståndpunkter har man säkerligen att finna den allra största delen av Sveriges folk. Det är många, som icke ha befattat sig med att taga en bestämd position i denna fråga. Men det är dock på detta stora mellanskikt, som det i första rummet beror, om ett förbud skall kunna upprätthållas eller icke. Detta är den ena punkten, i vilken jag skiljer mig från utskottsmajoritetens uppfattning. Jag anser det icke vara tillrättligt att anställa folkomröstning i förbudsfrågan innevarande år, och det skulle jag också kunna tillägga, att vad som skett på den senaste tiden här i landet, den agitation, som här föregått, visar, synes det mig, allra bäst, att det vore mest välbetänkt, att låta denna rörelse, jag skulle vilja kalla den pingströrelse i förbudsfrågans tecken, som för närvarande grasserar, hinna lägga sig litet, innan man företager denna

omröstning. Den agitation, som ägt rum på kvinnohåll, är ytterligare ett bevis på detta, ty kvinnornas offentliga uppträdande i frågan om ett särskiljande av männens och kvinnornas röster visar, att bland kvinnorna råder en fullständig missuppfattning om den konsultativa omröstningens karaktär och uppgift; och det är icke underligt, ty motionärerna själva hava visat en högst betänklig brist på insikt i den konsultativa folkomröstningens karaktär.

Folkomröstningslag ang. rusdrycksförbud.
(Forts.)

Motionärerna säga, att vad man med en folkomröstning vill ha konstaterat är, huruvida det finnes en majoritet för totalt rusdrycksförbud och i så fall hur stor denna majoritet är. Det är nog att lägga upp problemet alldeles för enkelt. Mot denna uppfattning skall jag tilllåta mig återopa ett par uttalanden av nykterhetskommittén, som borde föra till helt andra slutsatser. Nykterhetskommittén säger bland annat: "för ställningstagande till totalförbudet är det givetvis nödvändigt, att frågan om möjligheten att effektivt upprätthålla ett rusdrycksförbud blir så allsidigt belyst som möjligt"; och vidare: "möjligheten att i praktiken förverkliga en förbudslag är beroende på *flera* faktorer"; samt ytterligare: "problemet om förbudets upprätthållande är även av folkpsykologisk natur". Tyvärr har nykterhetskommittén icke själv vågat draga konsekvenserna av dessa sina uttalanden, och motionärerna ännu mindre. Motionärerna anse det tillräckligt, att folkomröstningen skall giva ett facit av ett enkelt räkneexempel. Jag skulle däremot kunna invända, att motionärerna vilja ha frågans belysning *ensidig* i stället för allsidig. Vidare vilja motionärerna taga hänsyn till endast *en* faktor, den numeriska, och icke till flera faktorer, som nykterhetskommittén anser vara nödvändigt, och för det tredje hava motionärerna alldeles tappat bort den *folkpsykologiska* faktorn. Den sistnämnda faktorn är väl den allra viktigaste, och det är väl, tror jag, den, som är avgörande för frågan, huruvida ett totalförbud verkligen uppbäres av det allmänna rättsmedvetandet.

Vad vi kalla det allmänna rättsmedvetandet är verkligen en folkpsykologisk faktor av största betydelse. För att kunna få ett rätt grepp på denna faktor, skulle jag vilja uppställa fyra krav på folkomröstningen. Först och främst måste man ha klart för sig, huru rösterna ställa sig relativt till summan av de avgivna rösterna och relativt till summan av samtliga röstberättigade inom omröstningsdistriktet; för det andra huru rösterna fördela sig inom omröstningsområden av olika samhällstyper; för det tredje huru rösterna fördela sig mellan könen; samt för det fjärde huru rösterna fördela sig mellan äldre och yngre åldersgrupper. I de två första avseendena vinnes upplysning genom den statistiska bearbetningen av omröstningsmaterialet, i synnerhet sedan utskottet vidtagit den välbetänkta åtgärden att föreskriva, att i omröstningsprotokollet skall antecknas hela antalet inom distriktet röstberättigade personer. Vad angår särskiljandet mellan män och kvinnor och efter skilda åldersgrupper, måste det införas särskilda bestämmelser i omröstningslagen.

Beträffande skillnaden mellan män och kvinnor har utskottet iakt-

Folkomröst-
ningslag ang-
russdrycksför-
bud.
(Forts.)

tagit detta. Det är ju, såvitt jag förstår, om den frågan största striden kommer att stå. Jag instämmer med utskottets ärade vice ordförande i vad han sagt i denna del av frågan, men jag kan icke underlåta att vidröra ett moment i den offentliga diskussionen på denna punkt, som utskottets vice ordförande förbigick. Det har både av motionärerna och i den förbudsvänliga pressen samt även från kvinnohåll framförts det argumentet, att det skulle vara ett brott mot demokratiens principer, odemokratiskt, att göra en skillnad mellan männens och kvinnornas röster. Jag tillåter mig verkligen påstå, att detta argument vittnar om, att man på det hela taget icke gjort klart för sig, vad demokratiens verkliga principer innebära. Det går icke an att sätta likhets-tecken mellan demokrati och majoritetsdiktatur. Demokratien måste erkänna, att det finnes vissa gränser för majoritetens maktutövning mot en minoritets bestämda vilja, och med denna fråga äro vi nu inne på just ett av de allra ömtåligaste områden, när det gäller att införa en lag, som på det allra djupaste ingriper i den enskildes rätt och frihet att efter eget omdöme ordna sina personliga förhållanden. Skall verkligen ett sådant ingrepp kunna ske, måste det också på det mest otvetydiga sätt vara ådagalagt, att ett sådant ingrepp uppbäres av ett allmänt rättsmedvetande. Detta krav är icke uppfyllt därmed, att en viss kvalificerad majoritet uttalar sig för ett förbud. Man kan icke säga, att det allmänna rättsmedvetandet uppbär förbudstanken, om minoriteten är tillräckligt stark att kunna äventyra lagens upprätthållande. Hela talet om att detta skulle vara ett odemokratiskt krav är grundfalskt. Däremot vågar jag påstå, att det är fullkomligt antidemokratiskt att vilja anordna förbudsomröstningen så, att den icke lämnar den allsidiga belysning av frågan, som även nykterhetskommittén anser vara nödvändig.

Jag har i min reservation hemställt, att riksdagen skulle med anledning av motionen hos Kungl. Maj:t anhålla att så fort ske kan få sig förelagt ett förslag till lag om folkomröstning i förbudsfrågan — jag har därmed icke velat såsom en annan reservant binda Kungl. Maj:t vid att ovillkorligen till 1923 års riksdag framlägga detta förslag. Och jag anser, att den väg, som jag i min motion anvisat, är den, som allra bäst överensstämmer med hittills nästan undantagslöst vedertagen riksdagspraxis. Detta är ett ärende, som redan ligger under Kungl. Maj:ts prövning. Det är utremitterat till myndigheterna för deras yttranden, och i sådana fall brukar riksdagen icke föregripa den prövning, som Kungl. Maj:t i grundlagsenlig ordning kommer att ägna frågan, men det skulle man göra genom att nu bifalla utskottets förslag. Man kan mot mig invända, att i sådana fall brukar riksdagen icke alls skriva till Kungl. Maj:t, men jag har ett bestämt skäl, varför jag i detta fall förordar en skrivelse, och det är därför, att jag anser det vara alldeles nödvändigt, att riksdagen tar ståndpunkt till den viktiga frågan om ett särskiljande av rösterna mellan män och kvinnor, och jag anser också, att det är nödvändigt, att det undersökes, huruvida verkligen oöverkomliga praktiska svårigheter möta mot att göra ett särskiljande mellan

olika åldersgrupper. Utskottets ärade vice ordförande menade, att ett sådant särskiljande kunde ha ett statistiskt intresse. Jag menar tvärtom, att det har ett högst reallt intresse, ty för bedömandet av möjligheten av ett fortsatt upprätthållande av ett totalförbud betyder verkligen de yngre åldersklassernas ställning till förbudsfrågan något helt annat än de högre åldersklassernas. Det är på de yngre åldersklasserna som ansvaret egentligen kommer att falla för att förbudet i fortsättningen skall kunna upprätthållas. Jag har förslagsvis framkastat, att man kunde dela upp de röstande i två klasser: under och över 35 år. Naturligtvis kan man tänka sig en annan åldersgräns, och denna fråga bör ju komma under utredning. Jag tror, att det även för förbudssaken skulle vara allra nyttigast, om man såge tiden an, så att den folkomröstning, som vi veta måste komma förr eller senare må kunna företagas vid en tidpunkt, då det först och främst hunnit att spridas allmännare upplysning om de konsekvenser ett totalförbud skulle föra med sig, och vidare den upphetsning som för närvarande råder i sinnena hunnit lägga sig.

Folkomröstningslag ang. rösttrycksförbud.
(Forts.)

Jag skall därför, herr talman, be att få yrka, att kammaren med avslag å utskottets hemställan måtte godkänna det förslag, som innefattas i den av mig afgivna reservationen.

Herr Norling: Herr greve och talman! När man genomläser det föreliggande utskottsbetänkandet, får man utan vidare det intrycket, att hela frågan om anordnandet av en konsultativ förbudsomröstning ännu befinner sig i ett ganska outrett läge. Åtminstone har jag fått detta intryck, och jag kommer därför att rösta inte för utskottets förslag utan för en skrivelse till Kungl. Maj:t i överensstämmelse med vad som har föreslagits av tvenne reservanter inom utskottet.

Nästan på varje sida i utskottsbetänkandet kan man finna det bestyrkt, att ytterligare övervägande är önskvärt, innan riksdagen medger, att den stora omröstningsapparaten sättes i funktion. Om vi stanna vid § 8 i lagförslaget, sådant det nu föreligger utredigerat av utskottet, så stöta vi strax på en bland de stora tvistefrågorna. Formellt gäller det, huruvida man skall blanda alla röster i en hög eller bestämma sig för en anordning, som gör det möjligt att utröna, hur kvinnorna röstat och hur männen röstat. I realiteten gäller det naturligtvis mycket annat. Det har bedrivits ganska mycken agitation just i denna detaljfråga, och som vanligt, när det agiteras med användande av färdigberedda klichéer, har man dels förenklat problemet över hövan, dels fäst större avseende vid relativt oviktiga biomständigheter än vid själva huvudsaken. Djupast sett gäller tvisten på denna punkt naturligtvis frågan om arten och omfattningen av den upplysning man vill vinna genom en omröstning. För dem, som endast begära besked om, hur många bland de röstberättigade som äro förbudsvänner, och hur många som icke äro det, för dem är det alldeles tillräckligt att få omröstningsresultatet serverat i form av ett par klumpsiffror. För dem återigen, som önska en något mer detaljerad kartläggning av opinionsläget, ställer sig saken något an-

Folkomrösningslag ang. riksdricksförbud.
(Forts.)

norlunda. Jag tillåter mig säga, att jag för min del finner det naturligt, att dessa senare begära en uppdelning av rösterna. Jag vill också tillägga, att jag finner den starka förbittring, som mobiliserats gent emot detta anspråk, ganska häpnadsväckande. Personligen anser jag mig inte behöva den vägledning, som en uppdelning av rösterna medger, ty jag hör till dem, som principiellt anse, att om samhället finner en viss lagstiftning önskvärd, så kan och bör samhället icke låta bestämma sig av mer eller mindre sentimentala hänsyn till dem, som förmodas komma att bryta mot lagen. Om emellertid andra anse sig behöva den ifrågasvarande vägledningen, så finner jag ingen anledning att vägra dem en sådan favör, och jag kan inte föreställa mig, att någondera bland de olika meningsriktningarna i själva huvudfrågan kan realiter ha något att vinna på, att vissa delar av sanningen undandöljas.

Mot en uppdelning av rösterna, på sätt utskottet förordat, har man bland annat andragit, att detta skulle vara en med demokratiens principer oförenlig åtgärd, och att det skulle innebära en skymf mot kvinnorna. Denna verkligt monumentala argumentering möter oss även, om ock i något beslöjade och försiktigt avvägda ordalag, hos den bland reservanterna, som på det yttersta i dessa dagar haft den obetalbara förmånen att på underliga vägar tillåtas närma sig berömmelsens stjärnor. Att kvinnorna skulle ha någon anledning att känna sig sårade, därest det blir uppenbart, att det bland männen finnes flere lagbrytare i disponibilitet än bland kvinnorna, förefaller mig vara en synnerligen djärv hypotes, och vad demokratiens principer beträffar kan jag inte finna, att de ha det ringaste med denna sak att skaffa.

För att göra uppdelningen av rösterna riktigt avskryvadt och anstötlig har man myntat ett bekvämt slagord om "vägning av rösterna". Det där låter ju ganska bestickande, och man kan förstå, att demokratiskt betonade anständighetshänsyn här och där resa sig i protest mot sådana hemska planer. Ser man litet närmare på det där slagordet, måste man emellertid komma till den övertygelsen, att det obetingat tillhör de deprecierade valutornas kategori. Det har en anspråksfull valör, men det representerar ett mycket minimalt sanningsvärde. Saken är ju den, att det inte alls kan vara fråga om någon värdesättning av rösterna vid själva omröstningstillfället. Först när omröstningsresultatet en gång föreligger klart, anmäler sig för riksdagens ledamöter plikten att taga under omprövning, i vilken mån de önska ta hänsyn till det utslag folkmeningen givit. Nu invänder man, att det naturligtvis är vid detta tillfälle, som "vägningen av rösterna" skall äga rum. Mycket riktigt! Varje ansvarsmedveten riksdagsledamot, som över huvud anser, att hänsyn till folkmeningen bör tagas i en sådan fråga som förbudsfrågan, måste då gå in i sin kammare och väga rösterna. Det kan aldrig undvikas, vare sig man nu bestämmer sig för uppdelning eller ej, men det bör vara en tröst att veta, att säkerligen en hel mängd olikartade vägar komma till användning. Ingenting hindrar mig, ifall jag den gången tillhör riksdagen, ifrån att värdesätta kvinnornas röster högre än männens, och herr Larson i Lerdala har precis samma frihet. Nu finnes det en och annan flur, som

spekulerat ut, att om alla rösterna läggas i en hög, så skall det åtminstone bli mycket svårt för dem, som ännu undervärdera kvinnorösterna, att göra några bestämda påståenden. Det är knepigt utfunderat, men jag är övertygad om, att de, som eventuellt drabbas av en på det sättet konstruerad svårighet, nog finna en eller annan utväg att klara sig ur den. Om jag själv tillhörde dem, som önska undervärdera kvinnorösterna, skulle jag finna det rent av idealiskt, ifall jag finge röra mig med idel hypoteser i stället för att nödgas ta hänsyn till klara och påvisbara fakta.

Jag är alltså beredd att ansluta mig till utskottets förslag i vad det gäller röstuppdelningen. Men jag kan inte blunda för, att även denna detaljfråga är på ett otillfredsställande sätt utredd. Och jag tycker, att ett grundligare övervägande är att tillråda särskilt med hänsyn därtill, att herr Jacob Larssons reservation aktualiserat frågan om jämväl andra uppdelningsgrunder än dem man hittills i allmänhet räknat med.

Går jag vidare i betänkandet finner jag en hel rad andra skäl, som tala inte blott för uppskov till 1923, utan ännu mera för det ytterligare övervägande av hela frågan, som möjliggöres, därest riksdagen i dag beslutar en skrivelse till Kungl. Maj:t. Vi ha exempelvis tvisteämnet om frågeställningen. Utskottet hävdar, att man inte bör fråga om någonting annat än förbud eller icke förbud, medan en bland reservanterna finner det önskvärt att välja en frågeställning, som lämnar friare utrymme för diverse åsiktsschatteringar. Jag är böjd att i den frågan följa utskottets linje, ty dels blir det nog ganska svårt att övervinna de tekniska vanskligheter, som erbjuda sig vid en omröstning, där frågeställningen komplicerats på det sätt herr Jacob Larsson ifrågasatt, och dels kan man ju utgå ifrån, att samtliga andra sätt att lagstifta i alkoholfrågan mycket väl rymmas inom alternativet "icke förbud".

En omständighet, som alldeles särskilt synes mig tala för uppskov, är, att det råder delade meningar om den objektiva upplysningens erforderlighet. Denna detaljfråga har faktiskt inte erhållit den utredning, som kan anses önskvärd, men den är så viktig, att man inte bör smyga sig förbi den. Utskottet anser sig helt enkelt kunna slå fast, att "en dylik upplysningsverksamhet i regeln icke är av behovet påkallad, då frågan är om en omröstning av rent rådgivande karaktär". Det är ju möjligt, att utskottet först efter mycket grundliga överväganden kommit fram till denna sin uppfattning, men därav förmärkes i varje fall ingenting i betänkandet. Egentligen är det endast tvenne skäl, som anföras såsom stöd för utskottets mening på denna punkt, och det kunde räcka, ifall skälen hade någon beviskraft. Men det ena av dem är intet skäl alls, utan bara en förtröstan till kungl. nykterhetskommitténs auktoritet, och det andra kan närmast karakteriseras som en missuppfattning. Utskottet säger, att "varje partiskhet i den officiella belysningen av frågan kan verka förryckande på omröstningsresultatet". Det har utskottet alldeles rätt i, men det är ju inte heller någon, som begärt en praktisk belysning; tvärt om är det fråga om en *objektiv* upplysning, och det är någonting helt annat.

Jag förstår mycket väl, att man kan finna denna objektiva upplys-

Folkomröst-
ningslag ang.
rusdrycksför-
bud.
(Forts.)

*Folkomröst-
ningslag ang.
rusdrycksför-
bud.
(Forts.)*

ning obehövlig, när man *endast* tänker på hur grundligt genomdebatterad förbudsfrågan är. Det finnes säkerligen inga nya argument att andraga vare sig för eller emot förbudet; allt, som kan sägas, är redan sagt, och åsiktsbildningen i frågan bör vara klar. Ser man litet närmare efter, skall man dock måhända medgiva, att det visst inte är så alldeles helt med den saken. Det finns ingen fråga av socialpolitisk innebörd, där den allmänna meningen har en så känslöbetonad karaktär, som just förbudsfrågan. På båda ytterlighetskanterna finnes det en mängd människor, för vilka det hela har blivit en trosangelägenhet. Man vill helt enkelt inte vara med om att objektivt väga skälen för och emot. Somliga tro fullt och fast, att deras egen personliga frihet är det enda värde, som ett modernt samhälle har att taga vara på, andra tro, att det tusenåriga rikets nyckel heter rusdrycksförbud. Det finns också många, som svära på diverse magistrars ord utan att för egen del tänka sig in i problemet. Det är möjligt, att man skjuter bort sitt krut till ingen nytta, ifall man börjar bedriva objektiv upplysning bland dessa kategorier av fanatici och auktoritetstroende, men det är ju också tänkbart, att åtskilliga bland dem kunna vara tillgängliga för ett nyktert och realitetsbundet resonemang, ifall de bara komma inom hörhåll. I så fall kunde man ju alltid vunnit, att den folkmening, som skall återspegla sig i omröstningsresultatet, fått ett solidare och mera tillförlitligt underlag. I alla händelser kan det vara skäl att allvarligt undersöka, huruvida det är mödan värt att göra ett försök.

Till sist måste jag ägna ett par ord åt ytterligare en ganska viktig detaljfråga. Utskottet har inte alldeles förbisett, att en förbudsomröstning kommer att kosta pengar. Men hur pass stor summa, som är erforderlig, får man intet besked om. Det meddelas endast, att valsedlarna och valkuverten torde betinga en kostnad av cirka 35,000 kronor och i § 32 specificeras en del kostnader, som komma att drabba kommunerna. Däremot får man inte veta, vem som skall betala omröstningskungörelsernas publicering i tidningarna, formulären till de likformiga protokollen och en del annat. Redan detta, att kostnadsfrågan inte behöri gen beaktats, talar för att Kungl. Maj:t bör få titta på frågan, innan avgörandet träffas.

Egentligen finnes det väl knappast mer än en enda sak, som anses tala emot ett uppskov, nämligen fruktan för en över årtal utsträckt hetsagitation. En del herrar här i riksdagen frukta för att man kommer att bombardera dem med resolutioner och petitioner i det oändliga, därest de inte i dag göra slag i saken. Detta är ju dock inte ett skäl, som kan tillåtas vara avgörande. För övrigt är det väl sannolikt, att resolutionsfabrikörerna unna sig en tids vila, därest frågan ställes i viss mån på framtiden genom en skrivelse till Kungl. Maj:t, men även om agitationen under de närmast följande åren skulle utveckla all den frodighet somliga frukta och andra hoppas, bör man väl kunna bära den saken med jämnmod.

Jag kan, herr talman, inte obetingat ansluta mig till vare sig herr Jacob Larssons eller herr Sandegårds reservationer. Båda ha i motive-

ringen ett och annat, som jag inte kan underskriva. Jag nödgas därför inskränka mig till att yrka bifall till det *yrkande*, om vilket båda de nämnda reservanterna förenat sig.

*Folkomröst-
ningslag ang.
rusdrycksför-
bud.
(Forts.)*

Herr L a r s o n, E d w a r d: Herr greve och talman, mina herrar! Vid utskottets behandling av föreliggande fråga har jag icke kunnat biträda utskottets förslag beträffande särskiljande av mäns och kvinnors röster, och jag har därför till betänkandet fogat en reservation rörande denna detalj. Det är denna detalj vilken egentligen är den stora stötestenen eller den stora stridsfrågan i detta betänkande. Det har ju — det må uppriktigt sägas — försökts med olika vägar för att påvisa, att ett särskiljande egentligen endast skulle vara till fördel för den fråga, som den konsultativa omröstningen skulle avse att lösa. Ja, det kan ju vara, att en del personer kunna resonera på det viset, men jag för min del kan icke dela den åsikten. Jag anser nämligen, att då statsmakterna en gång beslutat att höra folkviljan genom en konsultativ omröstning i förbudsfrågan, så bör någon åtskillnad mellan mäns och kvinnors röster icke ifrågakomma. Det har ju varit en lång och svår strid, innan kvinnorna blevo likställda med männen i politiskt hänseende, och jag anser det därför vara en orättvisa, på samma gång det skapar prejudikat, om man nu första gången omröstningsinstitutet kommer till användning genast skiljer på mäns och kvinnors röster. Det är ju ändå så, att kvinnorna äro fullt lika mycket som männen beroende av det beslut, som blir en följd av omröstningen och även de få följaktligen bära konsekvenserna av detsamma; då så är förhållandet bör deras opinionsyttring komma till sin fulla rätt och jämnställas med männen. Man anstränger sig som sagt på alla håll, och har gjort det även i dag, för att bortförklara, att det skulle ligga någon undervärdering i särskiljandet av mäns och kvinnors röster. Ja, varför skall man då göra denna särskiljning, om det ej finnes någon verklig mening i den? Att blott och bart för statistikens skull besluta ett särskiljande av mäns och kvinnors röster, kan väl icke gärna vara meningen. I synnerhet efter en sådan allmännelig protest häremot som framkommit från kvinnornas sida inom hela landet. Man kan ju säga, att en röstfördelning ej innebär en undervärdering av kvinnornas röster, men om jag går med på detta, måste jag ändra satsen och säga, att det blir en övervärdering av männens röster. Ja, man skulle även kunna uttrycka detsamma så, att rösterna skola vägas mot varandra. Det är ju i själva verket en och samma sak, så vitt jag förstår. Även utskottet säger att rösternas uppdelning icke innebär ett undervärderande av kvinnornas röster men att det är av statistiskt intresse. Jag tror också att detta är utskottets mening, men som jag förut sagt skulle det icke finnas något annat skäl för uppdelning av rösterna, då förstår jag verkligen icke, varför en röstfördelning skall äga rum, och anser det orätt att framhärda i yrkande härpå. Men hur framträder folkviljan, om man på detta sätt skall räkna och väga rösterna? Det blir kanske, som det sagts förut i dag i riksdagen, en minoritet, som bestämmer, i stället för en majoritet. Det kan ju uppstå alla möjliga situationer, då

*Folkomröst-
ningslag ang.
rusdrycksför-
bud.*
(Forts.)

den ena gruppen skall få sitt röstetal vägt och reducerat i förhållande till den andras. Och hur blir det då med demokratin? Demokratien innebär väl ändå, så vitt jag förstår, att alla skola vara lika inför lagen. Vem skall för övrigt bli domare över denna vägning av röster? Jag tror, att det kommer att bli sådana orimligheter, så att jag kan sannerligen ej förstå, hur det skall sluta, om man skall följa detta förslag, som på senare tiden framkommit.

Det var en ärad talare här för en liten stund sedan, som sade, att demokratin måste erkänna, att det finnes vissa gränser, som majoriteten icke får överskrida. Ja, men var gå dessa gränser, eller vem skall bestämma dem? Och hur skall det bli vid avgörandet av för landet viktiga frågor, om sådana saker skola tagas i betraktande. För min del kan jag ej förstå annat, än att det skall bli en fullkomlig oreda. Det finnes ju ingenting, som sätter sin rätta prägel på det hela, utan det blir en allas strid mot alla. Man står verkligen en smula spörjande inför alla de uppslag och inför de exempel, som anförts till stöd för det berättigade uti ett särskiljande av rösterna vid den förestående konsultativa omröstningen. Den ena orimligheten är ju värre än den andra. Man kan komma vart som helst med de argument, som framförts i fråga om värdet av rösternas åtskiljande. Jag får verkligen säga, att skall det vara demokrati, så har jag rysligt svårt att förstå det. I stället förefaller det mig, som om detta särskiljande bryter ned all demokrati. Jag ser denna fråga icke som en förbudsfråga utan såsom en principiell och en konstitutionell fråga, och därför har jag för min del icke tänkt uppehålla mig vid det eventuella förbud, som man tänkt skulle bli en följd av omröstningen, utan det är, som jag förut sagt, rättvisan i saken, rätten, som kvinnan en gång fått sig tilldelad, det är den rätten, min reservation avser att slå vakt om. Och jag tror det är lyckligt för samhället, om ett åtskiljande av könen icke kommer till stånd.

Då emellertid utskottet i sin motivering framfört vissa synpunkter angående förbudets verkningar, skall jag också be att få säga några ord därom. Väl kan det med fog sägas, att det är männen, som i första hand bli de, som komma att bryta mot ett eventuellt förbud, men å andra sidan måste vi väl också erkänna, att det är kvinnorna och hemmen, som företrädesvis få lida av följderna av rusdryckshanteringen. Då är det väl icke mer än rätt, att kvinnan också blir i tillfälle att jämställd med mannen ge sitt votum, när denna fråga skall avgöras.

Beträffande tiden för omröstningen har jag biträtt utskottet. Jag anser, att då det nu blir tillfälle till omröstning redan i år, så bör man icke motsätta sig detta. Det har ju under långa tider talats om att en förbudsomröstning skulle komma till stånd så snart som möjligt, och när nu denna omröstning erbjudes, så kan jag verkligen icke förstå, varför man skall begära uppskov, uppskjuta den till ett annat år, kanske med den påföljden, att det kan bli flera års uppskov — vilket nu är ganska svårt att säga beträffande en fråga av så väldiga dimensioner som denna.

I övriga punkter har jag jämväl biträtt utskottsförslaget, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till 1 §.

*Folkomröst-
ningslag ang.
rusdrycksför-
bud.
(Forts.)*

Herr S a n d e g å r d: Herr talman! Då jag har mycket stor respekt för det kulturella vägröjningsarbete, som utförts av den organiserade nykterhetsrörelsen i detta land, har jag också försökt att taga den föreliggande motionen på största allvar. Den synes mig vara ett konsekvent fullföljande av en taktik, på vars riktighet och lämplighet det övervägande antalet förbudsvänner i landet icke torde tvivla. Huru det i detta fall kan vara ställt med en del av motionärerna, är jag däremot icke viss om, och varför icke en liknande motion framburits i denna kammare, vet jag icke heller. Här bo ju, om jag icke är oriktigt underlättad, åtminstone tre eller fyra av denna rörelses generaler. Nu är det väl så med nykterhetsrörelsen som med en del andra stora folkrörelser. När rörelsen vuxit sig så stark, att man menar sig kunna övergå från ord till handling, då framträda svårigheterna, öppnar sig en avgrund av svårigheter, verkligheten visar sig motspänstigare än man anat att den kunde vara. Människorna i täten se detta och uppskatta svårigheterna, men massan där bakom ser dem icke. Den ser bara fanan, som bäres i täten, och vad som står på fanan. Och massan skjuter på, ivrigare och hetare ju längre från täten och verkligheten den befinner sig.

Man må nu ha vilken uppfattning som helst om ett totalt rusdrycksförbuds möjlighet och önskvärdhet här i landet, för den, som lidelsefritt och fördomsfritt söker bedöma läget och väga mot varandra de faktorer, som måste komma i betraktande, torde väl åtminstone den saken vara klar, att ännu är det lång, lång väg till målet. Naturligtvis tro icke ens förbuds-rörelsens ledande män något annat. Det är då verkligen svårt att inse det önskvärda och lämpliga i att forcera fram en omröstning just "nu, omedelbart och i ett sammanhang". Jag förstår icke, att det egentligen kan finnas något annat reellt skäl, än att man så fort och smärtfritt som möjligt vill komma ifrån något, som man betraktar som ett oundvikligt och nödvändigt ont, ett besvär, som man i själ och hjärta finner så innerligen lönlöst. Utskottet har bönhört motionärerna till och med över hövan. Utskottet vill ha saken undanstökad redan i år. Utskottets huvudsakliga skäl härför synas vara följande: "några nya skäl för eller mot förbudet kunna svårligen förebringas, och ytterligare erfarenhet av beskaffenhet att ändra uppfattningen rörande förbudet torde under den närmaste tiden icke vara att vänta från länder, där förbudet redan införts". Ja, det är väl fråga ändå, om icke riktigheten av detta uttalande kan sättas i fråga. Något vore väl ändå att hämta t. ex. från våra grannländer i väster och öster, om man bidade något år, för att icke tala om lämpligheten att avvakta en smula ytterligare erfarenheter rörande verkningarna av vårt eget restriktionssystem, som väl rättvisligen borde kunna göra anspråk på att få visa vad det duger till och vad det icke duger till, även sedan krigs- och kristidsåren hunnit lägga sig till litet djupare ro. Jag tycker det kan vara klokast att lämna öppet för Kungl. Maj:t att överväga, när omständigheterna kunna medge

Folkomröst-
ningslag ang.
rusdrycksför-
bud.

(Forts.)

en omröstnings anställande. Jag tycker detta yrkande är lojalt mot syftet med motionärernas hemställan, som väl får anses innebära, att det här skall göras *icke bara fort utan också väl*. Man har naturligtvis ingen anledning ifrågasätta, att icke utskottsmajoriteten önskar det samma, men nog har åtminstone jag för min del svårt att finna, att fort och väl här kunna förenas.

Vad frågeställningen beträffar, delar jag utskottets uppfattning, att de starkare skälen tala för en enkel sådan. Det gäller ju här endast att utröna folkmeningen angående just den lösning av nykterhetsfrågan, som en stor folkrörelse finner vara den enda och riktiga.

Den punkt, där meningarna, icke inom utskottet, men utanför utskottet och riksdagen, tyckas bryta sig skarpast, gäller tanken att räkna männens och kvinnornas röster var för sig. Jag får säga, att jag tycker, att de, som intalat kvinnorna, att här vore planlagt ett attentat mot deras nyförvärvade fulla medborgarrätt, ha gjort dem något, som väl med skäl skulle kunna kallas en björntjänst. Jag vågar icke påstå, att detta tal om avsteg från demokratisk uppfattning är demagogi, men nog liknar det demagogi, och det sådan av det något enkla slaget. Herr Edward Larson, som denna gång ensam haft modet att företräda inom utskottet den klara och verkliga demokratien, säger: "antingen har man för avsikt att tillerkänna männens röster övervägande inflytande, och då är man inne på vägar, som synas mig omöjliga beträda. Eller också vill man bibehålla likställighet, och då är röstuppdelningen fullständigt omotiverad. Ett tredje gives icke." Jo, herr Larson, det gives ett tredje och kanske ett fjärde och femte också. Det kan ju t. ex. hända — jag tror det redan är påpekat — att det finnes människor i detta land, som även här vilja tillmäta kvinnans röst samma värde som mannens, men därför icke vilja förmena dem, som äro annorlunda sinnade, möjligheten att vid ett definitivt slutligt ställningstagande till frågan om förbudet grunda sitt votum, icke på mer eller mindre sannolika gissningar om i vilken utsträckning män och kvinnor röstat, utan på faktiska och påtagliga sifferresultat. Att det skulle vara demokratiskt att undanhålla sina medmänniskor de upplysningar de anse sig behöva för att bilda sig ett omdöme i en viktig fråga, när man kan få sådana upplysningar eller medverka till att de givas, är åtminstone mig obekant.

Jag skall icke gå vidare in i diskussion om denna sak, som jag verkligen tycker är betydligt enklare än diskussionslarmet kunde komma en att tro och icke alls har sådana dimensioner, som man ävlas att på en del håll påstå, utan jag skall helt enkelt be att få för egen del förklara, att de skäl, som för mig varit avgörande, äro dels — det var herr Pers, som inom utskottet framförde den synpunkten — det enkla faktum, att kravet på särskiljande över huvud taget framkommit, dels också, att jag tycker anledning föreligga att från början göra vad man kan för att förekomma överdriftiga och vilseledande svar på en mycket naturlig fråga, som alldeles säkert skulle giva sig själv, när omröstningsresultatet en dag föreligger, den frågan nämligen: hur ha männen röstat och hur ha kvinnorna röstat? Och jag säger som herr Norling: vem förmenar

herr Edward Larson eller någon annan att sedan värdera kvinnornas röster till och med högre än männens? Men sedan skulle jag i likhet med herr Jacob Larsson önska, att differentieringen utsträcktes till att omfatta även en uppdelning i fråga om åldrarna, en uppdelning, som naturligtvis är lika odemokratisk som den förra. Är det i alla fall för mycket begärt, att i en så viktig fråga man kan få göra anspråk på att få veta, hur särskilt den unga generationen ställer sig till tanken på ett förbud? Vi, som äro över 40 år eller vid den gränsen — det äro vi ju i denna kammare — äro naturligtvis mycket klokare än de unga, och vore det fråga om att värdera omdömesförmågan hos de röstande, innebure ju en sådan ifrågasatt uppdelning, jag skulle nästan vilja säga, ett majestätsbrott mot denna kammare, där man ju i regel passerat det stadium, varom det heter i "Pojkarne": "Med fyrti år på nacken de streta i besvär tungt i den branta backen, där lyckans tempel är." Men det förefaller åtminstone mig tämligen naturligt att man vid övervägande av de fakta och omständigheter, som kunna ge någon ledning vid bedömandet av här förevarande lagstiftnings möjlighet och effektivitet, bör ha klart för sig icke minst hur den generation, som närmast skall uppbära den, ställer sig till en sådan lagstiftning. Jag delar här fullt ut den uppfattning, som kommit till synes i herr Jacob Larssons reservation, med vilken jag för övrigt på åtskilliga punkter överensstämmer i min reservation. Jag vill endast understryka, att då denna omröstnings natur och syfte är att ge statsmakterna och riksdagsmännen så allsidig och fullständig upplysning som möjligt om, "hur landet ligger", det också verkligen, i den mån det är möjligt, bör sörjas för, att upplysningen blir allsidig och fullständig.

Jag skall nu icke upptaga kammarens tid längre, utan ber endast att efter denna personliga deklaration, som jag ansett mig skyldig att avgiva, få yrka bifall till den av mig avgivna reservationen.

Herr Thulin: Herr talman! Jag skall be att få motivera det avslagsyrkande, som jag nu går att framställa, även med risk att jag kommer att upprepa några av de synpunkter, som föregående talare framfört.

Till en början ber jag få erinra om det förhållandet, att nykterhetskommittén utarbetat ett "Förslag till lag om alkoholvaror m. m.", ett förslag, som avgavs i augusti månad 1920. På senhösten 1920 utremitterades detta förslag till vederbörande myndigheter, och i nuvarande stund ha ännu icke svar på dessa remisser inkommit från alla håll. Sedan dessa remisser blivit fullständigt besvarade, är ju avsikten, att förslaget, såsom sedvanligt är, skall överarbetas i Kungl. Maj:ts kansli och sedermera anmälas hos Kungl. Maj:t i vederbörlig ordning. I detta "Förslag till lag om alkoholvaror m. m." ingår folkomröstningsfrågan. Såsom huvudalternativ föreslog nykterhetskommittén en decisiv omröstning, d. v. s. gjorde förbudslagens genomförande beroende på om en viss majoritet bland folket uttalade sig för densamma. Denna väg med en decisiv folkomröstning torde i nuvarande stund icke mera vara framkomlig,

Folkomröstningslag ang. rusdrycksförbud.
(Forts.)

*Folkomröst-
ningslag ang.
rusdrycksför-
bud.*
(Forts.)

utan återstår det andra alternativ, som nykterhetskommittén utarbetat, nämligen alternativet om en konsultativ folkomröstning, som ju har blivit möjligt att genomföra sedan innevarande års riksdag och Kungl. Maj:t definitivt genomfört en grundlagsändring. Jämväl i fråga om den konsultativa folkomröstningen är sålunda nykterhetskommitténs förslag föremål för myndigheternas yttrande och Kungl. Maj:ts prövning.

Låt oss nu ett ögonblick dröja vid denna punkt. Om en fråga är föremål för utredning på remissvägen eller hos Kungl. Maj:t, brukar ju riksdagen i allmänhet aldrig besluta i saken eller skriva till Kungl. Maj:t i ärendet. De få undantag, som i sådant hänseende finnas, bekräfta enligt min mening den allmänna regeln. Erfarenheten visar också, att man icke ofta motionerar i saker, som man vet vara föremål för utredning, och motionerar man, brukar man nästan undantagslöst få avslag på motionen. Vad kan då vara anledningen till det egendomliga läget i denna fråga, där man icke blott motionerar — ty det brukar man ju ibland göra för att såsom en opinionsyttring understryka ett önskemål, som ligger en viss meningsriktning om hjärtat — utan där ett utskott, och icke blott ett tillfälligt utskott, mina herrar, utan ett utskott av första lagutskottets anseende, stiger fram och tillstyrker förslag till lag i en fråga, som ligger under en ingalunda slutförd utredning? Vad kan anledningen vara till att man i en fråga av en för svenska folket så djupt ingripande betydelse som förbudsfrågan icke avvaktar, såsom brukligt är, förslag från Kungl. Maj:t, utan föreslår åtgärder, som i realiteten innebära ett avgörande steg till denna frågas slutliga avgörande i den ena eller andra riktningen.

Så vitt jag kan finna, är det väsentligen två grundolika utgångspunkter för denna utomordentliga brådska. Den ena, från vilken utan tvivel åtskilliga verkliga nykterhetsvänner utgått, oberättigat efter min mening, är ett förefintligt misstroende mot Kungl. Maj:ts nuvarande regerings vilja att åtgöra något i förbudsfrågan. För min del har jag ingen anledning att hysa något misstroende mot Kungl. Maj:ts nuvarande regering och alldeles särskilt icke mot den beprövade nykterhetsvän, som i sin egenskap av finansminister närmast har föredragningen av denna sak om hand. Visserligen har herr Thorsson fått uppbära åtskilligt klander för olika nykterhetspolitiska åtgöranden, men jag anser icke, att denna kritik utgör någon anledning till något slags misstroende mot honom i denna fråga. Jag betvivlar nämligen icke, att han, så snart sig göra låter, kommer att lägga fram denna fråga för Kungl. Maj:t och upptaga förbudsfrågan till avgörande. Sakförhållandet är ju helt enkelt det, att herr Thorsson icke med bästa vilja i världen under nuvarande period av frågans utredning kan framlägga förslaget, och den redogörelse, som lämnades av en föregående talare, nämligen herr Jacob Larsson, för huru dessa motioner tillkommit, och de upplysningar, som herr Thorsson därvid lämnade, bestyrka ju endast denna min framställning.

Den andra utgångspunkten för dem, som nu vilja rusa åstad så att säga, är nog av en liten smula mera blandad beskaffenhet. Från den

ha utgått både de, som i valrörelsen lovat att vara med om en förbudsomröstning och som nu anse det som en slags skyldighet att infria dessa löften, och vidare de, som utan att ha givit något löfte anse det lämpligt att ju förr dess hellre lösa denna fråga, hur sedan utgången än må bli. En typisk representant för denna sistnämnda åskådning var ju den förste ärade talaren i kväll. Jag vill häremot säga, att jag är alldeles för gammal förbudsvän för att stillatigande åse ett dylikt förbund mellan Herodes och Pilatus. För min del kan jag icke bidra att lägga något hyende för den, som, utan varje intresse för saken i sig, blott och bart drivs av önskan att få saken ur världen ju förr dess hellre, ty det är det motivet, som vanligen anföres, för att man snarast möjligt skall få till stånd en förbudsomröstning. För mig har förbudsfrågan den stora betydelse, att man icke får avgöra den förhastat och i leda över förbudssagitationen, utan förbudsfrågan bör som varje annan fråga beredas möjlighet att bliva utredd på sådant sätt, att den kan få komma till sin rätt.

*Folkomröstningslag ang. rusdrycksförbud.
(Forts.)*

Det första motivet för mig att i sakens nuvarande läge rösta för avslag är, att ärendet nu ligger under utredning, som kommer att föreläggas riksdagen. Att detta kommer att ske inom rimlig tid, därför borgar den nuvarande finansministerns uppfattning. Då svenska folket i flera hundra år lidit under rusdryckernas skadegörelse, kan jag för min del icke inse, varför det nu plötsligt skulle blivit av trängande behov påkallat att få lösningen påskyndad i sådan grad, att det redan nedlagda utredningsarbetet blir så gott som värdelöst. Men blir det nu så, att en folkomröstning skall anordnas, bör klarhet föreligga i den fråga, som omröstningen avser, men denna fråga är icke alls klar, enligt mitt sätt att se. I särskilt två hänseenden, som jag i det följande skall beröra, råder det oklarhet. En förbudslagstiftning skulle enligt min mening vara en tom gest, om icke effektiva tillämpningsbestämmelser funnes. Visserligen har nykterhetskommittén föreslagit vissa sådana, men de äro enligt min mening icke tillräckliga. Jag har haft anledning att taga befattning med särskilt denna sak, och jag tror, att en väsentlig komplettering på mer än ett håll är nödvändig. Det har sagts, att förbudet är en tiondel lag och nio tiondelar tillämpning. För min del vill jag gärna se, huru de nio tiondelarna se ut, innan jag går att rösta för den återstående tiondelen. Allt ståndpunktstagande hänger fullständigt i luften, om man icke vet vad man röstar för. Det synes mig vara en billig begäran, att man får veta förbudets innehåll, innan man röstar för detsamma. Men även förbudets omfattning är av vikt. Lagutskottet har föreslagit, att omröstningen skall avse drycker, som innehålla mer än 2 1/4 viktprocent alkohol, men åtskilliga andra yrkanden hava också under utredningen blivit gjorda. För min del är jag övertygad om, att det vid en närmare utredning skall visa sig, att gränsen icke bör dragas så, som lagutskottet tänkt sig, och att det från förbudssynpunkt sett är oklokt att draga gränsen vid 2 1/4 %. Det kommer i varje fall, såsom jag ser saken, icke att bidra till ett snabbare uppnående av förbudet. Men allt detta är ju föremål för den pågående utredningen. När denna

*Folkomröst-
ningslag ang.
rusdrycksför-
bud.*

(Forts.)

utredning blivit slutförd, och Kungl. Maj:t vederbörligen låtit över-
arbeta förslaget, är tidpunkten inne att underställa det omröstning ge-
nom folket. Då vet man, vad man kommer att rösta för, och menings-
brytningar kunna då äga rum på saklig grund.

Jag har härmed kommit över till den tredje för mig avgörande
punkten, varom utredning icke föreligger, nämligen den så kallade ob-
jektiva upplysningen. Beträffande denna sak har lagutskottet anfört, att
sådan icke skulle vara erforderlig; det har sagts, att en dylik upplys-
ningsverksamhet i regel icke vore av behovet påkallad, då frågan rör
sig om en omröstning med rent rådgivande karaktär. Jag vill fråga:
varför skall icke en upplysningsverksamhet vara lika nödvändig, när
omröstningen är rådgivande? Tillmäter man verkligen en dylik om-
röstning så ringa värde, att man anser, att det gör detsamma, hur man
röstar? Enligt mitt sätt att se är det synnerligen viktigt, om omröst-
ningen skall fylla sitt ändamål, att folket sättes i tillfälle att taga del av
omröstningsfrågans innehåll. Men för att detta skall kunna ske, måste
man fixera vad frågan gäller. Det är visserligen en principfråga om-
röstningen gäller, men det synes mig utomordentligt viktigt, när folkets
mening skall inhämtas, att man får taga ståndpunkt till principens hu-
vudsakliga innehåll med hänsyn till de viktigaste praktiska konsekvenserna.
Men detta kan icke gärna göras, när inga bestämda uppgifter kunna
lämnas om huru förbudet skall tillämpas, huru de nio tiondelarna av
förbudets innehåll skola se ut. Den objektiva upplysningen kan icke äga
rum, förrän Kungl. Maj:t överarbetat föreliggande förslag och be-
stämt, huru förbudslagen närmare skall utformas, och detta är för mig
ett ytterligare skäl att yrka uppskov med saken.

Nu har lagutskottet sagt, att vid den rådgivande omröstningsfor-
men i än högre grad än vid den beslutande varje partiskhet i den offi-
ciella belysningen av frågan kan verka förryckande på omröstningsre-
sultatet. Även här synes utskottet, enligt min mening, hava misstagit
sig. Den objektiva upplysningen torde mycket väl kunna göras opar-
tisk. Det låter mycket väl tänka sig, att man gör en kort sammanfatt-
ning av den tilltänkta förbudslagens innehåll i fråga om de skäl, som
under utredningens gång anförts för och emot. Denna sammanfattning
kan ju underställas granskning av representanter för de båda motsatta
lägren, och många som stå tveksamma och utan objektiv upplysning och
endast hava tillgång till agitationsbroschyrer från den ena eller andra
sidan, skulle i en sådan sammanfattning finna ett dokument, varpå de
kunde grunda sin åsikt. Jag håller före, att ett sådant objektivt hållet
dokument skulle bidra till att föra diskussionen in på andra vägar och
sundare banor än som i allmänhet vid politiska avgöranden förekomma.
Utskottets ställning till den objektiva upplysningen är för mig ett tredje
skäl att yrka avslag på utskottets förslag.

Min ståndpunkt är sålunda i korthet den, att jag önskar, att folkom-
röstning skall anställas, men att förslag därom skall komma från Kungl.
Maj:t, sedan föreliggande förslag till förbudslag blivit vederbörligen
överarbetat och kompletterat. Huruvida det nya förslaget skall komma

till 1923 eller till 1924 års riksdag, bör ej av riksdagen bestämmas. Huvudsaken är att det föreliggande förslaget kommer att bliva vederbörligen överarbetat. Bättre synes mig vara, att omröstningen ej äger rum, än att den sker på sådant sätt, att ändamålet med densamma förfuskas. Detta blir enligt min mening fallet, om omröstningen kommer att äga rum under innevarande år med den knappa tid, som skulle stå till buds för förberedelser. Med den ståndpunkt, jag intager, synes det naturligaste vara, att jag skulle yrka bifall till någon av de reservationer, som gå på upplysningslinjen. Jag kan emellertid icke biträda herr Pers reservation, enär han vill förlägga omröstningen till år 1923 och jag ej är övertygad om att förbudsfrågan vid denna tidpunkt föreligger tillräckligt utredd. Jag anser, att man icke bör binda Kungl. Maj: t vid en viss tidpunkt och framtvinga ett hastverk i denna viktiga fråga. Icke heller kan jag biträda någondera av de av herrar Jacob Larsson och Sandegård avgivna reservationerna, enär de båda synas mig innebära ett bestämt ståndpunkts-tagande för uppdelning av rösterna. Denna synnerligen omstridda fråga synes mig jämväl böra göras till föremål för utredning i lugn och ro i samband med det övriga utredningsarbetet i förbudsfrågan.

Herr talman, det har alltid gjorts gällande såsom en av tvåkammar-systemets väsentliga fördelar, att första kammaren skall verka återhållande och motverka omogna och förhastade beslut. Här är ett tillfälle för kammaren att förverkliga detta kammares ändamål. Ty här är det fråga om att fatta ett förhastat och omoget beslut, enär vederbörlig utredning icke föreligger. Till skada för saken vill man driva frågan fram till avgörande. Jag vädjar därför till kammaren att behjärta de synpunkter jag framlagt.

På grund av vad jag nu anfört skall jag, herr talman, be att få yrka avslag på 1 § i lagutskottets förevarande förslag.

Fröken Hesselgren: Herr greve och talman, ärade kammarledamöter. Debatten i den här föreliggande frågan såväl i kammaren som inom pressen har huvudsakligast kommit att röra sig om särskiljandet av mäns och kvinnors röster. Kvinnornas känslor inför en sådan eventualitet ha vältaligt skildrats och debatterats av kammares ledamöter, men då jag är den enda kvinnliga ledamoten i denna kammare, så har jag tänkt, herr greve och talman, att det skulle vara lämpligt, att också jag här framhölle min åsikt i denna sak. Då jag gör det, är det emellertid i fullt medvetande av, att jag kommer att upprepa vad som redan många gånger förut blivit sagt. Det torde i denna stund icke vara möjligt att säga något i denna sak som icke redan blivit sagt.

Den strid, som uppstått på denna punkt, har, så vitt jag kan se, alldeles snedvridit hela frågan och gjort den till vad den icke behöver och icke bör vara, en kvinnofråga. Denna fråga borde väl om någon vara en gemensam fråga för hela folket, och den borde icke behöva uppdelas på manliga och kvinnliga linjer. Utskottet har icke heller avsett detta.

Genom hela utskottets betänkande går som en röd tråd känslan av

Folkomröstningslag ang. rusdrycksförbud.
(Forts.)

*Folkomröst-
ningslag ang.
rusdrycksför-
bud.*

(Forts.)

det vanskliga uti ett förbud och jag förstår mycket väl denna känsla. Man kan hava det allra starkaste nykterhetsintresse och ändå känna sig tveksam om den vägen är den rätta. Nu har utskottet i känslan av denna svårighet velat så mycket som möjligt klarlägga förutsättningarna för ett förbud, och detta har det förmenat sig göra genom att låta män och kvinnor på olika sätt frambära sina röster. Jag kan medgiva att det ligger ett intresse uti att se huru män och kvinnor rösta och att det kan vara vissa fördelar med en sådan anordning, men frågan är, om de fördelarna överväga de obestridliga nackdelar, som en sådan åtgärd skulle medföra. Den iver, varmed utskottet i sin framställning påpekat, att det icke härmed riktat någon udd mot kvinnorna, visar i alla fall, att de äro fullt medvetna om, att man kan hava olika åsikter i denna fråga.

Det har i pressen och även i denna kammare sagts många och hårda ord om den obegripliga kortsyntheten hos de kvinnor, som känna ett sådant åtgörande som en undervärdering av deras röster, och utskottet säger uttryckligen ifrån, att de icke menat det på detta sätt. Men huru vågar utskottet taga på sitt ansvar, hur detta kommer att verka på den allmänna meningen? "Bara kvinnor", är ett uttryck, som har en mycket suggestiv verkan, och så kommer det att uppfattas utöver landet. Jag är fullkomligt medveten om, att många kvinnor icke alls känna det på detta sätt utan anse, att det är lämpligt och praktiskt att göra denna uppdelning. Inom mitt eget parti äro åsikterna på denna punkt så pass olika, att vi icke ansett oss såsom organisation kunna underteckna den gensaga, som från andra kvinnoföreningar lämnats in till utskottet. Men jag vet, att ett mycket stort antal frisinna kvinnor gärna skulle velat vara med om att underteckna denna skrivelse, och jag vet också, att ofantligt många kvinnor över hela landet och från olika partier känt denna anordning som ett slag i ansiktet och som ett underkännande icke av deras röster men av deras omdömesförmåga. Jag tror icke, att det är till lycka för vårt land, om kvinnorna nu just vid början av deras medborgerliga rättigheter av en sådan åtgärd tvingas att känna sig såsom kvinnor och icke såsom medborgare. Det är möjligt att en sådan sak kunde komma att draga med sig konsekvenser, som kunna bli besvärligare att komma till rätta med än den föreliggande frågan.

Utskottet framhåller också, att denna omröstning bör vara normgivande för sådana omröstningar i allmänhet och att det därför är av vikt, huru denna omröstning anordnas. Även ur denna synpunkt kan en dylik anordning kanske visa sig bli ett för framtiden besvärligt prejudikat. En uppdelning av rösterna på sådant sätt, som föreslås av herrar Larsson och Sandegård förefaller mig vara betydligt mycket mera givande än den av utskottet föreslagna uppdelningen. Det synes mig som om det vore viktigare att få reda på, huru de unga röstat gent emot de äldre, men trots att man givetvis därigenom skulle få en klarare överblick över förutsättningarna, skjuter utskottet detta förslag åt sidan som en obetydlig detalj, som är för besvärlig att utföra. Under sådana förhållanden måste jag fråga mig, om det verkligen kan vara av en så

överväldigande betydelse att man får reda på vilka olika kategorier som rösta, om detta verkligen kan uppväga den misstro och bitterhet, som en sådan anordning faktiskt kommer att väcka i landet.

Vad återigen tiden för omröstningen beträffar anser jag mig där, trots vad nyligen här blivit sagt, kunna gå med på utskottets förslag att göra den redan i sommar. Det förefaller mig, som om man redan bildat sig en ganska bestämd mening om, vad man vill eller icke vill i denna fråga. Detta framgår icke minst av denna debatt som pågått i så många timmar utan att någon kunnat övertyga den andre om sin åsikt. Ett uppskjutande av saken skulle också alldeles givet ytterligare öka den hets, som för närvarande råder.

Av vad jag nu sagt torde, herr greve och talman, framgå, att jag i vad den gäller tidpunkten för omröstningen kommer att yrka bifall till utskottets förslag men att jag i åttonde punkten kommer att rösta med herr Larson i Lerdala.

Herr Pers: Herr talman! Jag skulle hava ganska mycket att säga i denna fråga, men då många redan länge och värtaligt yttrat sig och många andra vänta på att få göra detsamma, så skall jag fatta mig kort.

Jag är emellertid skyldig mina valmän och även andra en personlig bekännelse av min ståndpunkt såväl i utskottet som i riksdagen. Redan vid utskottsarbetets början hade jag skäl att överväga den ståndpunkt, jag skulle intaga. Det var icke svårt i själva saken, men vid tanken på att jag med min ståndpunkt skulle komma att skilja mig från en del av mina vänner sedan årtionden, var det icke med lätt hjärta jag intog den ståndpunkt, som jag bestämt mig för. Mina farhågor hava också besannats i mycket hög grad. Jag har icke blott fått resolutioner, som bära vissa fabriksmärken utan även personliga skrivelser från gamla vänner, som rört mig, men jag har icke kunnat av dessa rubbas från vad jag anser rätt och för landet gagneligt. Utskottets vice ordförande har ägnat min reservation, i vilken jag uttalat en från utskottets majoritet något avvikande uppfattning, en ganska närgående kritik, och jag skall därför be att en liten smula få besvara densamma.

Jag har icke velat vara med om att en omröstning skall ske i år och jag har motiverat detta därmed, att det förslag till lag, som föreligger, behöver överses av regeringen och närmare granskas, och utskottets vice ordförande har därvid sagt, att jag framkastat ett påstående, som saknar bevis. Jag har icke velat gå in i detaljer, men jag hemställer till var och en av ledamöterna av denna kammare, som något varit med, med vilken omsikt som lagar i allmänhet antagas här. I regel vill man låta dem komma från Kungl. Maj:t, och Kungl. Maj:t låter kunniga och erfarna män både länge och väl syna dessa lagförslag i sönsmarna och väga varje skiftning. Lagen framlägges sedan i form av en kungl. proposition, och riksdagens ledamöter hava tillfälle att motionera och på varje punkt och i dess helhet få lagen justerad efter sin uppfattning. Hela denna procedur är borta här; motionsrätten har

Folkomröstningslag ang. rusdrycksförbud.
(Forts.)

*Folkomröst-
ningslag ang-
rusdrycksför-
bud.*
(Forts.)

faktiskt betagits riksdagens ledamöter. Lagutskottet har gjort en lag, visserligen under träget arbete men i alla fall en lag, som saknar den flinng och den kritik, som lagar i allmänhet undergå. Det är denna mening, som ligger i mitt yttrande, att lagen behöver överses, och jag tror icke, att detta kan jävas. Ty huru ofta finner man icke att en sak, som man skrivit och väl en gång tittat på, sedan när den fått ligga någon vecka eller någon månad behöver göras annorlunda. Nu är det också så, att det icke stämmer med mitt lynne att göra en sak i en hastig vändning, utan man kan behöva tänka över den, innan man sätter den i gång. Detta är verkligen en så pass viktig sak för hela landet, att man borde kunna vila på den under ett år.

Mot min begäran om en objektiv upplysningsverksamhet — jag har antytt, att det kunde ske i en kortfattad skrift — har man också rest gensagor, och jag förvånar mig över den tvärsäkerhet, med vilken man satt sig emot denna sak. Väl kan jag förstå, att personer, som äro likgiltiga för förbudssaken, likgiltiga för denna stora folkrörelse, kunna säga som så: ja, människorna äro blinda, människorna sätta sig före en sak och låta sig icke rubbas vare sig hit eller dit. Det förhåller sig icke så. Det är dock ytterligare en hel del människor både i denna kammare och landet runt, som icke äro så säkra. Det finnes personer — jag har själv erfarit det — som icke äro direkt intresserade av nykterhetsfrågan, men som äro så pass socialt betonade, att de vilja reflektera över ett förbud, om det visar sig vara utförbart och möjligt. Det finnes också gamla nykterhetsvänner — och till dem hör jag — som gärna önska förbud och tro på det men som tveka om det nu är den rätta tidpunkten och som äro tveksamma, huruvida de olägenheter, som följa av förbudet, icke äro så stora, att man måste skjuta på saken. För de människor, som sålunda låta sig påverkas därav, skulle det vara till nytta, om en kortfattad skrift gäves ut på statens bekostnad, där en hel del otvivelaktiga upplysningar lämnades. Jag vill säga, att trots skiljaktigheter, så finnes det dock en hel del sådana otvivelaktiga upplysningar, om vilkas riktighet båda sidorna äro ense. Det finnes icke bara siffror utan även andra saker som jag är säker om, att man kan vara ense om och som man kan släppa ut i proklamationer landet runt i lämplig tid, innan denna omröstning äger rum.

Ja, det överseende av lagen, som jag påyrkat, kan ju också beröra icke blott det formella utan även det reella i saken. Jag vill peka på en sådan sak, som regeringen kunde behöva se på, och det är förbud mot innehav av rusdrycker av varje slag. Här står på den ena sidan nykterhetsintresset och intresset för förbudets upprätthållande, och på den andra sidan står kravet på hemmets skyddande för obehörigt intrång. Jag föreställer mig, att det blir nödvändigt att stadga förbud mot innehav av rusdrycker, men jag tror, att det kan vara nyttigt, om i ett regeringsförslag i motiveringen klargjordes, att man under ett förbudstillstånd dock måste avhålla sig från att låta polismakten rannsaka hemmen utan tillräckliga skäl. Jag föreställer mig, att i den agitation, som kommer att föregå detta, för-

budets motståndare komma att utmåla denna husrannsakan i en sådan dager, att den avskräcker många; detta är bara ett av de exempel, där man behöver hava en överblick över det hela, en motivering för det hela, som är fylligare än den utskottet nu presterat och även den, som någon av reservanterna presterat.

*Folkomröst-
ningslag ang.
rusdrycksför-
bud.
(Forts.)*

Sedan andra kammaren fattat sitt beslut, är det kanske icke så mycket att göra för denna kammare, men jag vill dock till stöd för min reservation anför, att det är ganska underligt, om riksdagen skall fota ett sådant beslut, såsom nu uppenbarligen sker, dels på förbudets motståndare, som tro att de uti en hastig vändning skola få förbudet bort ur den allmänna diskussionen genom att det blir för svag majoritet eller ingen majoritet alls för förbudet, dels ock på dem, som äro så säkra på en stark majoritet, att de gå med på att göra förbudsomröstning i år. Det är en svår fråga och en fråga, som har stora konsekvenser med sig, huru man än gör, och detta är tillräckligt för mig för att anse, att man bör skjuta på dem till år 1923 och till den tider lämna regeringen rådrum att sätta sig in i saken och överse densamma och sedan framlägga förslag. Därmed har riksdagen sagt ett bestämt ord, men man går i alla fall icke med på ett hastverk som det nu ser ut att bliva. Herr talman, jag ber att få yrka bifall till min reservation.

Herr Leander: Herr vice talman! Redan innan detta betänkande trycktes och utdelades, var det bekant, dock utan varje åtgörande från min sida, att jag ej deltagit i slutbehandlingen av detta ärende i utskottet. Men då jag i alla fall delvis varit med om behandlingen av denna fråga och dessutom intresserar mig för den, torde det ursäktas mig, att jag tager till orda i densamma. Nu har ödet fogat det så, att jag kommer närmast efter herr Pers, i vars ställe jag satt i utskottet, när jag där deltog i överläggningen. Men naturligtvis uppträder jag icke här som suppleant för herr Pers, även om ödet likaledes fogat det så, att jag, tvärt emot vad jag ursprungligen tänkt, kommer att yrka bifall till hans reservation. Men annars är det ju icke någon uppdelning av rösterna här i kammaren eller någon särskillnad, utan här gäller det desto bättre, att alla äro lika.

Man har nu ofta förebrått förbudsvännerna för att vara svärmiska, opraktiska fantasier, som icke hålla sig på verklighetens mark. Naturligtvis finns det även bland dem liksom bland de politiska partierna personer, som hängiva sig åt vad man kallar dogmtro, men att beskyllningen i stort sett icke har grund för sig, framgår därav, att nykterhetsvännerna framfört kravet på en folkomröstning för att genom den få utrönt, i vad mån förbudet äger stöd i folkmeningen. Hur intresserade och angelägna förbudsvännerna än äro, att förbudet skall genomföras, och huru mycket de än tro på välsignelsen därav för nationen, äro de dock ej så halsstarriga eller opraktiska, att de skulle vilja försöka sig på att genomföra förbudet, om det visar sig, att de ej ha tillräckligt stark och stadgad majoritet bakom sig. Skulle mot förmodan

*Folkomröst-
ningslag ang-
rusdrycksför-
bud.*

(Forts.)

denna majoritet icke vara till finnandes, få de i fortsättningen som hittills söka på upplysningens och övertygelsens väg bearbeta den allmänna opinionen.

Den motion vi nu behandla är ju ett uttryck för detta nykterhetsvännernas krav, och det lärer första lagutskottet till heder, att det ställt sig förstående mot detta krav genom att nu förorda förbudsomröstningen. I en punkt har ju utskottet på sätt och vis ådagalagt större iver än motionärerna själva. Motionärerna ha som bekant begärt, att omröstningen skall äga rum nästa år, men utskottet vill, att den skall komma till stånd redan under innevarande år. Nog kunna befogade invändningar göras mot, att omröstningen redan försiggår i år, då landstingsval och sedan kommunal- och stadsfullmäktigeval skola ske. Man kan ju befara, att de röstberättigade genom att slag på slag beordras till rösturnorna skola känna sig ansträngda och på den grund frestas att bli borta. Men när utskottet icke haft betänkligheter mot att anordna omröstningen redan i höst, har jag ej för min del ansett, att nykterhetsvännerna ha skäl att resa hinder däremot. Jag har därför för min del varit villig och färdig att acceptera utskottets förslag i denna punkt, om icke den underrättelsen nått oss, att andra kammaren fattat ett beslut, som jag för min del ej kan gilla utan anser vara ganska olyckligt, alldenstund kammaren bifallit utskottets förslag om särskiljande av män och kvinnor vid omröstningen. Emellertid skall jag giva utskottet erkännande även därför, att det föreslagit att omröstningen kan äga rum även medels röstsedelförsändelse eller att samma tillvägagångssätt skall tillämpas som vid andrakammarvalen. Det är ju en förbättring av motionärernas förslag.

Beträffande frågeställningen har utskottet också framlagt ett förslag, som är fullt acceptabelt, ty därigenom att de röstande endast ha att svara ett enkelt ja eller nej, kunna de lätt nog komma underfund om, hur de böra rösta. Mera invecklat hade det blivit, om såsom herr Jacob Larsson tänkt sig, de skulle svara på flera frågor. Men sedan måste jag, från min synpunkt sett, högeligen beklaga, att utskottet föreslagit ett särskiljande av män och kvinnor, och hur man än resonerar, kan man ej komma ifrån, att man därigenom brutit mot den demokratiska princip, för vars förverkligande vänsterpartierna kämpat under många och långa år. Det måste ju ändå förefalla rätt egendomligt, att sedan man nu äntligen uppnått likställighet mellan man och kvinna, är man genast färdig att i viss mån resa en mur mellan dem. Hade man blott för sex à sju år sedan uppträtt som profet och sagt, att omedelbart efter det kvinnorna erhållit fulla medborgerliga rättigheter, skola de, då det gäller för nationen att uttala sig i en viktig fråga, ställas i en särskild kategori, eller om någon då hade föreslagit något sådant, skulle han ansetts såsom en förrädare av kvinnornas sak och blivit nämnd såsom varg i veum. Men tanken rann upp i en persons hjärna — jag kan tillägga en snillrik persons — och parollen var därmed given. För mången förekom det för visso som ett medel att förhindra den förbudslagstiftning, som de tyckas mest av allt frukta. Som-

liga förebära andra skäl för särskiljandet, mot vilket de till en början nog ställde sig betänksamma, ehuru de sedan låtit betänkligheterna fara.

Folkomröstningslag ang. rusdrycksförbud.

(Forts.)

För min del kan jag ej begripa, varför man just i denna fråga skall lägga könsskillnaden till grund för en uppdelning. Vida intressantare hade det då varit att få veta, hur många absolutister som rösta mot och hur många icke-absolutister som rösta för förbudet. Ty det är påtagligt, att under de senare årens val till andra kammaren många motboksinnnehavare röstat på förbudsvänliga kandidater. Detta hade som sagt varit av större intresse att veta än att göra en uppdelning av män och kvinnor, sedan vi äntligen en gång både i politiskt och kommunalt hänseende kommit bort från denna skillnad.

En numera avliden statsman höll kort före julen 1913 ett mycket uppmärksammat föredrag, vari han något talade om de två nationerna, eller rättare sagt han citerade en engelsk politikers ord därom. Ehuru denne statsmans hela livsgärning vittnade om, att han sökte ena nationen och ville fylla igen de klyftor, som skilde de olika samhällsklasserna åt, vantolkades även dessa hans ord liksom annat vad han yttrade därhän, att han ville utså sönndring och i demagogiskt syfte reta upp de lägre klasserna mot de högre. Men jag är rädd, att om man börjar göra en uppdelning av män och kvinnor eller börjar med andra uppdelningar, såsom det föreslagits från vissa håll, kan man måhända få anledning att tala om de två nationerna. Jag tror, att man genom dylika åtgärder kommer att inom vårt folk utså frön till sönndring, som komma att bära rätt olycksdigra skördar både för hemmen och för samhället. Det är alltså icke blott med hänsyn till förbudsfrågan utan med tanke på konsekvenserna i allmänhet, jag icke kan annat än varna för detta särskiljande.

En av andra kammarens mest inflytelserika representanter väckte i fjol en motion om att man även vid politiska val skulle göra en uppdelning av män och kvinnor, och i dessa dagar söker han i sin tidning hävda den uppfattningen, att man vid omröstningen icke blott bör taga hänsyn till numerären utan även till de röstandes olika ställning till det spörsmål, som föreligger, varom röstning äger rum. Så vill han, om man får tro referaten i en del tidningar, vid en omröstning rörande 8-timmarslagen, om en sådan skulle komma till stånd, diskvalificera bönderna och menar, att deras röster icke därvidlag böra tillmätas samma röstvärde som t. ex. arbetarnas. Vi borde ändå tänka på konsekvenserna av det steg, som väl denna kammare liksom medkammaren kommer att taga genom särskiljandet av män och kvinnor. Har man sagt a, kanske man sedan nödgas säga b.

Det förnämsta skäl man åberopar för att skilja män och kvinnor är att man vill se, huru de olika könen ställa sig. Ty, säger man, om det visar sig, att det finns avgjord majoritet för förbudet bland kvinnorna men icke bland männen, kan man ej slå till; man kan då befara, att förbudet ej kan upprätthållas. Men man glömmer kvinnornas inflytande, som man ju annars så mycket talar om och så mycket prisar. För att framhäva detta brukar man t. o. m. säga, att vad kvinnan vill

Folkomröst-
ningslag ang.
rusdrycksför-
bud.
(Forts.)

det vill Gud. Och därför kan man väl ändå undra, om icke kvinnornas betydelse med hänsyn till förbudets upprätthållande kan vara lika stor som männens. Med det sinne för laglydnad, ordning, sedlighet och tukt, som i högre grad utmärker henne än mannen, har hon alltid ansetts som en bättre fostrarinna för vårt unga släkte än mannen, och därför måste man även, när det gäller nationens fostran, tillmätta henne en avgörande betydelse.

Jag träffade för litet sedan en person, som tycktes fullt och fast tro, att man ville denna uppdelning, därför att man önskade tillmätta kvinnornas röster större betydelse och värde än männens. Han menade, att t. ex. två kvinno röster skulle betyda lika mycket som tre mäns. Jag kunde då icke undgå att tänka: o, du heliga enfald! Nu ha emellertid herrar Norling och Sandegård slagit på den strängen och menat, att när de varit inne i kammaren och rannsakat sig, de också torde komma till den slutsatsen, att kvinnornas röster skulle ha större värde än männens. Om dem får man väl ändå icke säga: o, du heliga enfald! Det vågar jag naturligtvis icke. Emellertid ansåg nämnde person, att mannen har större sakkunskap, när det gäller njutningen, men kvinnan däremot större, när det gäller den fattigdom och det lidande, som rusdryckerna åstadkomma, och alldenstund lidandet måste sättas högre än njutningen, måste kvinnans röst tillmätas högre värde än mannens.

Nu förnekar man all gradering och säger: Det är ej fråga om någon undervärdering av kvinnornas röster. Men då kan man fråga: vad skall det tjäna till att göra denna uppdelning? Så vitt jag vet, har man icke kommit på denna idé någonstans i hela världen, där man anställt omröstning, utan man har betraktat män och kvinnor som medborgare, som fått gå fram till rösturnorna och lägga ned sina röster, utan att man någonsin tänkt på någon gradering eller skillnad. Och fastän utskottet förnekar, att det här vore fråga om någon undervärdering eller gradering av rösterna, har dock utskottet i fråga om den tekniska anordningen nödgats vidtaga åtgärder, som bra mycket påminna om den tid, när vi hade graderad röstskala, ty nu blir det åter ett fönster på kuvertet. Det behövdes icke, om man velat följa herr Larsons i Lerdala reservation. Man kan befara, att vi ådraga oss en mindre smickrande uppmärksamhet i utlandet, om vi nu fatta beslut om särskiljande av män och kvinnor. Jag kan för min del icke vara med därom, och denna punkt är för mig så avgörande, att jag nu finner klokast, om denna kammare kunde fatta beslut om uppskov. Ehuru jag annars hade ämnat vid 1 § rösta med utskottet, nödgas jag nu, som jag antydde i början, följa herr Pers i hans reservation. Men då jag ej kan gilla motiveringen i hans reservation, tillåter jag mig hemställa, att denna motivering måste strykas.

Jag ber därför att få yrka bifall till herr Pers' kläm men med uteslutande av motiveringen för hans reservation.

Herr Winberg: Herr talman! Jag ber att redan från början få meddela, att jag kommer att yrka avslag å hela det föreliggande förslaget.

Men då jag kommer att göra det på delvis andra grunder än herr Thulin, som framfört samma yrkande, och då det dessutom kan tänkas, att detta förslag icke går igenom i voteringen, nödgas jag taga ståndpunkt till en del olika paragrafer, vilket tvingar mig att taga kammarens tid i anspråk några minuter.

Folkomröstningslag ang. rusdrycksförbud.
(Forts.)

Beträffande mitt skäl för avslagsyrkande å hela det föreliggande förslaget är det ingalunda det som anfördes av herr Thulin. Han gjorde nämligen gällande, att det för honom avgörande vore, att lagförslaget, som utarbetats av nykterhetskommittén, låg under utredning och behandlades å administrativ väg, och att under sådana förhållanden riksdagen ej borde fatta beslut i en fråga som denna. För min del anser jag denna omständighet icke såsom avgörande. Denna utredning bör kunna föreligga, när statsmakterna, *efter det folkomröstningen ägt rum*, ha att fatta det slutgiltiga avgörandet, men behöver ingalunda föreligga, när denna omröstning försiggår. Själva huvudanledningen, varför jag intagit denna ståndpunkt, är däremot den, att, såsom fröken Hesselgren mycket riktigt framförde, hela denna fråga för närvarande blivit fullständigt snedvriden, och jag tror, att det skulle vara synnerligen olyckligt ur alla synpunkter, om under sådana förhållanden framginge ett positivt resultat. Jag tror, det är lika bra, att man för ögonblicket stannar vid ett negativt resultat i frågan. Jag skall icke alls ingå på nykterhets- eller förbudsspörsmålet eller tala om demokratien och vad därmed sammanhänger och icke heller närmare ingå på frågan om ett särskiljande av männens och kvinnornas röster, men det må ursäktas mig, om jag säger ett par ord i den senare punkten.

Man har från många håll, framför allt i pressdiskussionen fört fram denna fråga och, som vanligt gjort det på det sätt, att man har anledning att, snart sagt, be Gud bevara sig för vår tidningspress. Man har under denna diskussion förvånat sig över den oro, den debatt och den agitation, som utskottets förslag åstadkommit beträffande punkten om uppdelning av rösterna. Men det skulle vara intressant att få erinra de herrar och damer, som nu förvåna sig så mycket över att detta föranlett debatt, av hur sent datum den är denna uppfattning, som nära nog anses självklar nu. Om jag ej är oriktigt underrättad, framkastades detta projekt första gången av den utav oss alla kände doktor Bratt. Vid den tidpunkten var det knappt någon människa, som tog detta på allvar. Att så var förhållandet, bevisas bäst därav att icke ens herr Bratts liv- och husorgan Dagens Nyheter ville vidkännas något förnuft däri. Jag behöver väl ej säga mer för att visa, att man vid den tidpunkten ansåg detta bara som ett hugskott. Men nu finner man till sin förvåning, som jag funnit under hela gången av nykterhets- och förbudsfrågans behandling sedan 1911, att det icke bara var under det tidigare skedet av behandlingen, som Bratts anda svävade däröver, utan den svävar fortfarande över det hela, så att ett projekt, som för ett par år sedan knappt togs på allvar, samlar i denna dag ett så gott som fullkomligt enigt lagutskott i Sveriges riksdag och på så sätt, att man kanske t. o. m. från åtskilliga håll, framför allt från en hel del från pressens sida, anser det

Folkomröst-
ningslag ang.
rusdrycksför-
bud.
(Forts.)

nära nog som en förbrytelse, att det i utskottet tilläts komma fram med reservationer från personer, som anmält avvikande mening på denna punkt. Vi förstå, när utvecklingen går i sådana kurvor och man får uppleva dylikt, att allt börjar te sig ganska tröstlöst, och det är icke underligt, om man anser i likhet med mig, att det bästa resultat vi kunna komma till nu är att icke komma till något positivt resultat alls.

Det kan icke hjälpas, hur kraftigt man än reagerar däremot från utskottets sida, att utskottet givit ett visst belägg för den meningen, att man förfar på så sätt därför, att de som ha det slutliga avgörandet, skola för särskilt syfte bli i tillfälle att veta, hur många män och kvinnor som rösta. Utskottet säger nämligen, att "liksom bruket av rusdrycker i huvudsak är begränsat till männen, det egentliga motståndet mot förbudets vidmakthållande torde vara att vänta från deras sida". Utan varje förskönande omskrivning skulle detta i verkligheten framställas på följande sätt: Kvinnorna supa icke i samma utsträckning som männen; man befärar, att männen skola bråka och icke komma att lojalt följa förbudslagen: ergo kunna vi icke taga samma hänsyn till de av kvinnor avgivna rösterna som till männens. Resonemang är klart, om man kastar bort all förskönande omskrivning, men jag vill fråga utskottet och de övriga ledamöterna i denna kammare: Hur skulle det gå, ifall kvinnorna droge ut den logiska konsekvensen av detta resonemang och resonerade så: Ergo finnes det ingen annan möjlighet för oss att få våra röster vägda och beräknade med samma mått som männens, än att vi lägga oss till med samma ovanor som de och i samma utsträckning. Jag tror ej, att utskottet önskar något sådant, och jag tror icke heller, att Sveriges kvinnor komma att dra ut denna konsekvens, men det ligger något farligt i att man ger sig in på dessa vägar, och därför förvånar det mig verkligen, att när så mycken visdom och sakkunskap är representerad i första lagutskottet, man kunnat vara så pass enhälligt i en fråga som denna.

Jag vill säga ett par ord också om en annan farhåga, som verkligen föreligger och som särskilt de partipolitiska ledarna borde ha anledning att tänka en smula på. Hur tro ni, mina herrar, att det går, om vi kasta in sådana brandfacklor redan nu, strax efter det kvinnan fått sin politiska medborgarrätt, som denna uppdelning av männens och kvinnornas röster? Ligger det ej häri en indirekt uppmaning till kvinnorna att även vid de politiska valen gå för sig själva, så mycket mer frestande, när kvinnorna se på det skäliga kläna praktiska resultatet ifråga om representationen i den lagstiftande församlingen, som de fingo skåda första gången de fingo vara med om att deltaga i de politiska valen? Ur båda dessa synpunkter anser jag, att den brandfackla, man kastat fram i form av denna uppdelning, är av så farlig beskaffenhet, så oberäknelig ifråga om vad den kan medföra för framtiden, att det ej finnes anledning att så hastigt kasta sig in på sådana vägar.

Beträffande sedan tidpunkten för omröstningens vidtagande måste jag också uttala förvåning över att första lagutskottet nu i ett enda slag blivit så förbudsvänligt och fått så bråttom att anordna denna omröst-

Folkomröst-
ningslag ang.
rusdrycksför-
bud.
(Forts.)

ning. Motionärerna ansågo som bekant, att omröstningen borde företagas nästa år. Utskottet anser, att det är så bråttom, att den bör företagas i år. Det kan ej hjälpas, att när man är så ivrig, så framkallar man i vissa läger en misstro, att det ligger något annat bakom än känslan för och önskan att vi skola få denna förbudsomröstning så fort som möjligt. För mitt vidkommande är det avgörande argumentet ifråga om mitt ståndpunktstagande till denna fråga det, att jag anser, att vi ännu befinna oss så nära kristiden med dess exceptionella moral, som gjorde sig gällande på alla möjliga områden, att vi verkligen behöva något längre tid, innan vi gå att rösta i en fråga som denna. Jag fäster sålunda icke något avgörande avseende vid vare sig, huruvida vi skola hava så kallad objektiv undervisning under tiden tills denna omröstning vidtages eller ej, eller en del andra moment, som i detta sammanhang kunna anföras. Avgörande för mig är, som sagt, att när man skall gå att utröna folkstämningen i en sådan viktig fråga som denna, så bör man icke göra det, när det ännu finns så mycket kvar av den kristidsmoral, som åstadkommit ett sådant ohyggligt inflytande på alla områden. Det argumentet är för mig tillräckligt, att jag, om jag nödgas vara med om en votering beträffande tidpunkten, då en eventuell omröstning skall komma till stånd, då nödgas rösta för att denna tidpunkt framflyttas till nästa år.

Det skulle nog hava varit ganska mycket att tillägga i denna fråga men det läge, som den nu har kommit i, och de många tal, som hava hållits, göra, att jag icke längre vågar taga kammarens tid i anspråk, och detta så mycket mindre som jag mycket väl vet, att man icke med något anförande i riksdagens kamrar övertygar varandra i en fråga, till vilken man intager så olika ståndpunkter. Emellertid tror jag, herr talman, att jag i början av mitt anförande för min del frambar tillräckligt starka skäl för den ståndpunkt, som jag nu intager och som jag anser, att det skulle vara lyckligast, att majoriteten i denna kammare ville ena sig om, nämligen om avslag på det hela, ett återupprepande av den gamla parollen från rösträttsstridens dagar, då man ibland var färdig att förfuska den fråga, som man hållit på att kämpa för under många år. — Rent bord! Det är bättre att få rent bord, att komma tillbaka till en litet mera lugn sinnesstämning, då vi en annan gång skola behandla denna fråga, och om vi vid den tidpunkten, som jag framhöll förut, kommit litet längre bort från den speciella kristidsmoralens atmosfär, är det så mycket bättre.

Ehuru jag är lika varm förbudsvän som någon annan och ehuru väl jag är av den uppfattningen, att förbudsfrågan *måste lösas*, så anser jag, liksom en talare här förut uttalat, att om vi under så många år hava dragits med de svårigheter, som rusdrycksbruket medför, så skola vi icke i förhastat mod gå att fatta ett positivt beslut, som kan leda till förvecklingar i det ena eller det andra avseendet, vilka vi i detta ögonblick icke kunna överskåda. På grund härav, herr talman, ber jag att få yrka avslag på utskottets förslag.

Herr v o n K o c h: Herr talman! Det är icke många ord jag skall yttra i denna fråga, men det första skall vara ett erkännande åt utskottet,

*Folkomröst-
ningslag ang.
rusdrycksför-
bud.*
(Forts)

som verkligen har fattat sin uppgift på allvar och, så vitt jag förstår, ägnat frågan en mycket stor uppmärksamhet samt i huvudsak — det ber jag få pointera — åstadkommit ett gott resultat. Det är emellertid på två punkter, som man kan stå tveksam, och detta icke minst efter medkammarens beslut för en stund sedan. Den ena är, om omröstningen skall äga rum i år eller eventuellt nästa år eller, såsom någon talare nu har föreslagit, uppskjutas på obestämd tid. Jag har uppmärksam lyssnat till de anföranden, som hållits av herrar Norling, Pers och Winberg samt även av herr Thulin, och funnit mycket beaktansvärt i dessa talares anföranden. Om denna fråga befunne sig i sin begynnelse, skulle också jag närmast hava varit böjd för att man betänkt sig, innan man gått att fatta beslut i densamma. Emellertid måste sägas, att vad här föreslagits, beträffande åstadkommandet av en objektiv upplysning, så tror jag inte så mycket därpå. En sådan upplysning skulle nämligen till stor del utgöras av huru förhållandena gestalta sig i Amerikas förenta stater, vilket visserligen enligt min tanke torde bliva fullkomligt utslagsgivande för hela denna frågas lösning i framtiden, men då jag själv för något årtionde sedan försökt göra en sådan objektiv undersökning av rusdrycksfrågan så kan jag intyga, att förhållandena äro så orimligt svåra att överblicka, det är så orimligt svårt att få något fullt ensartat och från alla synpunkter fullt auktoritativt omdöme i saken, att jag icke tror mycket på att en avgörande upplysning rörande förhållandena i Förenta staterna kan åstadkommas under de närmaste åren. Vi få nog t. v. nöja oss med att inhämta upplysningar från olika personer, upplysningar hämtade ur olika källor. Beträffande vidare herr Thulins anmärkning, att vi skola vänta med denna omröstning, tills nykterhetskommitténs förslag föreligger utarbetat och i sina detaljer färdigt, så tror jag visserligen att detta vore fördelaktigt. Men det torde föreligga missförstånd därom att så skulle vara nödvändigt. Ty det är icke nu fråga om att verkställa en omröstning om det och det förslaget med det och det innehålllet, det är en senare sak, som kan komma under omprövning vid en senare tidpunkt, nu är det blott själva förbudsprincipen, själva tanken, som skall ställas under omröstning, och beträffande denna är den redan så brännande, så mogen och dess beprövande så efterlängtadt ifrån nykterhetsvännernas sida, att vi göra klokt i att nu verkligen skrida till handling och att gå med på en omröstnings omedelbara verkställande. Skall man således välja mellan, om den skall förgå i år eller nästa år, så anser jag, att den bör ske i år, i all synnerhet som andra kammaren redan har beslutat i den riktningen.

Det är emellertid, herr vice talman, ett förhållande, som gör, att jag verkligen ställer mig tveksam, ja ytterst tveksam till denna omröstning och det är det beslut, som utskottet kommit till i den mångomdebatterade frågan om särskiljande av männens och kvinnornas röster. Jag ber, herr talman, få säga, att jag icke ser denna sak från uteslutande nykterhets-synpunkt utan från principiell synpunkt, från folkomröstningssynpunkt, om jag så får uttrycka mig. Jag vill därför, med den kraft och verkan det hava kan, säga, att jag anser det stå i strid med hela folkom-

röstningsprincipen att vidtaga åtgärder, som på något sätt kunna tolkas så, att männens och kvinnornas röster i denna omröstning icke väga lika mycket. Jag vet, att det i föreliggande fall skall bliva på det sättet. Utskottet har ju förklarat, att så icke är förhållandet, men jag vill hänvisa till vice ordföranden i lagutskottet, som tydligt och klart här i dag har givit tillkänna, att det från hans synpunkt sett egentligen är hänsynen till männen och männens röstantal, som måste bli avgörande. Kvinnorna tycks han icke ta någon hänsyn till i denna sak, och dock, mina herrar: måste vi i alla fall icke vara överens om att det icke allenast är männen, som hava intressen att bevaka i denna sak, utan i fullt ut lika grad kvinnorna? Den, som det allra minsta har trängt in i rusdrycksfrågan och som fått göra bekantskap med alkoholproblemet i hela dess vidd, måste komma till den uppfattningen, att det är kvinnorna, deras hem, deras uppfostran av barnen, som lida kanske mest av rusdryckerna, och att därför hänsynen till deras önskningspunkter borde väga minst lika mycket som deras mening, vilka anse, att det blott är männen, som skola kunna vidmakthålla förbudet. Jag håller således orubbligt fast vid att det är en oriktig och förkastlig väg, som utskottet här i en olycklig stund slagit in på. Jag vet icke med bestämdhet, vem det var, som först tänkte den tanken ut, men jag tror att det var herr Engberg, som föregående år kom fram med sitt monstruösa förslag, att man skulle märka rösterna vid de politiska valen med ett M eller K. Som jag förut nämnt är detta ett farligt prejudikat, då det gäller folkomröstningens princip, och det har åstadkommit i dag mycket tal och mycket tryck i onödan. Men än värre är, att detta beslut, om det här i dag fastslås, i framtiden ovillkorligen kommer att medföra missförstånd, slitningar och irritationer emellan män och kvinnor, som annars alls icke hade behövt förekomma.

Kunde man, mina herrar, i detta ögonblick i denna kammare besluta sig för att begrava frågan om särskiljande av männens och kvinnornas röster, skulle man därmed bespara vårt politiska liv många onödiga slitningar. Och det är ur denna synpunkt och med den förhoppningen, att första kammaren skall vid detta tillfälle visa sig vara den, som tänkt djupast och längst i denna fråga, som jag tillåter mig att yrka bifall till §§ 7 och 8 i herr Larsons i Lerdala reservation.

Herr Hellberg: Herr talman! Jag skall inte ingå på något bemötande av den siste ärade talarens anförande i dess senare del, som jag annars skulle hava gjort, därför att jag anser att, på det stadium frågan nu befinner sig efter andra kammarens beslut, det avgörande momentet är, huruvida vi skola besluta oss för omröstning i år eller framskjuta den till nästa år eller eventuellt till längre fram. Därför skall jag inte alls ingå på frågan om särröstningen mellan män och kvinnor, som jag annars hade tänkt att företrädesvis dröja vid, utan jag skall inskränka mig till att uttala min mening i den sak, som jag nu betecknat såsom den mest aktuella: omröstning i år eller längre fram?

Ett par av de talare, som hava uppträtt till förmån för det senare

Folkomröstningslag ang. rusdrycksförbud.
(Forts.)

*Folkomröst-
ningslag ang.
rusdrycksför-
bud.*
(Forts.)

alternativet, hava till att börja med betonat angelägenheten av att denna fråga komme under Kungl. Maj:ts utredning. Jag kan inte förstå annat än att de därvidlag göra sig skyldiga till en sammanblandning av två olika saker: lagen om själva omröstningen och förbudslagen. Det är självfallet, att förbudslagen bör bliva föremål för all erforderlig utredning av Kungl. Maj:t, men däremot kan jag omöjligen begripa, varför den mera formella frågan om själva omröstningen skulle skickas till sådan utredning.

Som kammarens ledamöter torde erinra sig så väntades det, när grundlagsförändringen skulle företagas, att Kungl. Maj:t därvidlag skulle taga initiativet. Detta initiativ kom aldrig och då fann sig riksdagen kunna handla på egen hand. Tack vare detta hava vi nu omröstningsinstitutet infört i vår grundlag. Sålunda, en så viktig fråga som det i alla fall var, att genomföra en grundlagsändring för att få in detta institut, den togs utan Kungl. Maj:ts initiativ. Och så skulle vi inte kunna taga den rent formella frågan om, huru själva omröstningen skall gå till — märk väl icke förbudslagen utan själva omröstningen — utan att begära hjälp hos Kungl. Maj:t!

Herr Thulin anförde, såsom exempel på vad Kungl. Maj:t skulle kunna behöva ytterligare pröva, frågan, huruvida det vore lämpligt att sätta gränsen vid 2 1/4 procents alkoholstyrka hos rusdryckerna. Ja, jag skulle verkligen vilja se, vad konsekvenserna skulle bliva, ifall Kungl. Maj:t tillåte sig att vidtaga en ändring i denna punkt, där nykterhetsvännerna stå fullkomligt samlade. Det skulle väl, om något, av dem stämplas som ett försök att förfuska förbudsomröstningens innebörd. Därvidlag tror jag, att man måste, om man vill vara lojal emot dem, finna sig i den formuleringen av förbudsbegreppet, som de själva givit. Det synes mig vara alldeles klart. — Sedan talades det om själva formuleringen av frågorna och att Kungl. Maj:t skulle kunna pröva, om man inte kunde hitta på någon annan formulering, än den som framställts. Ja, jag undrar, om inte även utskottet träffat precis vad nykterhetsvännerna anse, att utredningen bör gälla: ja eller nej för förbudet. Det är det avgörande för denna fråga. Det finns naturligtvis mellanståndpunkter även här, men jag tror, om man skulle tänka på att sätta upp en rad av frågor, som skulle besvaras, för att alla nyanser skulle komma fram, att förbudsvännerna med säkerhet själva skulle finna, att det vore att krångla till frågan, att åstadkomma förvirring. Då det gäller att erhålla folkmeningens utslag i en så stor fråga som denna, så tror jag, att vi måste förenkla det hela. Frågan måste gälla ja eller nej för förbudet. Det är min uppfattning, och det skulle vara i högsta måtto förvånande, om förbudsvännerna hava en annan uppfattning; jag har aldrig hört någon sådan uttala.

Min värderade vän herr Pers anmärkte, att en punkt i fråga om förbudets innebörd skulle behöva någon modifikation, nämligen bestämmelsen om innehavet av rusdrycker. Ja, men är inte det också en fråga, som alldeles givet hör hemma i själva förbudslagen. Det är väl där, som det bör bestämmas, ty inte kan man ge sig till att i en folkomröstning

intaga några mera detaljerade bestämmelser om huru ordningsmakten eventuellt bör förhålla sig gent emot kravet på husrannsakan eller dylikt. Det är givet, synes det mig, att det hör hemma i förbudslagstiftningen, alltså på ett senare stadium. — Jag hör herr Enhörning säga, att det rör ett helgat område. — Ja, för all del, det rör ett helgat område, men det hör inte hit i alla fall.

Så har man talat om objektiv upplysning och därvidlag har redan herr von Koch väsentligen sagt, vad jag skulle vilja säga. Inom den kommitté, som hade folkomröstningen om hand, ventilerades denna fråga om objektiv upplysning ganska mycket, och man blev under utredningen av denna sak allt mer övertygad om svårigheten att åstadkomma en sådan objektiv upplysning. De undersökningar, som verkställts över förhållandena både i Schweiz och i Nordamerika, visade, att en sådan upplysning är synnerligen vanskligheten, och man ansåg också, såsom det framhållits i kommittébetänkandet, att, särskilt då det gäller den konsultativa omröstningen, när man blott begär att få höra folkets mening i en viss fråga, denna fråga bör vara så pass välbekant för folket, att var och en har bildat sig en sin uppfattning och att ytterligare upplysning inte kan vara erforderlig. Nu tror jag verkligen också, att man kan säga, att upplysningsarbetet knappast i någon fråga har varit så intensivt som i nykterhetsfrågan. Jag läste häromdagen i min egen tidning en insändare från en ivrig förbudsvän, som uppträdde emot den nybildade föreningen L. F. U. F. och därvid också berörde upplysningsfrågan, om vilken det bland annat yttrades: "Och vad de breda lagren av vårt folk beträffar, kunna de väl knappast mera genomplöjas av upplysningsverksamhet i denna *vårt folks livsfråga*, än vad som i decennier skett och ännu sker på såväl statens bekostnad som nykterhetsrörelsens i form av nykterhetsföreningar, nykterhetskurser, nykterhetsföreläsningar, nykterhetsföredrag, nykterhetsskrifter, nykterhetsundervisning i våra skolor etc. etc." Jag får säga, att jag har svårt att tänka mig vad som egentligen skulle kunna vidare åtgöras. I denna fråga är ju förhållandet det, att en stor mängd människor hava försvurit sig åt en bestämd ståndpunkt. De äro immuna mot alla invändningar, som komma ifrån andra sidor, och vad beträffar dem, som stå spörjande och frågande, så är dock fallet med dem, att de få till syvende och sist försöka efter eget omdöme fatta sin egen ståndpunkt. Att en skrift, utgiven på det offentligas bekostnad, skulle vara förlösningen ur deras tvivels kval, tror jag, uppriktigt sagt, inte på.

Ja, så har det också talats om olämpligheten av att hava omröstningen i år för valens skull, som skola äga rum i höst. Den frågan kan man naturligtvis se olika, men mig förefaller det nästan, som om det vore fördel, att man finge göra undan hädse sakerna på en gång, medan man vore i farten. För resten, om man tror, att valen i år skulle bliva mera oberörda av nykterhetsagitationen, om förbudsomröstningen bleve uppskjuten till nästa år, så fruktar jag, att man misstager sig. Redan har i min egen hemstad i Värmland hållits ett stort representativt nykterhetsmöte, där parollen genast utgavs, att vid höstens landtingsmannaval förbudsfrågan skall bliva den enda avgörande, och att, om det skulle gälla

Folkomröstningslag ang. rusdrycksförbud.
(Forts.)

Folkomröst-
ningslag ang.
rusdrycksför-
bud.

(Forts.)

att kasta ut gamla beprövade och i övrigt önskvärda representanter, man inte får väja för det. Jag hör, att det ropas bravo av herr Rosén, som kanske tänker, att det kunde vara bra att bli av med en del, som äro otrevliga att hava kvar! Jag lämnar emellertid den saken alldeles därhän. Det är ett öde, som var och en får underkasta sig, om det övergår honom; jag har blott velat framhålla, att nog komma valen till hösten att bliva tillräckligt nykterhetsbetonade, även om förbudsomröstningen skall skjutas fram till ett annat år.

Jag tycker slutligen, att nykterhetsvännerna, som i årtionden hava arbetat för sin sak och verkligen gjort ett så betydelsefullt arbete, ett arbete, åt vilket jag är den förste att uppriktigt och ärligt giva mitt varmaste erkännande — att de inte borde känna någon tvekan, huruvida man skall våga taga förbudsomröstningen nu i år eller inte för förberedelsernas skull. Och, som sagt, vad själva den formella utarbetningen beträffar, så tror jag verkligen, att den är så pass omsorgsfullt gjord redan av utskottet, att den är fullkomligt tillfredsställande. I en sådan här fråga kommer det inte an på petitesseer och på filning i detaljer, utan här är det avgörande: är ni för eller mot? Så uppfattar folket det och för att kunna giva svar på den frågan tror jag, att det är lika moget nu i år som under nästa år.

På grund av vad jag nu anfört yrkar jag bifall till utskottets förslag.

Herr Lindhagen: Ja, nu är det påtagligen en enig mening mellan förbudsvänner och förbudsmotståndare, att här bör omröstning ägarum, så att man får se, hur landet ligger, och så att frågan blir avförd från dagordningen eller också löst som ett experiment, vilket enligt min uppfattning är det väsentliga. Nykterhetsfrågan sådan den utvecklats har nog ej någon annan väg att gå nu.

Det blir då först fråga om själva frågeställningen och då kan jag för min del icke annat än uttala den meningen, att det nog hade varit önskligt, om olika linjer också för lösningen därav hade kunnat komma under omröstning. Och jag vill begagna detta tillfälle till att påminna om en linje, som jag en gång motionerat om och som jag också kommer att vidhålla, om jag får vara med vidare om avgörandet, och det är den, att jag tror, att achilleshälen för förbudsfolkets projekt är just det, att alla, som emot sin vilja tvingas att underkasta sig förbud, utan betänklighet göra allt vad de kunna för att trotsa förbudet och på omvägar skaffa sig spritdrycker. Det ligger i den mänskliga naturen. Varför vill man icke undvika det, och varför gå vi alltid på olika håll, vare sig vi kallas höger eller vänster eller något annat, alltid fram på den vägen, att våldet, mitt våld, skall genomföras på andras bekostnad? Alltså en politik, som slutligen i alla fall går mot sin egen undergång. Man lyckas genom våldet få makten, men just genom att man skaffar sig makten genom våldet går man under, och det är en naturlag, gudskelov, så att jag tycker icke, att man bör annat än acceptera den och rätta sig därefter.

*Folkomröst-
ningslag ang.
rusdrycksför-
bud.
(Forts.)*

Då har jag tänkt mig såsom en naturlig sak, att alla vuxna, myndiga personer, som absolut icke vilja underkasta sig förbud och som anse sig hava behov av spritdrycker, fortfarande skola så länge de vilja, intill döddagar, genom den nu pågående ransoneringen få sitt måttliga kvantum och på så sätt skulle detta missnöje vara avvärjt. Jag säger, att det är något att reflektera på i alla fall. Då kommer faktiskt förbudet att gälla hela den uppväxande ungdomen, som icke hunnit skaffa sig vanan och så kommer man så småningom att växa in i detta nyktra tillstånd på ett jämförelsevis smärtfritt sätt, i stället för att man nu äventyrar att ingenting vinnes. Nå, nu medger jag gärna, herr talman, att det är svårt, när man skall formulera ett ja eller nej, att få med den här utvägen. Jag misstänker, att den enda vägen, som är framkomlig, är den, som utskottet har anvisat, och då få vi, som hava separatlinjer, rösta på det ena eller det andra sättet och sedan vid de slutliga avgörandena i alla fall framföra våra separatlinjer.

Vad nu angår de andra sakerna, så är det då först frågan om särskiljandet av männens och kvinnornas röster och även om tidpunkten för röstningen. Jag kan icke neka till att dessa punkter äro de mest osympatiska i det hela, ty man kan ju, såsom det blivit sagt en gång, märka avsikten och bli nedstämd. Man vill särskilja männen och kvinnorna för de rent politiska syftemål, som äro uttryckligen och krasst nedskrivna i utskottsbetänkandet och som jag nedan skall upprepa. De kunna ej nog upprepas, just de där två raderna i utskottsbetänkandet.

Vidare har man tyckt, att det vore bra att få en omröstning snart, i sammanhang med andra val kanske och innan folket hinner riktigt tänka sig för. Då kan man möjligtvis hindra förbudet, men om man skjuter upp omröstningen blir folket mer och mer tveksamt. Den som vinner tid, vinner ju åtskilligt mera, han vinner råd, och på den tidsutdräkten tror man, att förbudsfolket kommer att vinna mera än det andra folket, och det tror jag också. Därför vilja motståndarne till förbudet hava omröstningen genast, under det att andra gärna vilja — åtminstone de flesta — hava den uppskjuten. Ett rent politiskt rävspel således, herr talman, eller vad man vill kalla det.

Vad nu angår särskiljandet mellan männens och kvinnornas röster är det naturligtvis intressant, om man genom denna omröstning kan få fram alla möjliga särskiljnader för att sedan kulturellt och statistiskt dra sina konsekvenser. En sådan särskiljnad kommer att göra sig av sig självt, nämligen till exempel skillnaden mellan lands- och stadsnykterhet och i synnerhet skillnaden mellan storstädernas och landsbygdens nykterhet. Då tror jag, att det utan våra åtgöranden här kommer att visa sig, att den mesta spritbenägenheten äger rum i Stockholm, Göteborg och Malmö. Men så hava vi också skillnaden mellan gamla och unga, och deras ställning skulle det också vara intressant att få se. Även en annan särskiljnad finnes, nämligen mellan mera bemedlade och mindre bemedlade. Kanske, när allt kommer omkring, att det särskilt är penningen, som åstadkommer begär efter spritdrycker mera allmänt, och det hade varit av

Folkomröst-
ningslag ang.
rusdrycksför-
bud.

(Forts.)

intresse att kunna räkna med en sådan faktor vid det slutliga avgörandet. Men, som sagt var, man har icke funnit form för detta.

Då har man såsom ofta i kulturhistorien fått gripa till kvinnan såsom försökskanin. Jag medger gärna, att det skulle vara ganska lärorikt att se, hur det ena eller det andra könet röstat. Ur statistisk synpunkt skulle det vara intressant, statistiska centralbyrån skulle blivit glad, men utskottet har icke gått med på den synpunkten, och väl var det.

Däremot skulle det också vara intressant, ifall saken lagts på det sättet, att man sade, att kvinnorna äro de, som mest lida av rusdryckerna i hemmet och med hänsyn till barnen och släktets degeneration och ur alla sådana synpunkter och att därför det största avseendet måste fästas vid kvinnornas röster och att männens betyda mycket litet eller kanske platt ingenting. Om utskottet hade sagt detta och således givit en vägledning för omdömet till den slutliga lösningen, då skulle jag hava blivit ganska betänksam, huruvida icke det vore riktigt att göra ett särskiljande. Men nu säger utskottet tvärtom, att kvinnorna äro här som statister eller, som utskottet uttrycker sig, att det "kan vara av vikt att äga kännedom om, i vilken grad förbudstanken vunnit anslutning särskilt bland männen och särskilt bland kvinnorna. Till stöd för denna uppfattning kan hänvisas till det förhållande, att, liksom bruket av rusdrycker i huvudsak är begränsat till männen, det egentliga motståndet mot förbudets vidmakthållande torde vara att vänta från deras sida". Utskottet har här, med andra ord, slagit fast, att om vi bara få klart för oss, att det är många män, som äro emot detta, så behöva vi icke räkna kvinnorna, utan då förstå vi: så många män, så mycket motstånd. Det går icke, det blir lönnbränneri och alla möjliga olyckor över fäderneslandet. En sådan politik kan jag för min del icke vara med om att låna mig åt, utan då man säger ifrån att så är meningen, så förefaller det mig såsom ett axiom ur deras synpunkt, som strävat efter en demokratisk och humanistisk författning i samhället, att här får en så beskaffad särskilnad för ett politiskt knepändamål icke äga rum. Ja, d. v. s. i detta fall vill jag erkänna, att uttrycket "knepändamål" kanske är för starkt, ty de, som verkligen vilja bygga sitt omdöme på möjligheten av förbudets kringgående, kunna ju ha intresse av denna sak. Men i alla fall är för mig det avgörande, att det är kvinnornas och även barnens elände i hemmen genom männens dryckenskap, som väl egentligen är den s. k. nykterhetsfrågans kärnpunkt.

Nu kommer ju också därtill, att kvinnorna, så vitt opinionen givit sig tillkänna, absolut icke vilja detta särskiljande. Jag har inte hört någon kvinna eller några kvinnoföreningar opinera för detta särskiljande, och då nu kvinnorna fått sin medborgarrätt, kan det vara klokt av männen — då den ensamma kvinnan här inte betyder så synnerligen mycket emot oss alla andra — att taga hänsyn till en sådan opinion ute i landet i alla fall och låta den få göra sig gällande.

Detta är alltså min ståndpunkt i fråga om särskiljandet.

Vad nu tiden för omröstningen angår, har utskottet anfört, att det skulle bli en så ofantlig agitation, som måste undvikas. Ja, jag vet inte,

om man orkar börja agitera ett och ett halvt år i förväg, utan denna särskilda agitation förlägges nog till tiden närmast före omröstningen. Men vad som vinnes genom att man får anstånd och får tid på sig, det är, att saken får debatteras och diskuteras man och man emellan, diskuteras inom koterierna och inom familjerna, så att det slutligen kan byggas en folkomröstning på en genomdebatterad och en genomtänkt fråga och icke på en fråga, som nu så här hastigt skall avgöras utan övervägande på många håll.

Folkomröstningslag ang. rusdrycksförbud.
(Forts.)

Dessutom tycker jag också, att det av herr Winberg anförda skälet är plausibelt, nämligen att kristidsfolket verkligen icke är moget att rösta i en sådan här fråga redan nu utan att man bör låta kristiden sätta sig något, innan en sådan omröstning kommer till stånd.

Vidare måste jag också säga, att denna omröstning ju är i högsta grad oläglig för de andra valen. Svenska folket orkar icke med alla dessa val — och detta är en av anledningarna till att jag påyrkat första kammarens avskaffande. Skulle det svenska folket nu rösta två gånger i höst, blir det för mycket, och följden blir lätt den, att det ena valet kanske blir totalt försummat. Vilket av dessa det blir, är svårt att bedöma, men jag misstänker, att de på landsbygden, som bo långt borta från vallokalerna, komma att säga: "Inte går jag två gånger dit utan dröjer väl till förbudsomröstningen och bryr mig inte om de kommunala valen för den här gången."

Så har utskottet slutligen anført som ett skäl, att utbrytningen av detta slag av folkomröstning skedde just för att man skulle kunna få sådana här omröstningar hastigt till stånd och inte behöva vänta på den kommande utredningen om en folkomröstning, varigenom folket skulle få avgöranderätt i en del frågor. Detta tycker jag är ett ofantligt klenk skäl, ty om denna nya folkomröstning över huvud taget kan bli genomdriven i riksdagen, kommer det i alla fall att dröja så länge, innan den över huvud taget kan bli grundlagsfästad, att ett uppskjutande av den nu ifrågasatta folkomröstningen till hösten 1923 i alla fall innebär ett jämförelsevis snabbt avgörande.

Slutligen måste jag tala något om den objektiva upplysningen. Då jag först väckte dessa frågor på tal, lade jag för min personliga del en stor vikt just på den objektiva upplysningen, och det var jag, som använde den där termen "objektiv upplysning", som utskottet nu tycks ha godtagit såsom en teknisk term. Jag tror inte, att det kan bli något särskilt bevänt med dessa omröstningar, om inte folket, d. v. s. *alla*, som skola deltaga i folkomröstningen, erhålla en någorlunda god vägledning, varvid de *olika* synpunkterna framställas till deras bedömande. Här har visserligen herr Hellberg framhållit, med mycken rätt naturligtvis, att det hållits nykterhetsföredrag i oändlighet under en lång följd av år. Men dessa nykterhetsföredrag ha ju merendels åhörts av nykterhetsfolket självt. Det finnes stora lager av människor, som icke hört något föredrag alls i den här frågan. Och så kommer därtill situationen strax före valet, som också behöver belysas. Med en objektiv upplysning menas inte, att staten skall trycka en broschyr, där vederbörande

Folkomröst-
ningslag ang.
rusdrycksför-
bud.

(Forts.)

statsråd utvecklar vad han anser vara objektiva fakta, som det gäller att bedöma, utan till denna objektiva upplysning hör också — jag skulle nästan vilja säga framför allt — att alla, som rösta, få del av *bägge* parternas skäl. Därför ingår också i det amerikanska systemet, att i sådana broschyrer de olika parterna skola genom sina representanter få, inom måttet av ett visst utrymme, införd en koncentrerings av alla sina skäl, i princip. — Ja, herr Hellberg gör en sådan här stor gest med sina händer, men jag gör en sådan här liten, ty jag sade koncentrerings. — Och när utrymmet blir bestämt av statsmakten, få vederbörande naturligtvis rätta sig därefter. Det är denna upplysning, om *bägge* parternas skäl, som verkligen varenda en, som skall omrösta, också bör få, så att det inte överlämnas åt slumpen, åt ett opinionsmöte med en talare i en landsända för den ena uppfattningen, i en annan för den andra, utan något organiskt sammanhang, eller åt partididningarnas olika ställning och upplysningsarbete. Detta allt är motsatsen till en objektiv upplysning. Men det blir antagligen bara denna motsats till en objektiv upplysning, som kommer att få någon kurs i och för denna folkomröstning. Alltså kan jag för min del under alla förhållanden gå med på ett beslut, där en sådan fråga uppskjutes, och kan denna sak inte komma upp i debatten i form av något annat yrkande, blir jag redan på denna grund, herr talman, tvungen att yrka avslag för tillfället på det hela.

Herr Ekman, Carl Gustaf: Då det, herr talman, för någon stund sedan kom bud från andra kammaren, att andra kammaren med fyra rösters majoritet beslutat att i fråga om 8 § bifalla utskottets hemställan oförändrad, såg jag, att detta budskap hos många av denna kammars ledamöter väckte oförställd glädje. Jag undrar emellertid, om de kammarens ledamöter, som alldeles särskilt glädde sig åt denna sak, hade tänkt igenom problemet, vad detta beslut egentligen kommer att innebära. Det betyder, så vitt jag förstår, att *röstavlämningen* kommer att ske för män och kvinnor i två grupper, men därmed är icke frågan avgjord, huruvida en röstvärdering, sådan som utskottet här har ställt i utsikt, kommer att ske. Den saken torde komma att avgöras vid riksdags- och landstingsmannavalen.

De, som i dag talat för utskottets hemställan, hava delat sig i två grupper, fastän de kunnat ena sig om ett gemensamt yrkande. En grupp har förklarat: "Visst skall röstdelningen ske, men naturligtvis skall det oaktat icke någon olikartad värdering komma i fråga." Man återfinner i utskottets utlåtande denna tanke uttalad i utskottets motivering till andra paragrafen, som ju uttryckligen bestämmer, att varje röstande äger lika röst. Men i utskottets allmänna motivering har man däremot lika uttryckligen gjort gällande den meningen, att röstfördelningen sker såsom en förberedande åtgärd till ett förfarande, ur vilket en olikartad röstvärdering måste framgå, och åt den uppfattningen har jämväl en hel del talare i debatten givit uttryck.

Den grupp av nykterhetsvänner, som i dag gått fram med den bestämda förklaringen: "Här skola vi i statistiskt och andra avseenden

åstadkomma en röstfördelning vid röstavlämningen, men det får icke ifrågakomma någon undervärdering av kvinnorösterna i fortsättningen", har i första hand här åtagit sig ett ansvar och en uppgift, som är av synnerligen viktig betydelse. De få säkert många anledningar erfara, att dylika uttalanden förplikta.

Folkomröst-
ningslag ang.
russdrycksför-
bud.
(Forts.)

Jag vågar således för min del se saken så, att efter detta andra kammarbeslut ha vi att räkna med ett positivt beslut i fråga om röstavlämningen, men att det alltjämt står kvar för denna kammare att uttala sig om huruvida en olika röstvärdering slutligen skall ske liksom också att uttala sig i fråga om den tid, när omröstningen skall verkställas.

Innan jag ingår på dessa båda saker, vill jag emellertid säga, att debatten i åtskilliga avseenden bjudit på förvirrade moment. Ett av dessa var, så vitt jag förstår, herr Thulins uppträdande, då han gjorde gällande, att motionen och utskottets hemställan måste betraktas såsom ett misstroendevotum gentemot regeringen. Om det är riktigt, om man skulle betrakta saken på detta sätt, har således, enligt herr Thulins mening andra kammaren, som i detta avseende följt motionärerna och utskottet, nu för sin del ävenledes uttalat ett dylikt misstroende. Jag vill för min del icke gå in på frågan, huruvida herr Thulin i denna sin uppfattning har rätt eller icke. Jag konstaterar blott, att en av regeringspartiets medlemmar betecknat ett beslut i detta avseende vara hänsynslöst gentemot regeringens vilja att i detta avseende komma till ett gott resultat. Det måste därför anses vara egendomligt att så många andra ur regeringspartiet önska ett positivt beslut redan nu.

Vad beträffar de båda omständigheterna, om vilka man fortfarande vågar tro, att det kanske kan åstadkommas olika beslut inom kamrarna, så gäller ju den ena av dessa båda den tid, då omröstningen skall verkställas. Jämväl på den punkten har nu andra kammaren, så vitt jag blivit riktigt underrättad, med stor majoritet uttalat sig för omröstningens verkställande redan innevarande år. Det är *möjligt*, att denna kammare kommer att fatta ett likartat beslut, men jag tror, då så är fallet, att det är nödvändigt att undersöka just på den punkten, huruvida verkliga sakskaäl motivera ett beslut av denna art.

Om jag undersöker vilka motiv som framförts för att omröstningen skulle verkställas redan i år, så är det ena av de skäl, man angivit, det, att denna fråga redan är tillräckligt belyst, att man därför icke behöver någon ytterligare särskild upplysningsverksamhet beträffande den. Herr Hellberg gav nyss uttryck åt denna mening. Ja, men hur är det, herr Hellberg? Det är riktigt, att i denna fråga har på många håll arbetats, talats, skrivits och upplysts. Men det förhåller sig dock så, herr Hellberg, att det finnes 300 kommuner i detta land, i vilka det varken finnes någon nykterhetsförening eller någon frireligiös sammanslutning, vilken kunnat bedriva ett upplysningsarbete av detta slag. Huruvida man beträffande de orter, där så är förhållandet, kan säga, att tillräcklig upplysningsverksamhet därstädes förekommit, vågar jag för min del betvivla. Och dessutom, har man icke här velat göra gällande, att hela den agitation,

Folkomröst-
ningslag ang.
rusdrycksför-
bud.

(Forts.)

som förekommit nu ifrån nykterhetsvännernas sida i fråga om röstuppdelningen, utgjort ett bevis på allmän okunnighet om denna saks innebörd? Hur vill man få det tal, som man sålunda för det ena ögonblicket att här råder uppenbar okunnighet i denna sak, att rimma med det tal, som man för det andra, nämligen att upplysningsverksamheten i denna fråga blivit bedriven i sådan omfattning, att någon ytterligare sådan icke är nödvändig? Så vitt jag förstår, går det inte väl ihop att på dylika skäl förorda en omröstning redan i år.

Man har också sagt, att man vill undgå en intensiv och fanatisk agitation. Jag hörde detta tal föras i andra kammaren av herrar Engberg och Lindman, som i denna fråga funnit varandra. När jag hörde dessa herrar tala om det förkastliga i en energisk agitation och påminde mig, vad som i sådant avseende presterats av dem själva, så måste jag säga mig, att det måtte ha skett en oerhörd omvändelse i fråga om dessa herrar. Ty några mer ivriga och i vissa punkter fanatiska agitatorer på det politiska området än dem har jag för min del knappast hört talas om.

För egen del vill jag säga, att den agitation, som går ut på att förmå ett folk att åstadkomma den viljekraft, som ligger i att höra upp med en sådan oerhörd inre skötesynd som hela rusdrycksanvändningen är, den agitationen tror jag icke det finnes någon anledning att beteckna såsom skadlig eller farlig. Jag tror tvärtom, att det är en agitation av den art, att den verkliga fosterlandsvännen kan vara väl tillfredsställd därmed. Den hotar icke sådana samhällsvärden, att man har anledning reagera mot den. — Jag torde att få anledning att senare återkomma till herr vice ordförandens i utskottet tal om nödvändigheten att väl beakta vad rättsmedvetandet kräver. —

Om jag vidare går igenom de skäl, som anförts för att omröstningen skulle företagas redan i år, finner jag det uppenbart, att tiden för vidtagandet av de rent tekniska anordningarna är synnerligen kort. Härtill kommer att omröstningen och de åtgärder, som därvidlag bli nödvändiga, måste till tiden sammanfalla med de kommunala valen och landstingsmannavalen, för så vitt man icke tänker uppskjuta denna omröstning till en så sen tidpunkt på året, att för hela vida trakter av landet verkliga naturhinder komma att förefinnas för deltagande i omröstningen. När jag betraktar samtliga dessa omständigheter, kan jag icke finna innevarande år lämpligt för anordnandet av denna omröstning, för så vitt man icke önskar, att deltagandet skall bli så ringa som möjligt och att man sedermera av denna anledning skall få orsak att fränkänna omröstningen något större värde. Om det är *detta* motiv, som ytterst ligger bakom förslaget om omröstning 1922, då kan jag förstå, att man förordar omröstning redan innevarande år. Men är det så, att detta icke är motivet utan man verkligen vill på samma gång man erkänner, att en sådan omröstning är befogad, därför välja en tidpunkt, som möjliggör deltagande för så många som möjligt, varigenom man ju uppnår det man talar om att man önskar, nämligen att erhålla ett så tillförlitligt uttryck som möjligt för folkets vilja, då förstår jag inte, hur man

kan ställa sig på den ståndpunkt, som utskottet här intagit, att en omröstning bör verkställas redan i år. I den mån det blir möjligt för mig att rösta i dessa frågor, röstar jag givetvis för att omröstning skall verkställas nästa år. Segrar trots bristen på hållbara skäl den mening, som går ut på att omröstning skall ske redan innevarande år, måste detta bibringa mig den övertygelsen, som jag icke tvekar att uttala, att denna tidpunkt valts i den dolda förhoppningen, att omständigheterna då skola vara så ogynnsamma, att man därigenom reducerar deltagarantalet i största möjliga omfattning. Det kan dock tänkas, att en beräkning, som ligger så öppen och klar för människor i allmänhet som den nämnda, kan åstadkomma ett resultat motsatt det man trott sig därmed åstadkomma.

Folkomröstningslag ang. rusdrycksförbud.
(Forts.)

Jag övergår nu till den andra punkten, om vilken rätt och fortfarande råder olika meningar och som enligt mitt förmenande icke blir avgjord vid årets riksdag nämligen frågan, huruvida vid det tillfället, då det definitiva avgörandet faller, olika röstvärdering skall ske eller icke. Där ha, som sagt, anhängarna av utskottets mening delat sig på två linjer. Den ena linjens anhängare förklara: "En sådan olikartad röstvärdering får icke ifrågakomma." En annan grupp säger, att en sådan olikartad röstvärdering är ur olika synpunkter motiverad. Det finnes således anledning att i detta avseende fortsätta diskussionen jämväl efter andra kammarens beslut.

Att kvinnorna, så vitt jag förstår, efter vad som har förekommit över hela linjen, komma att sätta in sin kraft på att hindra en olikartad värdering och att denna sak därför mer än någonsin genom det fattade beslutet blivit en valfråga, beträffande vilken det för dem icke återstår annat än att göra sitt inflytande gällande vid valet, är självklart. Riksdagen har genom sitt beslut i dag flyttat frågan från att vara ett spörsmål, med huvudintresset koncentrerat på omröstningen, över till att vara en fråga, med huvudintresset koncentrerat på valen. Om detta blir till verklig fördel för många av dem, som logo, när andrakammarbeslutet meddelades, kommer erfarenheten att visa.

Emellertid återstår här, som sagt, att diskutera skälen för en olikartad värdering av mäns och kvinnors röster och i det fallet ha ju åtskilliga skäl för en sådan åtgärd anförts. Utskottet självt förmenar, att en värdering bör ske i detta fall, därför att männen äro de, som mest nyttja rusdrycker, och att man därför ur laglydnadssynpunkt bör taga större hänsyn till männens röster än till kvinnornas. Jag vill säga, att när man ifrågasätter, huruvida kvinnorna såsom opinionsbildande makt — ty det är därpå det hänger — äro männen underlägsna, vågar jag för min del göra gällande, att så icke är fallet. Det är ur denna synpunkt alldeles tillräckligt, att det finnes en klar och påtaglig folkmajoritet bakom önskan om ett förbud. Huruvida denna folkmajoritets flertal består av kvinnor eller män, är för mig alldeles likgiltigt. Det är likgiltigt därför, att jag värdesätter kvinnorna såsom medborgare lika högt som männen, och det är likgiltigt, därför, att jag är övertygad om att när det gäller att i samhället inskräpa nödvändigheten av laglydnad,

Folkomröst-
ningslag ang.
rusdrycksför-
bud.
(Forts.)

så när kvinnans inflytande lika långt som mannens. Ty det kan väl inte vara den andra synpunkten — den, att i och för sig männen ha större benägenhet att bli brottslingar på detta område — som ensamt kan vara utslagsgivande för aktionen i syfte att värdesätta deras röster högre. Det kan väl omöjligt vara så, att man är beredd att på skiftande områden låta deras mening, vilka man förmodar representera den framtida urartningen och brottsligheten, vara avgörande för hur man skall lagstifta i samhället. Vill man driva den satsen, kommer man, så vitt jag förstår, in på vägar, som leda till det rent orimliga. Utan meningen skulle väl vara den, att kvinnorna såsom opinionsbildande faktor äro underlägsna männen, och i det avseendet protesterar jag mot antagandet, att så skulle vara fallet.

Jag vill för övrigt säga, att denna uppdelning av rösterna, som man på åtskilliga håll förordat och som man exemplifierat i olika riktningar, enligt min tanke är en synnerligen olämplig och olycklig väg att slå in på. Det vore olyckligt, om här omröstningar skulle prejudiceras, som skulle ge åt somliga grupper av de omröstande större värde än åt andra grupper. Redan omröstningens karaktär av slutet synes mig innebära, att ett sådant inskjutande icke kan ske. Önskar man en verklig och allmän kännedom om hur de omröstande röstat skulle man, så vitt jag förstår, ha infört *öppen* omröstning, d. v. s. tillåtit var och en att rösta ja eller nej, med fullständiga anteckningar om vars och ens röstavgivning. Då kunde man ha vunnit alla upplysningar, som önskats. Men när man anordnat omröstningen som slutet omröstning, som således icke har till syfte att uppvisa, att den och den röstat så och så, utan endast, hur stort röstetal uppnått för den ena eller andra meningen, blir det, så vitt jag förstår, fullständigt inkonsekvent att bestämma om hemlig omröstning men att samtidigt försöka på något sätt lista ut, hur rösterna fördela sig mellan olika röstande.

När man exemplifierat, hur önskvärt och nödvändigt det skulle vara att vid dylika omröstningar få fram "upplysningar", som man kallat det, av olika art, skall jag be att få taga upp ett par av de exempel, som man i detta avseende använt sig av. Herr Engberg, som i andra kammaren särskilt varmt förordade, att man skulle i omröstningen av denna art kunna inskjuta ett sådant moment, att omröstningen icke skulle bli endast ett uttryck för flertalets vilja utan samtidigt innebära en vägning av de röstandes kvalitet, använde bland annat följande exempel: "Antag, att en rådgivande folkomröstning anordnades om 8-timmarsdagen! Antag, att resultatet bleve en betydande majoritet till förmån för lagens upphävande! Men antag vidare, att denna majoritet utgjordes av bönderna. Vi fråga: skulle industriarbetarna finna det rimligt och rätt, att man vid bedömandet från statsmakternas sida av ett dylikt omröstningsresultat uraktlät att taga all nödig hänsyn till det faktum, att en industriarbetarklass, som lagen framför allt berör, uttalat sig för lagens bibehållande, medan en klass, som lagen icke berör, uttalat sig för dess upphävande? Svaret kan icke bli mer än ett."

Om jag närmare prövar detta av herr Engberg anförda exempel

och jämför det med den fråga, som nu föreligger, måste jag spörja mig: var har den talaren sitt skarpsinne, när han använder en dylik bild? När man här i fråga om folkomröstningen i förbudsfrågan förordar, att männens röster skulle erhålla ett ökat inflytande, så är det ju därför, att man menar, att männen skulle ha den största benägenheten att bryta mot lagen, och det är ur denna synpunkt man vill tillerkänna deras röster ett högre värde.

Folkomröstningslag ang. rusdrycksförbud.
(Forts.)

Nu förhåller det sig ju så, att om man lägger denna synpunkt på en omröstning i fråga om 8-timmarslagen, så är det hos arbetsgivarna, som benägenheten att bryta lagen skulle förefinnas. Det är arbetsgivarna, som under den nuvarande lagen träffas av ansvar, därest arbetet bedrivs i större omfattning än lagen medgiver. Efter herr Engbergs uppfattning skulle, om man vill göra tillämpningen å exemplet riktig, därest en omröstning skedde rörande 8-timmarslagen, åt arbetsgivarnas mening i detta avseende tillmätas ett övertäglade inflytande — det inflytande, som ligger däri, att man vill utröna, huruvida de, som skulle träffas av lagen, kunde förmodas hava benägenhet att bryta densamma. Att i detta fall tala om en mera ovidkommande part — bönderna äro visserligen icke i detta fall ovidkommande, men jag har icke tid att gå närmare in på den frågan — och säga, att bönderna icke alls skulle få rösta i denna fråga, visar, vilket virrvarr av åskådningar som smyger sig in i ett sådant exempel, som det talaren ifråga använder.

Herr Engberg använde även ett annat exempel. Han sade: "Antag, att en omröstning anordnades rörande frågan, huruvida kvinnorna böra hava samma lön för sitt arbete som männen. Vore det verkligen tänkbart, att man vid en sådan omröstning skulle vilja hindra anordningar, varigenom klargjordes, huru kvinnorna själva ställde sig till detta spörsmål?"

Det är klart, att ingen har ifrågasatt annat än att i en sådan fråga, om den komme upp, kvinnorna såsom medborgare skulle utöva samma inflytande som männen. Det är också på förhand självklart, att om kvinnorna skulle rösta över en sådan fråga, komme de, förmodligen allmänt, att rösta för, att det borde vara lika lön. Det skulle därför icke falla någon människa in, att anordna en folkomröstning i en dylik fråga. Denne talare valde alltså där ett exempel, som när det gällde icke på allvar kunde ifrågakomma.

Samme talare ansåg sig också böra säga, att det i vissa frågor kunde vara av intresse att få veta, vilka olika sociala skikt som hade den ena och den andra uppfattningen. Han efterlyste också i detta sammanhang tidigare liberala meningar i liknande fall. Han försökte, så vitt jag uppfattade honom rätt, göra gällande, att i denna liksom i åtskilliga andra frågor skulle de socialt bäst ställda skikten tillerkännas ett övertäglade inflytande. För att för honom och åtskilliga andra belysa, hur de liberala tidigare, när det gällt att värdesätta kvinnornas medborgarrätt, sett på saken, vill jag här återgiva ett yttrande av herr Staaff från år 1911, då det var fråga om att giva kvinnorna samma rösträtt som männen i avseende å lokal torrläggning. Herr Staaff yttrade då: "Jag

Folkomröst-
ningslag ang-
rusdrycksför-
bud.
(Forts.)

kan icke finna annat än att, om man ser denna sak så, som den bör ses, alla de, det här är fråga om, äro fullkomligt lika berättigade, vare sig de äro rika eller fattiga, att deltaga i denna omröstning. Och om några möjligtvis skulle vara ännu mera berättigade än andra, skulle det måhända vara de, som eljest äro svaga, undanskjutna och tillbakasatta till följd av sin fattigdom." Det var den åskådning, som nämnda liberale ledare visade sig äga i denna fråga. I dag får jag däremot höra, att man i frågor av denna art bör ordna det så, att man tillerkänner olika sociala skikt olika inflytande på så sätt, att de högst liggande sociala skiktens mening skulle tillerkännas ett större inflytande än de lägre, fattigare skiktens. Och denna lära predikas från det håll, som den nyss nämnde talaren tillhör!

Jag skall icke fullfölja exempelsamlingen; den skulle kunna mångfaldigas. Det jag anført visar, att så fort man går in på de valda exemplen. åskådliggöra de endast, hur orimligt det blir att på omröstningar av detta slag genomföra en värdeuppdelning av rösterna.

Jag skulle nu vilja yttra några ord med anledning av en erinran, som gjordes av utskottets vice ordförande, vilken i detta sammanhang yttrade, att han såsom gammal domare och dessutom ansvarig för ordningen i landets huvudstad för sin del icke kunde förorda ett annat förbud än ett sådant, som kunde hållas — jag tror, att jag ungefär riktigt återgiver, vad han yttrade. Jag undrar: Vore det icke tillräckligt, om den ärade talaren preciserade sin ståndpunkt så, att han icke vill förorda ett förbud, under vilket *lagbrotten blevo flera* än de för närvarande äro? Är det rimligt, att på ett förbud ställa det anspråket, att inga som helst lagbrott skulle få förekomma? Räcker det icke för herr vice ordförandens ansvarskänsla att i detta hänseende kräva, att lagbrotten bleve färre efter ett förbuds införande än de äro för närvarande? Jag rekommenderar herr överståthållaren att verkligen studera förhållandena i detta avseende. Vi hava, tror jag, i vår huvudstad lönnbränning och smuggling i samma omfattning, som man har i de förbudsstäder, med vilka man har att jämföra denna stad. Men vi hava *dessutom* i en betydande myckenhet andra brott mot vår nuvarande rusdryckslagstiftning, som icke ens bliva beivrade. Jag erinrar om 47 § i rusdrycksförsäljningsförordningen, som förbjuder överlåtelse av motbok. Det är säkerligen för oss alla känt, att sådan överlåtelse sker i betydande omfattning utan att beivran äger rum. Det framgår av den statistik, som socialstyrelsen utger, att över hälften av de fylleriförseelser, som under sista året beivrades i Stockholm, voro sådana fall, där berusningen icke åstadkommits genom s. k. olaglig rusdryckshantering — varmed avses smuggling och lönnbränning, vilka endast gävo 13 procent av förseelserna — utan genom förmedling av andra vid privata samkväm och dylikt; 55,6 procent av brotten voro av detta slag. Jag ber också att få erinra om den mängd av brott, som begås mot en annan paragraf, som stadgar, att berusning icke får tillåtas ske å restaurang, utskänkningsställe eller dylikt. Ser man på det antal fall, som beivrats, där berusningen ägt rum på sådant sätt, så frågar jag mig: Hur har beivran

skett, icke blott gentemot de berusade, vilka omhändertagits, utan gentemot den andra parten, de som varit ansvariga för att berusning kunnat ifrågakomma? Om man verkligen vill undersöka förhållandena i vår stad i detta hänseende och jämföra dem med förhållandena i förbudsstäder, tror jag, att man skall komma till det resultatet, att antalet brott i vår huvudstad skall visa sig vara väl så stort, ja större än i förbudsstäder. Skillnaden är blott att de i stor omfattning hos oss icke beivrats. Och det förefaller mig, som om det icke vore rimligt, att man ställer det kravet på ett förbud, att där icke skall få förekomma några som helst brott, medan man såsom ansvarig för ordningen måste vara medveten om, att under nuvarande förhållanden förekomma dels brott som påtalas, men dels också massor av brott, som icke beivras. Jag tror, att om man vill undersöka tillståndet i fråga om lagtillämpningen och allt vad därmed sammanhänger, så uppvisar icke vår huvudstad en bättre bild i detta hänseende än de städer, med vilka det här varit fråga om att jämföra den.

Folkomröstningslag ang. rusdrycksförbud.
(Forts.)

Jag skall icke längre upptaga tiden. Jag vill endast säga, att jag i det läge, frågan nu ligger, vid den förestående omröstningen kommer att, därest propositionsställningen blir sådan, att det blir möjligt, i första hand rösta för den av herr Pers avgivna reservationen men med ogillande av motiveringen. Det förefaller mig, som om ett beslut i överensstämmelse med den hemställan han gjort vore det rimligaste och riktigaste. Denna hemställan innehåller, att riksdagen skulle anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes låta overse och, där så erfordras, omarbeta det av utskottets majoritet nu uppgjorda förslaget till lag om folkomröstning angående rusdrycksförbud samt därefter för 1923 års riksdag framlägga ett i huvudsaklig överensstämmelse med nyssnämnda lagförslag utarbetat förslag till lag med bestämmelser om anordnandet under år 1923 av sådan folkomröstning. Däri inlägger jag, att avvikelser från förslaget i fråga, så vitt inga tekniska förbättringar kunna åstadkommas, bör ske egentligen endast i fråga om den bestämmelse, som nu återfinnes i 8 §, där särskiljandet av rösterna är stadgat.

Skulle icke detta yrkande komma upp såsom kontraposition — för så vitt det icke blir till den grad föremål för herr talmannens välvilja, att herr talmannen finner frågan om bifall därtill vara med ja besvarad och yrkandet sålunda blir huvudproposition — kommer jag att i slutvoteringen, om denna skulle komma att stå mellan avslag och bifall till utskottets hemställan, rösta för avslag. Ty utskottets förslag obeskuret finner jag vara så olämpligt, att jag anser, att man bör föredraga ett avslag framför ett positivt beslut redan nu.

Åtskilliga av oss hava under den senare tiden säkerligen i olika avseenden haft en känsla av att hela vår kultur för närvarande vore starkt hotad. Det som inträffat i världen och som kastat oss tillbaka flera århundraden har nog för många tett sig så, som om den nuvarande civilisationen skulle befinna sig i en verklig aftonskymning. Jag har betraktat — och många hava betraktat det så, och även givit uttryck däråt — kvinnornas inkallande till fullt medborgarskap såsom ett anlitande av

*Folkomröst-
ningslag ang.
rusdrycksför-
bud.*
(Forts.)

vår sista reserv, ett försök till kraftförnyelse. Men en reserv, som man inkallar till en sådan uppgift, behandlar man icke på det sätt, som det förefaller mig, att man här från utskottets och möjligen snart även från riksdagsmajoritetens sida behandlar kvinnorna. Jag anser, att de böra mottagas på ett annat sätt än utskottsmajoriteten förordar, när de ställas inför sitt första, stora, verkligt viktiga värv. Därför kommer jag som sagt i den nu föreliggande situationen att i första hand rösta på bifall till herr Pers reservation, men med ogillande av hans motivering, och i andra hand för avslag på utskottets hemställan.

Herr Ljunggren: Herr talman! Jag skall inskränka mig till att instämma i herr Ekmans anförande.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Jag skall be att till alla delar få instämma med fröken Hesselgren så pass långt som att den föreliggande frågan här förvridits och att diskussionen kommit att gälla någonting annat än frågans verkliga innebörd. Här är det icke längre — det är ganska tydligt, icke minst efter den siste ärade talarens uppträdande — i första hand fråga om förbudsomröstningen, och det har kanske icke heller på bra länge varit det. Såsom förbudsman har jag stått på den ståndpunkten, att vad förbudsfolket bör ha och måste ha och alltid har önskat, är en förbudsomröstning, så anordnad, att svenska folket otvetydigt kan se, vad majoriteten av svenska folket vill i frågan: förbud eller icke förbud. Det är för mig fortfarande huvudsaken, och jag tror, att det fortfarande är huvudsaken för de förbudsvänner, som i detta hänseende icke låta förleda sig av någon högre nykterhetsdiplomati. Det är ingen som kan förneka, att utskottets förslag, om det antages, i huvudsak ger nykterhetsfolket vad det alltid velat ha, nämligen klart besked om var majoriteten av Sveriges män och kvinnor stå i fråga om förbudet.

Nu hava förbudsfolkets önskningar fuskats bort genom att kvinnofrågan blivit det väsentliga i denna sak. Jag vill säga, att så mycket demokrat är jag, att jag anser, att då folkets majoritet finner det nödvändigt att utfärda bestämmelser, så skall majoriteten råda, även om en stor minoritet finner sig kränkt av dem. Och jag ämnar i överensstämmelse med den ståndpunkt, jag alltid har intagit, därest majoriteten av män och kvinnor här i landet uttalar sig för förbud, alldeles oavsett hur fördelningen av rösterna mellan män och kvinnor utfaller, här i riksdagen rösta för förbudet. Jag anser nämligen, att det här gäller en skyddsfråga av den art att svenska män och kvinnor hava rätt att säga: Den fara, som rusdrycksbruket innebär för vårt land, den fara, som detta bruk innebär för våra barn, den är så stor, att om vi få makt att sätta ett ordentligt värn mot denna fara, sätta vi det, trots allt tal om att vår rättskultur är i fara. "Den personliga friheten" har många gånger kränkts i detta land. Jag tänker, att den kränktes ganska djupt, när träldomen avskaffades. Jag tänker, att den också kränktes ganska djupt, när utsättningen av barn förbjöds. Och jag tänker, att

dessas lagar många gånger blevo överträdde. Den personliga friheten kränktes och "rättssamhället sattes i fara" också när husbehovsbränningen förbjöds, och det lönnkrögeri, som kom därefter, skulle kunna anföras som bevis för att det verkligen var fara å färde. Men detta lönnkrögeri och denna lönnbränning voro dock övergående företeelser, och svenska folket nu likaväl som svenska folket då har förvisso rätt att här säga sin mening och att också få denna mening respekterad, då majoriteten står bakom den.

Folkomröstningslag ang. rusdrycksförbud.
(Forts.)

Jag tror vidare i likhet med herr Ekman, att kvinnorna i lika hög grad som männen äro mäktiga att se till, att en opinion bildas, som tager bukt på det egendomliga sätt att resonera och tänka och känna, som tager sig uttryck icke minst i de s. k. kulturorganen i vårt land, då dessa faktiskt provocera en stämning i fråga om förbudet, som är farlig för rättssamhället, genom att vid alla möjliga tillfällen understryka, hurusom denna rättsosäkerhet *måste* komma, utan att på något sätt uttala den ringaste förkastelsedom över det system, som de genomskinligt nog anse vara en nog så naturlig och t. o. m. berättigad följd av ett förbud.

Jag ämnar således icke väga några röster med olika mått, männens och kvinnornas. Jag tänker, att om 80 procent av vårt lands mödrar äro för förbudet och 60 procent av vårt lands män äro mot förbudet, komma dessa 80 procent av kvinnorna att väga ganska tungt även för dem, som hava tänkt, att denna röstuppdelning skall bli en fälla för förbudstanken. Jag tror icke, att om rösträkningen ger oss ett sådant resultat som att den långt övervägande majoriteten av svenska mödrar önska förbudet för att skydda det uppväxande släktet, detta resultat kommer att gå obeaktat förbi, och därför har jag hela tiden ansett det som en förbrytelse, när man drev agitationen på så sätt, att man därigenom stödde den uppfattningen, att kvinnorna borde sitta hemma, därest de "skymfades" genom denna röstuppdelning. Jag är emellertid säker på att om än detta tal kunnat vinna någon anklag i den upprörda agitationen hittills, så komma dock, när det blir allvar av, inga kvinnor att sitta hemma på grund av att den kvinnliga värdigheten kränkts genom skiljandet av männens och kvinnornas röster. —

Det är nu en sak, att jag anser, att majoriteten skall råda i en fråga, där majoriteten är av den övertygelsen, att den icke kan giva efter på sina krav, även om en stor minoritet anser sig kränkt i sina rättigheter, men jag anser också, att en majoritet, som har att fatta ett sådant beslut, bör veta, vad den gör. Finns det i den lagstiftande församlingen — vilket vi veta, att det gör — åtskilliga demokrater, som anse denna fråga vara av den art, att de icke äro försvarade, om de rösta för ett förbud, såvida de icke veta, hur männen ställa sig till frågan, så anser jag, att det är vår skyldighet och alla förbudsvänners skyldighet att låta dessa förbudsmotståndare — som de oftast äro — få reda på, hur det förhåller sig därvidlag. Det är ju ändå deras röster, som komma att bli avgörande i fråga om förbudets genomförande här i landet, eftersom detta är en riksdagsfråga. Herr Ekman hade visserligen, tycktes det, en annan tanke,

Folkomröst-
ningslag ang.
rusdrycksför-
bud.
(Forts.)

då han varnade dem, som voro glada över att utskottets förslag tagits av andra kammaren, med det älskvärda påpekandet, att vid valen skulle i alla fall, om också icke vid förbudsomröstningen, kvinnornas röster i lika hög grad som männens komma att göra sig gällande, och då kanske det icke bleve så värst mycket med glädjen för dem, som nu glädde sig åt andra kammarens beslut. Detta uttalande gjordes ju i försiktig form, men skall det ligga någon mening däri, tror jag, att jag kan svara herr Ekman, att för dem, som rösta för utskottets förslag, betyder det dock ganska litet, om kvinnorna på grund av den förbrytelse, som dessa mäns glädje skulle innebära, vid valen hjälpa till att låta dem sitta hemma för framtiden.

Här har talats rätt mycket om att ett bifall till utskottets förslag skulle betyda ett undervärderande av kvinnorösterna, visserligen icke från min och några andras sida men från en hel del håll, och man har sagt, att vi ådraga oss ett ganska tungt ansvar genom att gå fram på denna väg och understödja den synpunkten. Jag vill säga, att det är ingen nyhet för mig, att detta krav huvudsakligen kommit fram från folk, som äro förbudsmotståndare, men hur vilja herr Ekman och herr Lindhagen hindra, att kvinnornas röster komma att undervärderas? De kunna icke hindra en sådan undervärdering genom att de lyckas förhindra särskiljandet av männens och kvinnornas röster, ty även om rösterna avgivas utan sådan uppdelning, komma kvinnorösterna *ändå* att undervärderas. Dessa herrar veta såväl som någon, att om denna uppdelning icke sker, komma förbudsmotståndarna och däribland en hel del demokrater, som hava hållit på uppdelningen, att säga, att det är ganska tydligt, att majoriteten här är kvinnor. De kunna icke bevisa det objektivt, men de äro övertygade om det, och då anse de sig icke kunna rösta för förbudet. Äro icke kvinnornas röster lika mycket undervärderade i det fallet, som om de kunde räknas? Jag ser nu icke, huru någon människa, som vill hava förbudet genomfört under den närmaste tiden, kan undvika att giva sin röst för en uppdelning av männens och kvinnornas röster. Det är väl ändock ingen, som tror, att vi utan hjälp av dessa, som hålla på uppdelningen, kunna genomföra förbudet? Vi kunna visserligen taga åtskilliga valkampanjer och försöka rensa ut de "tivelaktiga" elementen; men förbudsfolkets förhoppningar hava varit, att vi skola få förbud utan några nya valkampanjer. Således tror jag, att det bleve tämligen oframkomligt för dem, som vilja hava förbud under de närmaste åren, att söka gå en annan väg än den, som andra kammaren genom sitt beslut har anvisat. Vad det tunga ansvaret beträffar, så vill jag säga, att det ligger också ett visst ansvar på de förbudsvänner i denna kammare, som nu i kväll kunna säkerställa förverkligandet av förbudsfolkets önskan att få till stånd en förbudsomröstning, som kan leda fram till förbud. De ådraga sig också ett ansvar genom att försöka stjälpå dessa förbudsfolkets önskemål. Det kan måhända vara gagneligt vid valen för en del representanter, att förbudsfrågan på det sättet uppskjutes, men för förbudssaken blir det dock ingen glädje av ett sådant handlingssätt.

Jag vill beträffande en detalj, som här har tagit mycken tid, nämligen

ligen de farliga konsekvenserna av en röstuppdelning, som, ifall den går igenom här i dag, skulle komma igen, säga, att de konsekvenserna äro, så vitt jag kan förstå, allt annat än farliga. Herr Ekman har anfört som exempel åttatimmarsdagen, och även andra hava anfört det exempel. Man har sagt, att detta exempel har icke alls någonting att göra i detta sammanhanget, när det gäller en jämförelse med förbudsomröstningen. Så vitt jag kan se, gäller det i båda fallen, att folk, som anse sig hava speciella intressen av ett lagförslag, vill ha reda på huru en viss stor grupp, nämligen deras egen grupp, står i det fallet. Det blir naturligtvis på samma sätt den gången, då jordröntans indragning till staten kommer under folkomröstning, och den dagen kommer naturligtvis. Det är ett gammalt radikalt, liberalt krav på en nationalisering, som georgismen fört fram. Vad skulle Sveriges jordbrukare säga den dagen, om industriarbetarna icke ville tillåta, att de som ägde jorden fingo visa, huru de stodo, huru hela den gruppen stod gentemot de andra? I den nu föreliggande frågan är det så, att för mig betyder det ingenting, vilka som äro mäns eller kvinnors röster, men konsekvenserna av en sådan uppdelning anser jag icke på något sätt vara skrämmande.

Det gäller sedan den viktiga frågan, om vi skola taga denna omröstning i år eller uppskjuta den till ett kommande år. Här ha inga verkliga sakskäl framförts för omröstning i år, säger bland annat herr Ekman. Jag tror, att de sakliga skälen skulle kunna sammanfattas däri, att förbudsfolket, ända tills denna motion förelåg, trodde, att alla förbudsvänner voro eniga om att förbudsomröstning skulle ske så fort som möjligt. Följaktligen är det ganska naturligt, när styrelsen för Sveriges största nykterhetsorganisation enhälligt har uttalat sig för att förbudsomröstning borde komma till stånd så fort som möjligt, redan i år, och att den anser att upplysningsarbetet från förbudsvännernas sida har bedrivits med en sådan intensitet, att förbudsvännerna ingenting hava att frukta av en förbudsomröstning, när den än kommer till stånd. I 300 kommuner, sade herr Ekman, finns icke någon nykterhetsorganisation, som har bedrivit förbudssagitation. De andra 2,000 kommunerna få kanske också tagas med i beräkningen, när det gäller ett sådant uttalande, och för övrigt skulle jag tro, att i dessa 300 kommuner, där icke någon sådan organisation finnes, har icke förbudsarbetet helt legat nere.

Det är nog ganska möjligt, att förbudsomröstningen tager så pass stort intresse, att de andra valen i höst därav kunna komma att taga skada. Från förbudssynpunkt torde detta dock icke vara något skäl mot förbudsomröstningens hållande.

Jag ber således, herr talman, att få yrka bifall till punkt 1 i det föreliggande förslaget, och jag kommer att ansluta mig till dem, som rösta för utskottets förslag även i frågan om differentiering mellan mäns och kvinnors röster.

Herr Nilson, Karl August: Herr talman! I denna sena timme var det min bestämda mening att helt enkelt instämma med herr Ekman, men jag måste dock säga ett par ord mot den siste talaren —

Folkomröstningslag ang. rusdrycksförbud.
(Forts.)

*Folkomröst-
ningslag ang.
rusdrycksför-
bud.*

(Forts.)

jag skall göra det mycket kort — för att kanske bespara någon annan att svara honom. Han frågar: huru skola de, som nu önska, att mäns och kvinnors röster icke skiljas åt, kunna hindra en undervärdering av kvinnornas röster? Ja, herr Olsson, det är möjligt, att vi icke kunna hindra det, men vi kunna omöjligen bidra till att en sådan undervärdering må komma till stånd och det är två skilda saker. Jag kan för min del icke, såvitt jag kan förstå, herr talman, bidra till ett sådant beslut, att vid den stundande folkomröstningen mäns och kvinnors röster skola skiljas åt. I trots av vad herr Olsson nyss anförde, måste jag säga, att jag tager den allra största hänsyn till vad kvinnorna i denna del själva hava sagt. Här har vittnats från alla kvinnohåll, att de räkna som en skymf denna gradering, detta särskiljande. Jag tror också, att många röstskiljare söka dölja sig bakom påståendet att det icke är fråga om någon undervärdering, utan att åtgärden bara är avsedd för statistik. En av våra främsta politiker tog för någon dag sedan ett exempel, och jag skall be att få anföras det här för att bevisa, hur man tänker i denna fråga. Antag, sade han, att det vore två miljoner röstande, som det mycket naturligt kan vara. Låt oss antaga, att av dessa äro 60 % av rösterna för förbud och 40 % mot förbud, alltså 1,200,000 röster för och 800,000 emot. Om vi dessutom utgå ifrån, att av dessa 1,200,000 röster voro 1,000,000 kvinnoröster och 200,000 röster avgivna av män och av de 800,000 rösterna emot förbud voro 600,000 avgivna av män och 200,000 av kvinnor, så frågade han: anse ni, att det är rimligt, att vi skola besluta om förbud, när så många män äro emot detsamma. Här står det dubbla antalet män och kvinnor tillsammans emot det antal män, som äro mot förbud, och ändock anser denna framstående politiker, att vi då icke skulle kunna gå fram för ett förbuds genomförande. Detta är belägg, mina herrar, för det, att bakom denna tanke om särskiljande ligger dock den underförstådda meningen, att vi kunna icke giva kvinnornas röst samma värde som männens. Det är av denna anledning, herr talman, som jag måste på det bestämdaste protestera mot denna särskilnad. Jag anser det olyckligt och kan därför icke vara med om ett beslut, som leder till sådana lagbestämmelser.

Jag förbehåller mig, herr talman, att vid detta tillfälle få yrka avslag i förhoppning om att frågan dock vid nästa års riksdag må ligga till på ett helt annat och bättre sätt.

Herr Åström: Jag har kommit i den underliga belägenheten, att jag måste rösta för ett förslag först framställt av herr Thulin. Knapast kunde jag drömma om det, då jag hörde hans anförande, och jag blev ganska konfunderad av detsamma. Hans argumentering och motivering är åtskilligt annorlunda än den, som för mig fram till samma slutuppfattning. Då han riktade in sig på avslagslinjen, föreföll det mig, att han mest talade emot ett lagförslag, som förutsatte en omröstning av bindande karaktär. Han nämnde dessutom om förbudslagen, att han tänkte sig den, förklarade han, som en lag bestående till 1/10-del av lag och 9/10-delar av tillämpning. Han förklarade sedan, att innan jag får

se de 9/10-delarna, kan jag icke vara med om att antaga den sista tiondelen. Jag har visserligen en alldeles oerhörd respekt för herrar jurister, och det är särskilt på ett område, som jag har en stor respekt för dem, och det är, när det gäller att krängla till saker och ting i mycket hög grad. Jag vänder icke detta mitt uttalande mot herr Thulin, men jag skulle bara vilja säga, att trots den respekt, jag har för juristerna, tror jag, att det blir svårt för de ovanligt kniviga jurister, som vi hava här i kammaren, att förklara, huru man skall kunna bete sig för att få se tillämpningen av ett lagförslag, innan man fått detsamma. Mig förefaller det rimligt, att man först antager lagen och sedan arbetar sig fram för att få en rimlig tillämpning av densamma.

Då det gäller särskiljandet av män och kvinnor, så är det helt naturligt, som en talare här anmärkte, att det har begåtts många överdrifter. För min del beklagar jag, att förbudsfolket självt har begått åtskilliga överdrifter, när de hava koncentrerat sig på att säga till kvinnorna, att detta särskiljande betyder en undervärdering av deras röster. Om de skulle komma att grupperas upp särskilt, ansåg jag från början, att detta var en ganska farlig taktik, ty om man icke kunde hindra förslaget om särskillnad att antagas, hade man dock samtidigt drivit fram en agitation, där man meddelade kvinnorna, att deras deltagande i själva omröstningen var av mindre värde. Detta måste rent psykologiskt verka tillbakahållande för deras deltagande i omröstningen. Vi behöva bara påminna oss de tider, då vi fortfarande hade kommunal fyrskala här i landet för att förstå, att för dem, som hade ringa eller inga utsikter att få inflytande på det kommunala livet, var det ursäktligt, att de icke brydde sig om att delta vid valen. På grund av denna agitation kan det komma att bli likaledes med kvinnorna.

Jag ber också få säga, att jag kan icke förstå den ställning, som intogs av herr Olsson, då han för sin del förklarade sig aldrig komma att taga någon annan hänsyn än om det vore en majoritet för förbud. Ja, har man den uppfattningen, finns det ingen rim och reson för att gå fram på särskillnadslinjen, ty man tager då icke någon hänsyn till det, som en del anser vara avgörande. Skulle vi icke kunna komma överens om, att huru än förbudsomröstningen kommer att utfalla, så kommer den grupp av medborgare i detta land, som icke känner sig belåten med utgången, att alltid söka underskatta motsidans skäl och värdet av dess röster. Blir det så, att nykterhetsfolket får majoritet, komma förbudsmotståndarna att söka på alla sätt underskatta deltagarnas röster. Är det däremot så, att motståndarna få majoritet, komma helt naturligt nykterhetsvännerna att använda sig av samma metod. Vi äro ju människor alla, brukar ju herr Lindhagen säga, och jag tror, att vi således komma, hur än omröstningen utfaller, att försöka leta fram möjligheter att misskreditera utgången. När man nu har arbetat fram en sådan allmän uppfattning, som otvivelaktigt kommer att verka hindrande för deltagande i omröstningen, kan det enligt min uppfattning icke ligga något fel i att bedriva agitation för förbudsomröstning. Det viktigaste är ju, som herr Olsson sade, att det blir ett verkligt allmänt deltagande i omröstningen,

Folkomröstningslag ang. rusdrycksförbud.

(Forts.)

Folkomröst-
ningslag ang.
rusdrycksför-
bud.

(Forts.)

och då är det heller ingen skada, om det bedrives agitation från olika håll, ty det är verkligen det enda medlet för att få fram ett verkligt, storartat deltagande, som således kunde giva ett verkligt utslag av folkmeningen. När man nu från en del håll försökt utmåla särskilnadslinjen såsom särskilt skadlig, och när man från andra håll återigen uteslutande av intresse att kunna hindra förbudets införande har gått på den linjen, förefaller det mig, som om situationen skulle vara sådan — därtill kommer att omröstning måste ske redan i år — att det icke återstår någonting annat under sådana omständigheter än att hellre taga ett anstånd med frågans avgörande än att för närvarande bifalla den.

Under sådana förhållanden kommer jag därför, herr talman, att rösta för avslag.

Herr Klefbeck: Herr talman! Eftersom ingen av utskottets ledamöter har yttrat sig i denna debatt, sedan den inleddes, skall jag be att få säga ett par ord till försvar för den ståndpunkt, som vi hava intagit. Vi voro beredda på att vi skulle få rätt mycken förebräelse för att vi intagit den ställning, som vi gjorde. Att vi dock skulle vara så svarta, som vi hava målats i dag, det hade jag dock icke tänkt. När vi stannade för det förslag, som utskottets hemställan innebär, får jag säga, åtminstone för min egen del, att jag gjorde det under den varma förhoppningen, att jag därmed skulle tjäna nykterhetsintresset. Om jag nu det oaktat icke har kunnat svära på magistrernas ord, får jag väl finna mig i att bliva moraliskt avrättad; det sker heller icke första gången.

Jag får säga, att den kritik, som riktats mot oss, särskilt från herr Ekmans sida, icke brast i starka ord, men kanske så mycket mera i verkliga sakska. Han tillvitade oss en hel del fula bevekelsegrunder, som vi känna oss fullständigt främmande för. Vad beträffar själva årtalet för förbudsomröstningens verkställande, sade han, att valet av år 1922 skulle vara gjort under en stilla förhoppning, att antalet deltagare skulle bliva så få, att man icke kunde taga någon hänsyn därtill. Den tanken har varit oss alldeles främmande. Vi fingo i stället av en motion, framburen av en hel massa nykterhetsvänner, vilka *icke ville avvakta regeringens åtgärder i frågan*, det intrycket, att de voro mycket angelägna om, att denna omröstning skulle ske snarast möjligt. Vi hade så mycket mera skäl för denna åsikt, som man i många resolutioner, antagna vid nykterhetsmöten, yrkat, att omröstning skulle verkställas omedelbart. Vi voro heller icke obekanta med att inom det liberala partiet den förbudsvänliga riktningen genomdrivit sitt krav, att omröstningen om möjligt skulle verkställas redan 1922. Vi ville därför lojalt ställa oss dessa önsksningar till efterrättelse, och vi gjorde detta så mycket hellre, som vi icke kunde finna några verkliga hinder därför. Ingen fråga är så väl känd av varenda människa i hela vårt land som denna fråga. Var och en har sin klara uppfattning om vad förbud är; och vi kunde icke heller tänka, att någon ytterligare erfarenhet om förbudets verkningar på andra orter skulle i nämnvärd mån kunna erhållas. Då det dessutom kunde vinnas, att man skulle slippa ifrån en i allt för hög grad utsträckt agitation, ansågo vi

detta också vara en fördel, som manade till att verkställa omröstningen i år.

Herr Ekman säger, att denna agitation för nykterhet bland vårt folk är en stor och ädel sak. Det biträder jag, och jag har själv deltagit i det arbetet. Men den agitationen kan bedrivas och bedrives i många fall på ett mycket dåligt sätt. Jag får också säga, att agitation bedrives icke blott från förbudsvännernas sida utan även från de s. k. appellister-nas — därtill har nu senast kommit en ny sammanslutning, som verkar för en annan ståndpunkt i nykterhetsfrågan. De båda ytterlighetsparti-ernas agitation kan många gånger te sig mindre önskvärd. Vi ansågo det därför vara eftersträfvansvärt, om agitationen kunde begränsas.

*Folkomröst-
ningslag ang.
rusdrycksför-
bud.
(Forts.)*

Vad sedan beträffar den andra punkten, som varit så omstridd, vill jag säga, att för oss var det viktigaste intresset icke att få ett förbud inskrivet på ett papper, utan ett förbud, som verkligen gagnar nykter-hetstillståndet i landet, nämligen ett förbud, som kunde upprätthållas. När därför frågan om ett förbud skall beslutas eller icke en gång kommer före, anse vi det vara av mycket stor vikt, att de, som då besluta, hava så rik upplysning som möjligt till sitt förfogande. Det var därför ett önske-mål för oss att kunna tillförsäkra de beslutande upplysning i så många hänseenden som möjligt. Det gällde då att se till, huru detta kunde rea-liseras. I fråga om yrken och deras ställning till förbudsfrågan löstes den frågan ganska lätt, ity att ifrån de olika omröstningsdistrikten skola insändas resultaten, och dessa visa, huru ett fabriksdistrikt, lantbruks-distrikt o. s. v. röstat. I fråga om åldern ville man också vinna vissa upp-lysningar, men det visade sig, att det mötte mycket stora tekniska svår-igheter att realisera den önskan. Det var vidare för oss av utomordent-ligt stort intresse att kunna ådagalägga, huru förbudstanken levde inom männens och kvinnornas led. Vi ville med ett ord söka skaffa från olika läger så rikhaltiga upplysningar som möjligt, och vi ville, att detta skulle ligga till grund för det beslut, som riksdagen en gång skulle komma att fatta. Vid det tillfället skulle riksdagen få väga, som herr Olsson sade, de 80 % mödrars och de 60 % mäns uppfattning, och riksdagen kunde även få väga industriarbetarnas uppfattning mot lantbrukarnas o. s. v. Vi hava ännu aldrig hört talas om, att när ett viktigt beslut skall fattas, man har vägrat oss att kunna få så rikhaltiga upplysningar i saken, som det är möjligt att erhålla.

Jag vill till slut bara säga, när herr Ekman gång på gång vädjade till valen och hotade dem, som icke följde hans paroll med att deras plats här och inom andra representativa församlingar kanske komme att be-sättas av andra, att jag tror, att icke endast jag utan många med mig icke alls låta imponera på oss av det talet, ty vi rösta och besluta efter vår övertygelse. Det får sedan gå med mandatet hur som helst.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr Pettersson, Olaus: Herr talman! Jag har begärt or-det för att tillkännagiva att jag kommer att rösta i överensstämmelse med herr Ekmans anförande och de uttalanden, som han där gjorde.

Folkomröst-
ningslag ang.
rusdrycksför-
bud.

(Forts.)

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med avseende å den nu föredragna paragrafen förekommit följande yrkanden: 1:o att utskottets förslag i denna del skulle godkännas; 2:o att kammaren skulle med avslag å paragrafen antaga det förslag, som innefattades i den av herr Jacob Larsson vid utlåtandet avgivna reservationen; 3:o att kammaren skulle med avslag å paragrafen antaga det förslag, som innehölles i herr Sandegårds vid utlåtandet fogade reservation; 4:o att paragrafen skulle avslås; 5:o), av herr Pers, att paragrafen skulle avslås och det förslag antagas, som innefattades i hans vid utlåtandet anförda reservation; 6:o), av herr Leander, lika med herr Pers, dock att reservationens motivering skulle ogillas.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa yrkanden samt förklarade sig anse propositionen på paragrafens godkännande vara med öfvervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav, och sedan till kontraproposition därvid antagits bifall till herr Leanders yrkande, uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner 1 § av första lagutskottets i utlåtande nr 11 framställda förslag till omröstningslag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås paragrafen och antages det förslag, som innefattas i herr Pers' vid utlåtandet fogade reservation, dock med ogillande av motiveringen.

Vid slutet av den häröfver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 91;

Nej — 40.

2 och 3 §§.

Godkändes.

4 §.

Denna paragraf hade följande lydelse:

Omröstningen skall äga rum å för hela riket gemensam dag, som av Konungen bestämmes. Röstningen utsättes till sön- eller helgdag och skall börja klockan nio förmiddagen samt fortgå till klockan nio eftermiddagen, dock att, där allmän gudstjänst å omröstningsdagen hålles inom omröstningsdistriktet, uppehåll göres för den tid gudstjänsten pågår.

Där å någon ort andra tider för röstningens förrättande finnas mera

lämpliga, äge efter framställning, på landet av omröstningsförrättaren samt i stad av magistraten eller i stad, där magistrat ej finnes, av den för sådan stad särskilt tillsatta styrelse, länsstyrelsen därom förordna, med iakttagande att tillträde till röstningen skall finnas minst tre timmar före klockan tre eftermiddagen och minst två timmar efter klockan sex eftermiddagen.

Folkomröstningslag ang. ruskrycksförbud.
(Forts.)

Herr Rogberg: Herr talman! Inom utskottet har fråga varit, huruvida i lagförslaget skulle inryckas en paragraf om dagen för omröstningens verkställande. En sådan bestämmelse fanns intagen i den norska lagen. Utskottet har avstått från ett försök att föreslå dag och har funnit lämpligt, att låta dagen bestämmas av Konungen. Enligt min mening vore det önskligt, att Kungl. Maj:ts avgörande icke måtte fördröjas och omföstningsdagen komma snart. Men det var egentligen icke för att säga detta jag begärde ordet, utan anledningen därtill var ett uttalande, som förekommer i en reservation, där det heter: »Att uppskjuta densamma (omröstningen) till efter landstingsmannavalen torde väl knappast kunna ifrågasättas med hänsyn därtill, att under senhösten väderleks- och vägförhållandena i stora delar av landet, framförallt i Norrland, komma att avsevärt försvåra deltagandet i omröstningen.» Jag tror, att man icke behöver taga den ringaste hänsyn till väderleks- och samfärdselförhållandena, inte ens då det gäller Norrland. Dagen kan bestämmas helt efter andra lämplighetssynpunkter. När en fråga av så stor vikt som förbudsomröstningen skall förekomma, lär befolkningen icke ens i Norrland utebli, om valet till äventyrs utsättes till en sen årstid. Jag vill framlägga ett bevis för riktigheten av detta påstående. Vid 1920 års val till riksdagsmän i riksdagens andra kammare i september inom Västerbottens läns norra valkrets förekom en livlig agitation och ett livligt deltagande i valet. Antalet röstande var 10,185. Av någon anledning blev valet upphävt och Kungl. Maj:t förordnade om nytt val. Detta kom att förrättas någon söndag omkring den 20 december samma år. Det valet föregicks icke av någon nämnvärd agitation och man ansåg allmänheten vara liknöjd för hela saken. Men efteråt visade det sig, att antalet röstande uppgick till 10,481 personer, det vill säga 300 personer mer än vid septembervalet. Blir dagen snarare senare än tidigt, är december ej opassande norröver. Jag har emellertid, herr talman, intet yrkande.

Efter härmed slutad överläggning godkändes den förevarande paragrafen.

5 och 6 §§.

Godkändes.

7 §.

Denna paragraf var så lydande:

Vid förrättningen skola kuvert av ogenomskinligt papper, lika till

Folkomröstningslag ang. rusdrycksförbud. storlek och beskaffenhet samt på framsidan försedda med en utskärning av ungefär sex kvadratcentimeters storlek, tillhandahållas de röstande för det ändamål, varom i 8 § förmäles.

(Forts.)

Omedelbart före röstningens början skall ordföranden visa de närvarande, att rösturnan är tom.

Motsvarande paragraf av det utav herr *Edw. Larson* reservationsvis framlagda förslaget till lag om folkomröstning angående rusdrycksförbud hade följande avfattning:

Vid förrättningen skola kuvert av ogenomskinligt papper, lika till storlek och beskaffenhet, tillhandahållas de röstande för det ändamål, varom i 8 § förmäles.

Omedelbart före röstningens början skall ordföranden visa de närvarande, att rösturnan är tom.

Herr *E k m a n, C a r l G u s t a f*: Vid denna paragraf kommer jag, herr talman, att framställa ett yrkande, och jag kommer också att besvära kammaren med begäran om votering, då jag förmodar, att talmannen kommer att höra *ja* för utskottets förslag.

I den nu föreliggande punkten är det första gången fråga om det tekniska förfarandet för åstadkommande av uppdelning av rösterna. Jag är efter vad som förekommit fullt medveten om att det i denna kammar finnes, om också av olika skäl, flertal för denna uppdelning. I varje fall synes det mig vara önskvärt att se, huru stort detta flertal är. I själva sakfrågan behöver man icke beskriva skillnaden på de båda paragraferna, utskottets förslag och herr *Larsons* i Lerdala reservation till denna paragraf. Vad som skiljer är åtgärder för särskiljandet av rösterna.

Jag vill emellertid med anledning av ett par yttranden, som föllades i principdebatten sedan jag haft ordet och som jag i det sammanhanget icke ville upptaga kammarens tid med att bemöta, nu yttra ett par ord. Till herr *Olsson* på Närkesbänken, vars resonemang jag alldeles icke förstod, vill jag säga att jag uppfattade honom, som om han trodde, att från min och mina meningsfränders sida skulle komma att drivas agitation mot ett allmänt deltagande i omröstningen. Jag begriper icke hur han kunde få denna uppfattning av mitt anförande. Jag sade att efter vad som förekommit, fick man den bestämda uppfattningen, att *röstsedelsavlämnning* med uppdelning komme att äga rum, men att man därigenom *ic ke* avgjort frågan, huruvida vid det slutliga avgörandet en olika röstvärdering skulle företagas.

Vidare har man sagt, att jag i mitt förra anförande »hotade». Nej, jag hotade icke. Jag gav blott uttryck åt den naturliga känslan att när en stor medborgargrupp för första gången går fram till avgörande, så har den intresse av att dess röster äga samma medborgarvärde som andra grupper, och att den givetvis kommer att göra denna uppfattning, så långt dess makt sträcker sig, gällande. Detta är icke något hot, utan det är endast ett konstaterande av ett faktum, ett erkännande av en ståndpunkt, som är naturlig att intaga för dem, som befinna sig i denna grupp.

Jag ber, herr greve och talman, att få yrka bifall till § 7 i den avfattning, som den har i den av herr Larson i Lerdala avgivna reservationen. *Folkomröstningslag ang. rusedrycksförbud.*

Herr Hederstierna: På grund av vad jag redan anfört till stöd för utskottets ståndpunkt i denna fråga ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan i denna punkt.

(Forts.)

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen enligt de yrkanden, som därunder framställets, propositioner, först på godkännande av den under behandling varande paragrafen samt vidare på godkännande av motsvarande paragraf av herr Edw. Larsons reservationsvis framlagda förslag i ämnet; och förklarade herr talmannen sig finna den förra propositionen, vilken upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Herr Ekman, Carl Gustaf, begärde votering, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som godkänner 7 § av första lagutskottets i utlåtande nr II framställda förslag till omröstningslag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes motsvarande paragraf av herr Edw. Larsons reservationsvis framlagda förslag i ämnet.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 89;

Nej — 38.

Övriga delar av ifrågavarande lagförslag.

Godkändes.

Utskottets andra lagförslag.

Godkändes.

Utskottets hemställan.

Förklarades besvarad genom kammarens föregående beslut.

Då tiden nu var långt framskriden, beslöts på framställning av herr

talmannen att behandlingen av återstående ärenden på föredragningslistan skulle uppskjutas till ett annat sammanträde.

Justerades ett protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 1,21 på natten.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.

Torsdagen den 6 april.

Kammaren sammanträdde kl. 3 e. m.; och dess förhandlingar leddes av herr andre vice talmannen.

Herr statsrådet Örne avlämnade Kungl. Maj:ts proposition nr 244, angående låneunderstöd åt Ostkustbanans aktiebolag.

Justerades protokollet för den 31 nästlidne mars.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 83, i anledning av Kungl. Maj:ts i vissa punkter under åttonde huvudtiteln av statsverkspropositionen samt under samma huvudtitel av propositionen om tilläggsstat till riksstaten för år 1922 gjorda framställningar; och

nr 97, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till bestridande av kostnader för officiellt deltagande från Sveriges sida i jubileumsutställningen i Rio de Janeiro år 1922.

Anmälades och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse nr 96, till Konungen, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående viss ändring i gällande bestämmelser om vågar.

Anmälades och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 100, i anledning av väckt motion om ändring av rubrikerna nr 359 och 360 i tulltaxan,

nr 101, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om utsträckt tillämpning av bestämmelserna i förordningen den 19 augusti 1921 angående tillfällig utvidgning av rätten till tullrestitution eller befrielse från tullavgift vid återutförsel av vissa fartygs-materialier och skeppsförnödenheter, samt

nr 102, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående utsträckning i särskilda fall av den i § 13 mom. 5 i förordningen den 9 juni 1911 med tulltaxa för inkommande varor föreskrivna tidsfristen av två år för utförsel eller uppläggning på restitutionsupplag av tullrestitutionsgoods.

Vid föredragning av ett från andra kammaren ankommet protokollsutdrag, nr 383, med delgivning av nämnda kammares beslut över dess tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 4, i anledning av herrar Johanssons i Bro och Johansons i Hörninge motion, nr 178, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående tillämpning av gällande författningar om elektriska ledningars framdragande inom kronoegendomar, beslöt första kammaren hänvisa detta ärende till sitt andra tillfälliga utskott.

Anmälades och bordlades första lagutskottets utlåtande nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 kap. 9 § i lagen den 12 maj 1917 om fastighetsbildning i stad.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran statsutskottets utlåtanden nr 31—33 samt bevillningsutskottets betänkanden nr 24 och 25.

Föredrogos bankoutskottets memorial:

nr 27, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande punkt 32 av bankoutskottets utlåtande nr 11 A, angående regleringen för tiden 1 januari—30 juni 1923 av utgifterna under riksstatens elfte huvudtitel;

nr 28, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande punkt 10 av bankoutskottets utlåtande nr 11 B angående regleringen av utgifterna under tilläggsstatens för år 1922 elfte huvudtitel;

nr 29, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande punkt 1 av bankoutskottets utlåtande nr 19 angående vissa pensioner och understöd från allmänna indragningsstaten; samt

nr 30, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande punkt 9 av bankoutskottets utlåtande nr 21 angående vissa framställningar rörande elfte huvudtiteln.

De i dessa memorial föreslagna voteringspropositionerna godkändes.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran första lagutskottets utlåtanden och memorial nr 12, 13 och 15, andra lagutskottets utlåtande nr 11 samt jordbruksutskottets utlåtanden nr 29 och 30.

K. prop. ang.
låneunderstöd
åt Ostkustba-
nans aktie-
bolag.

Föredrogs Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade proposition nr 244, angående låneunderstöd åt Ostkustbanans aktiebolag.

Herr Norling: Herr vice talman! Innan denna proposition remitteras, anhåller jag att med några ord få bringa i erinran den ställning riksdagen intog gent emot frågan om låneunderstöd till ostkustbanan vid det tillfälle, då denna fråga senast behandlades i kamrarna, nämligen 1920. Det förelåg då ett regeringsförslag om ett låneunderstöd på 6 miljoner kronor, och dessutom hade i ett par enskilda motioner yrkats väsentligt högre belopp. Riksdagen beslöt emellertid att endast ställa till järnvägsbolagets förfogande det förut beviljade statslånet på 3 miljoner högst, men samtidigt uttalade riksdagen, att ostkustbanan utan tvivel måste anses vara »i hög grad förtjänt av statens medverkan för företagets förverkligande». Vidare uttalade riksdagen, att en plan för genomförandet av anläggningen borde utarbetas och i samband därmed en allsidig utredning ägnas frågan om »det ekonomiska förhållandet emellan staten och bolaget».

Riksdagen har sålunda, och det är detta jag anhåller få konstatera, uttryckligen givit på hand, att ostkustbanan är i hög grad förtjänt av statens medverkan för företagets förverkligande. Till yttermera visso erinrades i riksdagsskrivelsen därom, att det redan tidigare beviljade statslånet »innebar ett erkännande från riksdagens sida av behovet av ifrågasvarande järnvägsanläggning».

Den av riksdagen 1920 påkallade utredningen har sedan dess ägt rum, och resultatet av densamma har sammanfattats i ett kommittébetänkande, som den 3 februari i år ingavs till Kungl. Maj:t. Efter mycket omsorgsfulla trafikekonomiska och andra beräkningar, vilkas tillförlitlighet kommittén sedermera energiskt vidhållit gentemot kritiska invändningar från olika håll, har kommittén kommit till det resultat, att banan borde utbyggas i hela dess koncessionerade längd för en beräknad totalkostnad av 47 miljoner kronor, att bestridas med 19 miljoner kronor eget kapital, 14 miljoner kronor banklån och 14 miljoner kronor statslån, däri inberäknat de 3 miljoner kronor, som riksdagen redan förut beviljat. I anslutning härtill föreslog kommittén, att Kungl. Maj:t måtte »föreslå 1922 års riksdag, att utom de redan beviljade 3 miljonerna i ytterligare statslån till järnvägsbolaget bevilja 11 miljoner kronor» på vissa av kommittén formulerade villkor. De viktigaste av dessa villkor voro, att ingen del av det nya lånebeloppet finge lyftas, förrän dels bolaget visat, att frågan om bankkrediten blivit ordnad och dels att överenskomelse träffats om rätt till statsinlösen av Uppsala—Gävle järnväg, för den händelse staten skulle finna erforderligt att i framtiden övertaga ostkustbanan.

Vad bankkrediten beträffar ligger den saken för närvarande i ett synnerligen hoppingivande läge, enligt vad jag från bolagets ledning erhållit meddelande om. Vad återigen angår statens rätt att inlösa Uppsala—Gävle järnväg föreligger därom ett av Uppsala—Gävle järnvägs bolagsstämma godkänt avtal, som tillförsäkrar staten denna rätt på villkor, som förefalla från statens synpunkt acceptabla. Detta mitt omdöme stöder jag bl. a. därpå, att den nu föreliggande propositionen upptar bl. a. förslag om bemyndigande för regeringen att godkänna det ifrågasvarande avtalet. Emellertid har bolagsstämmans beslut på en del formella skäl överklagats. Rådhusrätten i Uppsala har ogillat klagomålen, och Svea hovrätts utslag väntas i dagarna.

*K. prop. ang.
låneunderstöd
åt Ostkustba-
nans aktie-
bolag.
(Forts.)*

Det förefaller mig, som om de villkor ostkustbanekommittén föreslagit borde anses vara ur statens synpunkt tillräckligt betryggande. För bolaget och för de av banföretaget berörda orterna är det av synnerlig vikt, att frågan om det låneunderstöd, som från statens sida kan påräknas, nu äntligen vinner en definitiv lösning. Regeringen har emellertid stannat vid att i den nu föreliggande propositionen föreslå vad jag skulle vilja kalla »ett nytt provisorium». Jag har intet som helst uppdrag att i denna sak föra bolagets talan, men jag tror mig våga säga, att det för bolaget blir förenat med mycket stora vanskligheter att acceptera vad som nu föreslås, detta bland annat därför, att avsevärda belopp av bolagets egna kapital icke stå till förfogande, förrän finansieringsplanen i dess helhet blivit säkerställd; och man kan icke påstå, att finansieringsplanen är säkerställd, förrän frågan om låneunderstödet från statens sida blivit definitivt avgjord. Jag vill härtill lägga det påpekandet, att ett riksdagsbeslut, som nödgar bolaget att avbryta de nu pågående arbetena å banan, skulle på ett mycket kännbart sätt beröra befolkningen inom de vidkommande bygderna. Tack vare bolagets egna och de intresserade kommunernas ansträngningar har man kunnat hålla arbetet i gång under innevarande vinter i sådan omfattning, att betydligt mer än 1,000 man varit sysselsatta vid detsamma. I dessa tider av arbetsbrist är det givetvis av mycket stor betydelse, att denna stora skara fortfarande kan beredas arbete vid detta arbete.

De skäl, jag här i korthet antytt till förmån för att riksdagen skall träffa ett avgörande, som kan göra det möjligt för järnvägsbolaget att fortsätta och snarast möjligt slutföra sina anläggningsarbeten, dessa skäl komma naturligtvis att ytterligare utvecklas i motionsväg. Jag har blott velat framhålla, att det för befolkningen och för kommunerna i dessa vidsträckta, folkrika och industriellt utvecklade bygder, som beröras av ostkustbaneföretaget, är av utomordentlig vikt, att denna fråga vinner en lycklig lösning, samtidigt som jag också önskat erinra om den principiellt välvilliga hållning, som riksdagen gav uttryck åt i sin skrivelse av år 1920.

Efter härmed slutad överläggning hänvisades ifrågasvarande proposition till statsutskottet.

Till utskottet skulle jämväl överlämnas det av herr Norling i anledning av propositionen inom kammaren nu avgivna yttrandet.

Herr Norling erhöil på begäran åter ordet och yttrade: Jag tillåter mig föreslå, att kammaren måtte medgiva, att motionstiden i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 244, måtte utsträckas till senast det sammanträde, som infaller näst efter 20 dagar från propositionens avlämnande. Såsom motivering härför ber jag få erinra om att ordinarie motionstiden kommer att utlöpa under loppet av nu stundande påskferier.

Denna hemställan bifölls.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 3,23 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.
